God etik på nätet

En hearing anordnad av IT-kommissionen i samarbete med Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling, Röda Korsets Idé- och utbildningscenter, ISOC-SE, SUNET, Telenordia, Telia, Tele2, IT-Företagen och BitoS

Riksdagens andrakammarsal

IT-kommissionens rapport 11/98

Ref KL
Occ SOC

Statens offentliga utredningar
1998:133
Kommunikationsdepartementet

God etik på nätet

Hearing anordnad av IT-kommissionen i samarbete med Stiftelsen för Kunskaps- och kompetensutvecling, Röda Korsets Idé- och utbildningscenter, ISOC-SE, SUNET, Telenordia, Telia, Tele2, IT-Företagen och BitoS.

Riksdagens andrakammarsal

IT-kommissionens rapport 11/98

Delbetänkande från IT-kommissionen
Stockholm 1998

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08–405 42 95
Telefon: 08–405 47 29

Elanders Gotab, Stockholm 1998

ISBN 91-38-21041-X
ISSN 0375-250X

God Etik på Nätet

En hearing anordnad av

IT-kommissionen

i samarbete med

Stiftelsen för Kunskaps- och kompetensutbildning,
Röda Korsets Idé- och Utbildningscenter,
ISOC-SE, SUNET, Telenordia, Telia, Tele2,
IT-Företagen och BitoS

Rapport

Innehåll

Översikt

Innehåll

Detta dokument innehåller följande:

	Sida
Förord	5
Inledning	7
Del 1: Slutsatser från hearingen	9
Del 2: Referat från hearingen • A: Varför behövs en "god etik" på "Nätet"? • B: Vem är intressent i en god etik? • C: Vad kan (och borde) göras för att skapa god etik på Nätet? • D: Hur kan vi utveckla en god etik på Nätet?	23
Bilaga: Publik diskussionslista på nätet i anslutning till hearingen	

Förord

IT-kommissionen arrangerade i samarbete med Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling, Röda Korsets Idé- och Utbildningscenter, ISOC-SE, SUNET, Telenordia, Telia, Tele2, IT-Företagen och BitoS[1] en hearing den 25 maj 1998 för att belysa frågan om god etik på nätet.

Bakgrunden till hearingen var insikten om den tilltagande diskussionen om innehåll och förhållningssätt på nätet. Syftet med hearingen var att söka ta fram underlag för att kunna utforma rekommendationer för en god etik på nätet.

Bland de frågor som belystes under hearingen var

- varför det behövs en "god etik" på "nätet"
- vem som är intressent i en god etik
- vad som kan (och borde) göras för att skapa en god etik på nätet
- hur vi kan utveckla en god etik på nätet.

Hearingen arbetades fram av en arbetsgrupp bestående av Kjell Skoglund, IT-kommissionen, Anders Gillner, Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling, Göran Pettersson, Röda Korsets Idé- och Utbildningscenter, Ragnar Lönn, Telenordia, Patrik Hiselius, BitoS, Åke Sjöblom, IT-Företagen, i samarbete med konsulten BG Wennersten, Wennersten InfoNetwork, som även sammanställt denna rapport. Ordförande vid hearingen var professor Peter Seipel.

Denna rapport ger ett utförligt referat av hearingen samt ett antal slutsatser som arbetsgruppen tagit fram i den analys som följde på hearingen. Rapporten finns även tillgänglig på IT-kommissionens webbplats http://www.itkommissionen.se

Stockholm i september 1998

IT-kommissionen		Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling	
BitoS	ISOC-SE	IT-Företagen	Röda Korsets Idé- och Utbildningscenter
SUNET	Tele2	Telenordia	Telia

[1] BitoS är "Branschföreningen för innehålls- och tjänsteleverantörer på onlinemarknaden i Sverige"

Inledning

I våra handlanden styrs vi av en mängd etiska grundvärderingar. De gäller på alla områden, en sorts allmänetik. Lite generellt kan man säga att dessa grundläggande värderingar delas av alla, oberoende av kultur eller samhällssystem. Normalt sett finns det dock undantagssituationer i dessa basregler som kan variera utifrån kultur och samhällsordning. Därtill kommer att i allmänhet är dessa etiska normer så allmänt hållna att vi inte alltid kan utläsa vad de kräver av oss i särskilda situationer.

Vi har därför utvecklat etiska regler för olika områden. Det kan vara yrkesetik, ämnesetik, etc. Dessa olika former av etik har utvecklats allt eftersom samhället blir mer komplext.

Informations- och kommunikationstekniken - det begynnande informationssamhället, epokskiftet – ändrar inte i sig samhällets grundläggande etiska värderingar och moraliska handlingar. Vad som händer i ett epokskifte är att det skapas nya, tidigare inte kända, situationer i vilka vi behöver nya infallsvinklar på etiska överväganden.

Vi behöver ställa oss frågor som

- Vilka är informationssamhällets särskilda egenart som i sin förlängning kräver förnyade etiska överväganden?
- Vilka är de riktlinjer vi behöver för det nya som informationssamhället för med sig?
- Hur skapar vi nya förhållningssätt?
- Delas de nya värderingarna av alla? Kan de därmed göras till en allmän etisk grund?
- Hur hanterar man kulturella skillnader? Finns det framgent några sådana?

Syftet med denna hearing om etik var att ta fram ett underlag för att kunna utforma rekommendationer för en God Etik på Nätet.

Vi har nu ett gott underlag för det fortsatta arbetet med att formulera de etiska överväganden som informationssamhället ställer krav på. Förhoppningen är att sådana allmänt accepterade grundläggande värderingar som är sprungna ur informationssamhället ska genomströmma allt, umgänget, lagstiftningen, besluten, de faktiska åtgärderna som genomförs i ett informationssamhälle. De värderingarna ska vara grundläggande och allmänt accepterade och bygga på acceptans och tolerans.

Arbetet går nu vidare med att utifrån detta material söka utforma etiska ställningstaganden för informationssamhället.

Jag inbjuder därför till fortsatt diskussion.

Ines Uusmann
Ordförande i IT-kommissionen

Del 1: Slutsatser från hearingen

Översikt

Efter hearingen om god etik på Nätet har arbetsgruppen i en analys dragit följande huvudsakliga slutsatser.

Slutsatserna bygger på vad som framkom under hearingen. De är i grunden fristående från vad hearingens arrangörer kan ha för inställning.

1: LIFE-etiken	En etik byggd på grundpelarna Livsbejakelse, Integritetsskydd, Framtidsfrämjande och Enhetlighetssträvan, bör bära upp dagens och morgondagens samhälle.
2: Trivialisera inte!	"Netikett" är inte detsamma som etik, men i diskussionen blandas dessa begrepp ofta utan urskiljning. Netikett är inte etik, utan etikett. För att kunna ta "det allvarliga allvarligt" går det inte att fokusera enbart på netikett och tro att man på det sättet arbetar med etikfrågorna på Nätet. Det riskerar att trivialisera hela etikdebatten.
3: Lika etik	I grunden finns ingen fundamental skillnad mellan god etik på Nätet och god etik inom andra delar av livet. Förtal, hets mot folkgrupp, sexuellt utnyttjande av underåriga, sekretessbrott, skadegörelse, förfalskning, stöld, brott mot upphovsrätten o s v är lika oetiskt såväl på Nätet som utanför Nätet.
4: Annorlunda arkitektur	Nätet ger nya förutsättningar som kräver omprövningar där tid, plats och rymd inte gäller som tidigare. Särskilt utmanande är det höga tempo som Nätet driver fram och som inte lämnar utrymme för reflexioner. Före Nätet fanns det en tröghet i de flesta skeenden som bidrog till att skapa en viss tydlighet.
5: Individualiserat ansvar	Det etiska ansvaret flyttas genom Nätets utbredning alltmer från samhället till gruppen och individen, d v s ansvaret individualiseras.
6: Etiken kan utgöra "kittet"	Behovet ökar i en internationaliserad och sekulariserad värld av en gemensam värdegrund som bygger på respekten för människovärdet. Etiken kan utgöra "kittet" i informationssamhället.
7: Olika etiska värderingar	Ett system ska finnas av olika etiska värderingar, men detta ska stå på en gemensam bas. Många olika etiker kan komplettera lagstiftningen.
8: Ständig dialog	Etiken på Nätet måste utvecklas i en ständig dialog. Att försöka utforma ett detaljerat etiskt regelverk är inte meningsfullt.

Slutsats 1:

En god etik på Nätet bör bejaka livet och främja framtiden

En etik byggd på grundpelarna Livsbejakelse, Integritetsskydd, Framtidsfrämjande och Enhetlighetssträvan, bör bära upp dagens och morgondagens samhälle.

Etiken är moralens teori, d v s det är en genomtänkt uppfattning om gott och ont, rätt och fel. Moralen är etikens praxis, d v s en tillämpning av etiska insikter i motsvarande insatser. Etiken måste rimligtvis påverka den konkreta livsföringen, moralen.

Den norske moralfilosofen Harald Ofstad har formulerat det på följande sätt:

> *"Etik handlar om att ta det allvarliga allvarligt, och det allvarliga är att människor och djur lider, förnedras och har det svårt här och nu."*

Det handlar om humanitetsprincipen, att aktivt skapa respekt för människovärdet, att främja ömsesidig förståelse och att lindra mänskligt lidande. Det är en utmärkt utgångspunkt bortom religiösa och kulturella gränser. Det är mycket bra att starta med människovärdet istället för någonting annat.

Frågan är vem som ytterst ska definiera etiken.

Slutsats 2:

Enbart ett "netikett"-fokus riskerar att trivialisera hela etikdebatten

"Netikett" är inte detsamma som etik, men i diskussionen blandas dessa begrepp ofta utan urskiljning. Netikett är inte etik, utan etikett. För att kunna ta "det allvarliga allvarligt" går det inte att fokusera enbart på netikett och tro att man på det sättet arbetar med etikfrågorna på Nätet. Det riskerar att trivialisera hela etikdebatten.

Netiketten handlar ofta om tekniska/praktiska normer (exempelvis att inte SKRIKA på Nätet) som inte egentligen har något med människors lidande att göra. Rena netikettdiskussioner riskerar att utestänga andra frågor, exempelvis demokrati och diskussionen om hur vi kan involvera t ex de äldre eller jordens fattiga i IT-revolutionen.

Netiketten kan dock vara ett komplement till etiken. "Rättvisa och trevnad" är en kombination att anbefalla för Nätet. I rättvisebegreppet ligger inte bara fördelningsaspekter, som t ex om resurssvaga personers tillgång till Nätet, utan också den svåra gränsdragningen mellan juridik och etik i ett slags teknisk mening. Trevnaden gäller reglerna för hur vi ska umgås på Nätet.

Slutsats 3:

Ingen skillnad mellan etik på Nätet och etik inom andra delar av livet

I grunden finns ingen fundamental skillnad mellan god etik på Nätet och god etik inom andra delar av livet. Förtal, hets mot folkgrupp, sexuellt utnyttjande av underåriga, sekretessbrott, skadegörelse, förfalskning, stöld, brott mot upphovsrätten o s v är lika oetiskt såväl på Nätet som utanför Nätet.

En väsentlig insikt är dock att det finns olika principer och olika etik beroende på vad som förmedlas, vem som förmedlar det och inom vilken kulturkrets det sker. Någon särskild "kommunikationsformens etik" kommer att vara svår att etablera.

Redan innan vi kommer in på Nätet borde vi ha en hållbar etisk grundhållning. Nu försöker vi istället utveckla en ny etik med anledning av Nätet. En parallell är när vi började använda kärnkraften och då inte gjorde några etiska analyser av de långsiktiga följdverkningarna. Med facit i hand förs idag – istället för då – en debatt om vad vi ska göra med avfallet.

Slutsats 4:

Nätet ger nya förutsättningar som ställer krav på omprövningar

Nätet ger nya förutsättningar som kräver omprövningar där tid, plats och rymd inte gäller som tidigare. Särskilt utmanande är det höga tempo som Nätet driver fram och som inte lämnar utrymme för reflexioner. Före Nätet fanns det en tröghet i de flesta skeenden som bidrog till att skapa en viss tydlighet.

Nätet uppfattas av många människor som ett slags självständigt oåtkomligt fenomen. Frågan är om vi är med i den utvecklingen eller om vi står utanför. Det är svårt att veta, kanske omöjligt, att veta vem, om ens någon, som styr denna utveckling.

Det nya "rummet", Nätet, går inte att hantera med gamla begrepp och gamla värderingar. Vi måste omskapa våra värderingar och våga att ifrågasätta och se på nytt vad vi har haft tidigare som tolkning. Det nya rummet kräver en helt annan arkitektur där tid, plats och rymd inte längre gäller på de sätt som vi är vana vid. Nätet går inte att greppa. Nätet förefaller som sand som rinner ur handen.

Frågan är: Får vi göra det vi kan göra? Förr kunde vi inte göra allt och då var frågan inte särskilt aktuell. Nu har den enskilda människan mera makt att agera på Nätet. Var finner man den etiska dimensionen i ett sådant rum?

Nätet ger nya förutsättningar för människor

- att agera under anonymitet
- att undvika ta ansvar
- att arbeta snabbt – tempot är högt
- att agera med en global räckvidd.

Därtill är Nätets begreppsapparat komplex och föränderlig.

Dessa nya förutsättningar ställer krav på att människor skaffar sig insikter, så att de kan styra sin nätanvändning och sina beteenden. Det behövs tydliga värderingar att luta sig emot för att kunna hantera de nya förutsättningar som nätet ger - nätet gör världen i praktiken neutral genom ett brett spektrum av lättillgänglig information.

Internets slagkraft, snabbhet och spridning används ibland som argument för att särskilda regler ska gälla för Internet. Andra argumenterar att omogna och oerfarna användare som nu har en rak kanal till mottagarna skulle ställa krav på att någon tar ansvar för vad som publiceras. Den som vill komma till tals i TV, radio, tidningar eller böcker måste passera erfarna, mogna och omdömesgilla redaktörer och publicister. De som argumenterar så vill också gärna snabbt diskutera de tekniska eller administrativa lösningar som skulle göra särskilda Internet-regler möjliga. Motivet är att yttrandefriheten är begränsad till skydd för andra människor. Det finns inskränkningar mot förtal, hets mot folkgrupp, barnpornografi, olaga våldsskildring m m.

Fortsättning på nästa sida

Internet ger oss helt nya friheter. Frihet att framföra åsikter, frihet att missionera för olika livsåskådningar, frihet att sälja vad som helst, frihet att berätta vad som helst. Men det ställer också helt nya krav – vi får ett ansvar som individer. Om vi vill att Internet ska vara något användbart, måste vi själva visa hur det ska vara. Internet lär inte ut ansvar. Internet är något vi skapar tillsammans. En enskild person eller myndighet kan inte bestämma vad som ska vara tillåtet eller inte. Det går inte. Inställningen måste komma naturligt och inte som statligt förmyndarskap och direktiv. Det blir bara ensidigt och inskränkt. Det är bara vi själva som individer som anger den allmänna moraluppfattningen.

Nätet har gjort yttrandefriheten konkret. På Internet är alla publicister. För några år sedan fanns det knappt ett tusental personer som tog publicistiska beslut i Sverige. Idag kan alla med Internet-anslutning agera journalister och författare. Vi har fått miljontals potentiella skribenter som kan publicera sina åsikter, konspirationsteorier och skvaller utan urskiljning eller omdöme. Spridningen av all information är försvarbar – även om "spam" (obeställda massutskick) ofta inte går att försvara. Mycket av det som finns på Internet har en oklar avsändare och en grumlig betydelse. De allra flesta böcker och tidningar är faktagranskade och redigerade. Mycket på Internet liknar förlagens refuseringshögar.

Det är faktiskt en revolution, ett paradigmskifte. Verkliga paradigmskiften handlar inte om teknik eller produkter, det handlar om att få nya perspektiv. Internet ger oss helt nya perspektiv. Och det kommer att ställa andra krav på oss. Man löser inget problem genom att tysta ner viss information eller lägga locket på. Alla människor ska ha rätten att själva välja sin information.

Internet ger en abstrakt känsla. Det är inte alltid så lätt för t ex skolelever att se människan bakom datorn någonstans där ute på Nätet. Detta kräver att lärare kan sätta sig in i nya frågor, ta sig tid med eleverna, för att klara ut frågor om etik och moral – samtidigt som våra elever är oerhört kreativa på att ständigt hitta nya infallsvinklar. Det är också mycket frustrerande för en lärare att sällan eller aldrig kunna få ett konkret svar även efter efterforskningar. Hur ställer sig denna fråga juridiskt? Man frågar jurister. Man går vidare och kan inte komma tillbaka med ett konkret svar till eleverna. Det här är nya frågor för de flesta lärare och det är frustrerande att inte finna några svar.

Nätet är en global företeelse. Det är en viktig utgångspunkt i dessa resonemang. Men på det globala Internet bör det inte finnas någon nationell lagstiftning som "sticker ut". Det går inte heller i ett land att med framgång ha teknik (regelverk, etc) för Internet som är annorlunda än i andra länder.

I den enskilda människans perspektiv riskerar tydligheten att falla bort genom utvecklingen av Nätet. Vi har en lagstiftning i Sverige som reglerar vad som är tillåtet och förbjudet. Den speglar den allmänna moraluppfattningen. Tio Guds bud är enkla och kraftfulla. "Du ska inte stjäla" är tydligt nog. Men med Internet är tydligheten borta. Internet är världsomspännande och låter sig inte regleras. Innehållet är i princip detsamma i alla länder, utan hänsyn till olika lagar och uppfattningar. Var går gränsen mellan frihet att säga vad man vill, religionsfrihet, och hets mot folkgrupp? Alla religiösa urkunder, som Bibeln och Koranen, innehåller rasistiska påståenden och världsliga direktiv. Vad är kränkande pornografi och vad är konstnärligt uttryck? Vad är tillåten opinionsbildning och vad är straffbar uppvigling?

Nätet har redan etablerat en egen tvångsordning, d v s ett sätt att vidta sanktionerande tvångsåtgärder, som ligger utanför staten. Det normala i alla andra sammanhang är att det är staten som kontrollerar tvångsåtgärderna.

Fortsättning på nästa sida

IT är ett komplext och komplicerat fenomen i samhället. Att utveckla informationsteknologin som ett redskap för goda syften kräver insikter och erfarenheter som ofta saknas, bl a därför att allt sker i så svindlande hög hastighet. Osäkerhet och konflikter med anknytning till etikfrågor sammanhänger ofta med detta. När blir det tid för eftertanke i en värld där produkternas livscykler från konsumtion till utrangering räknas i månader snarare än i år?

Några frågor är:

- Finns den urskiljningsförmåga, och i sista hand den vishet, som behövs för att styra informationsteknologin mot ett mer människovärdigt och empatiskt samhälle? Hur lång tid tar vishetens tillämpning?
- Ger IT-samhället oss tillräcklig tid för moralisk aktivitet utan en intern etik?
- Finns det tid för reflektion?
- Dessutom – måste alla människor vara med i informationssamhället?

Slutsats 5:

Det etiska ansvaret vilar alltmer på den enskilda människan

Det etiska ansvaret flyttas genom Nätets utbredning alltmer från samhället till gruppen och individen, d v s ansvaret individualiseras.

Vem är egentligen ytterst ansvarig för en hållbar etik och en bärande moral? En uppfattning är att lagstiftaren ska bestämma över etiken. Det skulle vara katastrofalt. Etiken har sin egen dignitet och måste stå på egna fötter. Snarare ska man utifrån ett kritiskt etiskt medvetande belysa lagstiftningen. Lagstiftningen är inte den yttersta legitimiteten för det som är rätt. Det är en helt vansinnig uppfattning.

Vi kan inte skydda oss mot allt. Vi har aldrig kunnat göra det och vi kan det inte nu heller. Juridiken och olika typer av regelkomplex har sina begränsningar. Det finns alltid människor som är beredda – antingen för att de vill eller för att de inte förstår bättre eller för att de inte vet att det finns regler – att bryta mot de regler som finns.

Vi har alla ett etiskt ansvar att reagera. Därför ska vi uppmuntra till etisk aktivitet och dialog på Nätet.

Ett framtida etiskt förhållningssätt på Nätet bygger på frihet för medborgarna och användarna, men också på rätt och plikt för dem att reagera och kräva sin rätt.

Yrkesetik är något som utformar sig inom en tradition, men det finns inget inom Internet att falla tillbaka på. Användaretiken har heller inte någon tradition än. Den måste utvecklas aktivt - av var och en.

En grundläggande fråga är om det ska vara en fri informationsvärld som användarna får hantera bl a genom filter eller en informationsvärld byggd på sanktioner, d v s att staten förbjuder viss typ av information. Alltså, ska det vara ett Internet "med eller utan filter"?

Det är bra att vi försöker sätta regler på pränt och få uppslutning för dem. Men Nätet kommer att leva sitt eget liv, där det avgörande till sist blir vilka värderingar och vilken etik de har som använder sig av Nätet. Dessa diskussioner är därför viktiga. Det är vägen, inte målet, som är viktig.

Det är viktigt att identifiera vilka roller som aktörer intar på Nätet och de olika roller som är grundvalen för vem som ska ta ansvar för olika typer av handlingar, antingen det handlar om etik eller om att förhindra brott och liknande.

Det finns akuta utvecklingsbehov av etik

- för enskilda människor
- i skolan
- för yttrandefriheten (som först nu är konkret och inom räckhåll för alla människor).

Fortsättning på nästa sida

Alla människor ska ha rätten att själva välja sin information. Utan kunskap är all information värdelös. Därför är källkritik och analytiskt tänkande det viktigaste vi som individer har att lära oss. Både för att tolka informationen och för att presentera egen information, på Internet. Människan måste utveckla sina insikter om vart handlingar kan tänkas leda, sin överblick över strategiska handlingsalternativ, sitt ansvar för kommande släktled. Användare måste ha bra tekniska hjälpmedel för att kunna ta sitt ansvar.

Vi glömmer ofta – vilket hör till kärnan av vår värdetradition – att människan först och främst är person och endast i andra hand aktör.

Alla som i någon mening är seriösa på Nätet, de som har ett viktigt budskap, de som har någonting att säga eller de som vill att folk ska lyssna – alla dessa är intresserade av att inlemma sig i ett säkert och stabilt system. Därigenom blir rösten och vikten av det man säger mycket tyngre.

Branschregler kan fungera som garanti och föredömen för kunder och leverantörer. Att jobba med god etik är lönsamt. Viktigt är att få den orolige kunden/användaren att känna trygghet och tillit. Det är en affärsöverlevnadsfråga att ha gott renommé. Därför är trovärdighet ett prioriterat område för en branschförening.

Skolan behöver konkret hjälp för att tolka lagar och förordningar. Lärare och elever behöver vägledning och besked om hur Nätet får och kan användas. I skolans värld behövs en enkel handledning inom etikområdet (en "Frequently Asked Questions", FAQ) för att minska risken för att rena lagbrott begås inom skolan.

Ansvarsfrågorna inom skolan är viktiga att klara ut. Vilket ansvar har t ex skolans tekniker när det gäller material som finns på skolans servrar? I vilken utsträckning kan en skolledning agera? Nätanvändningen i skolan är en komplex fråga som är viktig att ta sig an. Lärarhögskolorna har ett stort ansvar för att förbereda blivande lärare i nätetik. Skolan har också ett ansvar mot föräldrar och samhället.

Yttrandefriheten. Ingen som arbetar med Internet önskar onödigtvis begränsa Internetanvändarnas yttrandefrihet. En Internet-operatör har ingen anledning att inta en annorlunda eller strängare syn på vad yttrandefriheten medger på Internet än vad lagar och domstolar har.

Internet-operatörerna har skapat en struktur för att fånga upp yttrandefrihetsbrott. Det är "den stora detektiven allmänheten". Det bygger på det allmänna rättsmedvetandet och användarnas etiska normer som är de två grundläggande faktorerna för ett fungerande normsystem.

Är det nödvändigt med en "ansvarig utgivare" på Nätet på samma sätt som gäller för press, radio och TV? Gäller nuvarande lagstiftningen för nätpublikationer?

När det gäller publicering av budskap kanske Nätet snarare ska jämföras med kön till korvkiosken än med tryckpressen och där, vid korvkiosken, finns vare sig chefredaktör eller ansvarig utgivare.

Fortsättning på nästa sida

Det behövs både lagstiftning och självreglering, men lagstiftarna sätter ramarna. Lagstiftning och självreglering kompletterar varandra.

Lagstiftning kan underlätta en självreglering, t ex att lagstifta om att all reklam måste vara obligatoriskt och standardiserat märkt med "reklam" och bransch. Men sådant eventuellt myndighetsingripande kan bara göras i internationellt samarbete. Det är ingen idé, och går inte, att göra det enbart i Sverige.

Man kan kanske inte åstadkomma god etik genom lagstiftning, men lagstiftning kan uttrycka god etik.

Självregleringen hör hemma inom en avgränsad sfär eller grupp – utanför denna måste man förlita sig till lagstiftning. Annars blir det frågan om privaträttslig reglering.

När det gäller självreglering finns inte de restriktioner som lagstiftningen innebär. Självreglering kan snabbt följa den tekniska utvecklingen. Det är ett flexibelt sätt och behöver inte ha samma precision som lagstiftningen erfordrar, utan här är det frågan om regler som man gemensamt säger sig vilja anta.

Vanligen tillkommer självreglering i branscher med etiska problem. Det är alltså av den allra största kommersiella betydelse i de branscherna att man kommer till rätta med frågeställningarna och att man vinner förtroende hos kunderna. Är det något gemensamt problem för alla som arbetar idag kommersiellt på Internet så är det förtroende. Så det är förtroendeskapande åtgärder det handlar om. Det är ett av huvudsyftena i självregleringen.

Det råder inte någon brist på regler för Nätet, utan det är snarare för många regler. Den som väljer att verka på Internet, utsätter sig för alla självreglerande regler, etiska regler och lagregler som finns i hela världen. Vad som möjligen saknas är sanktioner mot dem som inte uppför sig enligt de olika standarder som finns. Det behövs enkla billiga lösningar för framtiden där man på det globala planet kan sanktionera människor som i vart fall inte håller sig ovanför någon sorts ministandard, t ex "Du skall icke stjäla".

Nätet har utvecklat en egen tvångsordning som ligger utanför staten (som normalt är den som generellt kontrollerar tvångsåtgärder).

Helt självreglerande system är inte speciellt etiska alla gånger. Självreglering är i någon mening ofta odemokratisk, d v s den genomsyras av maktförhållanden som inte är jämnt fördelade. Det kanske genomsyras av könsperspektiv, social status, pengar och annat. Vi kan inte bara låtsas som om det inte vore så.

Tekniken kan både ge och förhindra anonymitet på Nätet. Någon kan göra oansvariga handlingar under skyddande anonymitet. Det kan vara svårt att påverka någon om den man vill påverka inte går att nå. En fördel med anonymitet är att det kan möjliggöra för folk att diskutera personliga problem som de annars inte skulle våga diskutera. Det ger också möjlighet att yppa missförhållanden som annars inte skulle kunna yppas.

Detta med anonymitet är viktigt från teknisk synpunkt. Det finns ett antal tekniska metoder som kan just både ge och förhindra anonymitet, som t ex elektronisk identifiering, behörighetskontroll, elektroniskt sigill, elektronisk signatur och elektronisk försegling.

Fortsättning på nästa sida

Anonymiteten på ett helt oreglerat nät går att likna vid en sådan osynlighetsring. Anonymiteten på Nätet tar bort några lager av den "kulturfernissa" vi normalt har på vårt umgänge. Vad göms därunder – ängel eller best? Det blir till slut en fråga om människosyn och om den fria – i betydelsen anonyma – kommunikationen på Nätet ska uppfattas som ett hot eller som en möjlighet.

För att utveckla god etik på Nätet måste vi fortsätta att hävda det fria ordet, men samtidigt möjliggöra social kontroll. "Social filtrering", "nätombudsman" o s v är intressanta exempel på sådan icke-tvingande social kontroll.

Social filtrering kommer att bli mycket vanlig och viktig på Internet i framtiden. Det innebär att det är människor som sätter märken. Det kan dels vara författare som sätter märken på sina egna meddelanden. Det kan också vara andra personer som lägger upp databaser av märkningar av meddelanden som används för filtrering.

Teknisk filtrering har mycket stora begränsningar. Teknisk filtrering kan inte avgöra vad som är rätt eller fel, olämpligt eller lämpligt, etiskt eller oetiskt. Det kan däremot social filtrering göra. Tekniskt sett finns det behov av ökad säkerhet på Nätet. Anonymiteten på nätet bör skyddas. Var och en väljer sitt eget filter.

Filtreringsteknik är viktig och av godo – men den går att missbruka av t ex statsmakten eller arbetsgivaren.

På individnivå är det fråga om att antingen förlita sig på att använda filter eller om man ska utsätta sig för all information och därmed "vaccinera" sig, d v s att man genom ökad kunskap ("vaccinering") blir immun mot extrema budskap.

I skolan är kanske i det långa loppet vaccineringsprocessen bättre än filter. Det innebär att man måste ta risken att eleverna kortsiktigt får tillgång till mycket störande material, men att det sker en vaccinering som i längden är bättre.

Slutsats 6:

Det behövs en gemensam värdegrund som respekterar människovärdet

Behovet ökar i en internationaliserad och sekulariserad värld av en gemensam värdegrund som bygger på respekten för människovärdet.

När religionen, eller snarare kyrkan och andra etiska auktoriteter, har förlorat sin dominerande ställning, är etiken det kitt som kan hålla ihop ett alltmer pluralistiskt och sekulariserat samhälle.

Etiken i informationssamhället behöver baseras på en värdegemenskap som är oberoende av religion eller livsåskådning. Värdegemenskapen måste bygga på en gemensam människosyn när en gemensam gudsbild alltmer bleknat och kanske helt och hållet har förlorat sina konturer. Det högsta värdet är människovärdet och alla andra värden, som t ex yttrandefriheten, måste ta hänsyn till det. En central utgångspunkt är att det måste vara en människovärdig tillvaro på Nätet. De svaga i samhället får inte bli bortglömda.

En etisk grundmodell som kan fungera internationellt – och där de olika stora kulturerna går att reducera till en fast grund – är den s k LIFE-modellen som bygger på att bejaka Livet, att skydda Integriteten hos varje människa, att befrämja Framtiden och att sträva efter Enhetlighet. Den kan styra informationsteknologin mot ett mer människovärdigt och empatiskt samhälle.

Det internationella värdesystemet är något som inte specifikt har med IT att göra, men som är centralt för att försöka precisera övergripande värderingar, giltiga i alla länder och kulturer. Det främsta exemplet är FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna. Andra exempel är FNs barnkonvention och FNs standardregler vad gäller människor med funktionshinder. De visar att det går att enas om principer som faktiskt alla omfattar och där det går att peka ut den som bryter mot det man enats om.

Det framväxande Nätet är ett komplext och komplicerat fenomen i samhället. Att utveckla informationsteknologin som ett redskap för goda syften kräver insikter och erfarenheter som ofta saknas, bl a därför att allt sker i så svindlande hög hastighet. Osäkerhet och konflikter med anknytning till etikfrågor sammanhänger ofta med detta. Frågan är när det blir tid för reell eftertanke i en värld där produkternas livscykler från konsumtion till utrangering räknas i månader snarare än i år.

Ett bekymmer är att det finns flera olika etiska normer för olika grupper. Även om de flesta inte tycker att man ska döda och inte heller stjäla, finns det grupper på Internet som tycker att allt ska vara fritt medan andra menar att allting inte ska vara fritt. Båda grupperna anser sig ha etiskt stöd för sina respektive uppfattningar. Men i större delen av världen finns en gemensam värderingsgrund baserad på de tre stora religionerna. Den värderingsgrunden bör kunna gälla också på Nätet.

För att utveckla god etik på Nätet måste vi ständigt hävda det fria ordet, men samtidigt möjliggöra social kontroll. Sådan "social filtrering" handlar främst om att förhindra isolering, t ex att sätta individen i kontakt med en större värdegemenskap än den som en ständig nätanvändning möjliggör.

Etiken måste stå på sina egna fötter och olika etiska värderingar måste vara tillåtna.

Fortsättning på nästa sida

Den pågående etikdiskussionen är ofta alltför passiv. Det behövs en aktivare etik. Var finns den positiva eller aggressiva delen av etiken? Var finns etikens lyhördhet, att kunna anpassa sig till den nya tidens frågor?

En invändning/reservation är att en gemensam värdegrund som lokalt kan tyckas vara förnuftig, kan bli absurd i ett globalt perspektiv. Då *n+1* lokala värdegrunder tillsammans ger en minsta gemensamma nämnare vars informationsinnehåll närmar sig noll ju fler lokala värdegrunder som adderas. Om man, som illustration till det, försöker sammanföra värdegrunderna i t ex Kina, Sverige och Ryssland är det relativt lite som det kan råda full enighet om.

Slutsats 7:

Det behöver skapas ett system som tillåter olika etiska värderingar

Ett system ska finnas av olika etiska värderingar, men detta ska stå på en gemensam bas. Många olika etiker kan komplettera lagstiftningen.

Centralt är att det finns olika principer och olika etik beroende på vad som förmedlas, vem som förmedlar det och inom vilken kulturkrets det sker. Någon entydig "kommunikationsformens etik" finns inte och kommer att vara svår att etablera.

Det gäller att skapa ett system där vi tillåter olika etiska värderingar, även om vi naturligtvis förhoppningsvis kan hitta vissa gemensamma basvärderingar. Men ofta är de gemensamma basvärderingarna redan upphöjda till lag. De problem som uppstår ligger just i konflikten mellan olika värderingar.

Då spelar det också en stor roll vem som ska utföra dessa regleringar av vad som är god etik.

Det kan vara:

1. Staten som lagstiftare. Där måste den minsta gemensamma nämnaren vara sådan att en mycket stor del av befolkningen upplever att det är fråga om gemensamma värderingar.

2. Industrin som självreglerare. Det handlar om industrins regler om sitt eget beteende, inte regler för andras beteenden. Snarare än att begränsa vad användarna kan göra, handlar det om att industrin åtar sig att förse användarna med kunskap och teknik som gör att användarna själva kan fatta sina beslut på etisk grundval.

3. Användare som har möjlighet att själva ta ställning till vad deras etik ska vara, men även användare för vilka det finns någon sorts förmyndarskap, t ex barn.

Slutsats 8:

Etiken på Nätet måste formas i en ständig dialog

Etiken på Nätet måste utvecklas i en ständig dialog. Att försöka utforma ett detaljerat etiskt regelverk är inte meningsfullt.

Den yttersta frågan är var etikens legitimitet finns. I dagens läge måste det vara dialogen, den gamla sokratiska dialogen, där man möts på etikens dialogtorg och presenterar sina modeller – men är beredd att bli ifrågasatt. Det är den pågående etiska processen i sig som ger den rätta och riktiga etiken, alltså rätt insikt, och moralen, rätt insats, dess legitimitet.

Etiken måste formas i samspelet mellan människor. Även om det är möjligt att ta fram några etiska regler och få uppslutning för dem, kommer Nätet att leva sitt eget liv, där det avgörande till sist blir vilka värderingar och vilken etik de har som använder sig av Nätet. Därför är den ständiga etikdiskussionen viktig. Vägen, inte målet, är det viktiga.

Ett problem är att etiken ofta är lite för defensiv. Den kommer i andra hand. Först kommer tekniken. Sedan kommer en etisk reflektion som innebär att man bromsar istället för att styra. Det är nödvändigt med en viss aktsamhet så att inte en ny teknik som vi tar i bruk, sköljer över oss utan att vi har en etisk beredskap för denna.

Det är viktigt att skapa delaktighet bland alla som berörs av Nätet. När en sådan delaktighet finns är det också enklare att diskutera varför något är etiskt rätt eller fel. Människans autonomi (d v s den vidsträckta rätten att själv bestämma om egna angelägenheter) måste respekteras och användningen av denna autonomi främjas inte av ett liv som levs i ett socialt vakuum. Anonymiteten och "osynligheten" på Nätet, och de experiment med åsikter och identiteter som det möjliggör, kan paradoxalt nog tydliggöra oss inför oss själva. Ett friare och mer ocensurerat samtal innebär inte automatiskt att kuvade och fängslade demoner släpps loss i handling. God etik formas alltid i samspelet mellan människor.

Den etiska diskussionen borde också påverkas av en sorts mänsklig lidelse. Vi borde alltså ha en större lidelse för varje människas människovärde och inte bara för "aktörerna" på Nätet – utan i första hand för personerna. Därmed borde det, i enhetlighetens namn, råda samma etik på Nätet – teoretiskt och moralpraktiskt – som i vardagsrummet och på Sergels torg.

I praktiken kommer vi att mogna med Nätet ganska långsamt. Tekniken går mycket fortare än vad vi människor kan hinna känna oss förtrogna med. Detta visar på behovet av en ständig, öppen och livskraftig dialog. Det finns också behov av en mer gedigen rättslig mognadsprocess. Men det kan vara riskabelt att försöka bygga in framförhållning i lagstiftningen – att försöka förutse vart Nätets utveckling tar vägen. Ingen kan idag förutse detta. Lagarna bör bara reglera sådant som man begriper.

Till sist: Kan det finnas en risk för att etikfokuseringen och etikåtgärderna blir alltför omfattande i förhållande till de faktiska problem som finns?

Del 2: Referat från hearingen

Innehållsöversikt

Inledning Sammanfattning av de huvudsakliga budskap som framfördes under hearingen.

	Sida
Tema A: Varför behövs en "god etik" på "Nätet"?	**29**
Erwin Bischofberger, jesuitpater: **"LIFE-etiken kan skapa en människovärdig tillvaro"** En etik byggd på grundpelarna Livsbejakelse, Integritetsskydd, Framtidsfrämjande och Enhetlighetssträvan, bör bära upp dagens och morgondagens samhälle. Men frågan är: Finns den urskiljningsförmåga, och i sista hand den vishet, som behövs för att styra informationsteknologin mot ett mer människovärdigt och empatiskt samhälle?	**30**
Ana Valdés, journalist: **"Det nya rummet utan tak och väggar ger nya förutsättningar"** Det nya rummet, som vi kallar Nätet, går inte att hantera med gamla begrepp och gamla värderingar. Vi måste omskapa våra värderingar och våga att ifrågasätta och se på nytt vad vi har haft tidigare som tolkning. Det nya rummet kräver en helt annan arkitektur där tid, plats och rymd inte längre gäller på sätt som vi är vana vid.	**32**
Peter Seipel, professor i rättsinformatik, Stockholms universitet: **"Etiken behövs hela vägen från vardags-IT till domedags-IT"** De etiska frågorna finns på tre nivåer. Det är de enskilda IT-användarna som, när de använder de nya verktygen, behöver vardagsetiken. Det är de på högre nivåer inom organisationer och verksamheter har inflytande över hur informationsbehandlingen utformas och används och etiken på den nivån är mångfacetterad. Den tredje nivån, den högsta, är svår att definiera och diskutera, för den handlar om de yttersta syftena: Vad ska vi ytterst åstadkomma med hela denna digitalteknik?	**35**

Fortsättning på nästa sida

Tema B: Vem är intressent i en god etik?	**39**
David Philipson, direktör, Telia InfoMedia, om olika aktörer och roller på Nätet: **"De flesta aktörerna på Nätet uppträder i flera olika roller"** Det är viktigt att identifiera vilka roller som aktörer intar på Nätet och de olika roller som är grundvalen för vem som ska ta ansvar för olika typer av handlingar, antingen det handlar om etik eller om att förhindra brott och liknande.	**40**
Peter Curman, författare, om rättsinnehavarens perspektiv: **"Alla upphovsmän måste se om sina hus och hävda rätten till copyright"** Den digitala revolutionen är här. Vare sig vi vill det eller inte kommer den att påverka våra liv och arbetsvillkor. Vem som helst kan utan större ekonomiska hinder ge ut böcker och det riskerar att skapa turbulens på marknaden. Förläggaren har en central roll också i den digitala utgivningsmiljön. För författarna är det en stor utmaning, såväl konstnärligt som författarfackligt. Alla upphovsmän måste se om sina hus och hävda rätten till copyright också i den digitala miljön.	**47**
Jan Lundin, Alingsås kommun, om skolans perspektiv: **"Frustrerande behov i skolorna av konkret information och vägledning"** Internet ger en abstrakt känsla. Det är inte alltid så lätt för alla elever att se människan bakom datorn någonstans där ute på Nätet. Det kräver att lärare kan sätta sig in i nya frågor och ta sig tid med eleverna för att klara ut frågor om etik och moral. Samtidigt är eleverna är oerhört kreativa för att ständigt hitta nya infallsvinklar. Skolan behöver konkret information och vägledning i dessa frågor.	**51**
Robert Hultman, informationschef, Tele2, om operatörens perspektiv: **"Allt som yttrandefriheten tillåter ska få förekomma på Internet"** Med Internet har yttrandefriheten fått en konkret, reell innebörd för många fler. Internet har gjort en mer eller mindre abstrakt frihet till en möjlighet. Ingen som arbetar med Internet önskar onödigtvis begränsa Internetanvändarnas yttrandefrihet. Det finns för en Internet-operatör ingen anledning att inta en annorlunda eller strängare syn på vad yttrandefriheten medger på Internet än vad lagar och domstolar har.	**54**
Jan Axelsson, redaktör, Flashback om yttranderättsaktivistens perspektiv: **"Mycket är tvivelaktigt men försvarbart på Nätet – dock sällan *spam*"** Det finns mängder av information och företeelser på Internet som i högsta grad är tvivelaktiga, men dess existens är av en eller annan orsak ändå försvarbar. Det finns också företeelser på Internet som är mindre försvarbara. *Spam* är ett exempel.	**57**

Fortsättning på nästa sida

Jan Sandred, redaktör, Datateknik, om den enskildes perspektiv: **"Nätet ger oss helt nya friheter och kräver att vi som individer tar ansvar"** Internet ger oss helt nya friheter att framföra åsikter, missionera för livsåskådningar, sälja och berätta vad som helst. Men det ställer helt nya krav. Vill vi att Internet ska vara något användbart, måste vi själva visa hur det ska vara. Internet lär inte ut ansvar. Det skapar vi tillsammans. Bara vi som individer kan ange den allmänna moraluppfattningen.	61
Tema C: Vad kan (och borde) göras för att skapa en god etik på Nätet?	69
Jacob Palme, professor i datavetenskap, Stockholms universitet, om tekniska åtgärder: **"Tekniska metoder är kända sedan länge, men används märkligt lite"** Teknisk filtrering kan fungera bra, men har begränsningar. Social filtrering kommer att bli mycket vanlig och viktig på Internet i framtiden.	70
Tell Hermanson, generalsekreterare, ICC Sweden, om lagstiftning och självreglering: **"Global självreglering ger flexibilitet utan jurisdiktionsproblem"** Självreglering syftar till att skapa förtroende på marknaden och kan snabbt uppdateras och anpassas till teknisk utveckling. Självreglering är alltid underställd lagstiftning.	75
Monique Wadsted, advokat, Dahlman Magnusson Advokatbyrå, om lagstiftning och självreglering: **"Ingen brist på nätregler, men enkla sanktioneringslösningar saknas"** För att den kommersiella verkligheten ska fungera är det viktigt med ett förtroende för marknaden. De regler som finns för detta fungerar bra överlag. På det personliga planet finns etisk vägledning i form av netiketter, Bibeln, olika FN-stadgar och olika lagregler som fungerar mer eller mindre bra. Det är på det personliga planet som de stora konflikterna verkar finnas.	77
Jacob Palme, professor i datavetenskap, Stockholms universitet, om lagstiftning och självreglering: **"Självregleringens fördel är smidig anpassning till teknikutvecklingen"** När alla har egen server behövs lagar och självreglering i internationell samverkan.	79
Ann-Marie Nilsson, VD, IT-Företagen, om organisatoriska åtgärder: **"Självreglering måste vara basen – möjligen behövs en *Nätetikombudsman*"** Den viktigaste regleringen måste fortsättningsvis vara att branscher och grupper utfärdar affärsregler, d v s att det råder en självreglering. Vi kommer säkert att se mer av kvalitetsstämplar på information på Nätet. Det kan behövas ett etiskt råd för hantering av nätetik – t ex en *Nätetikombudsman*, en NEO – dit man det går att vända sig om man kommer på olagligt innehåll på Nätet.	84

Fortsättning på nästa sida

Fria inlägg: **Vad kan (och borde) göras för en god etik på Nätet?**	**87**
Tema D: Hur kan vi utveckla en god etik på Nätet?	**97**
Erwin Bischofberger, jesuitpater: **"Människan måste komma i första hand – därefter kan vi vara *aktörer*"** Yttrandefriheten anses vara något som omistligt tillhör det västerländska kulturarvet och värdearvet. Men yttrandefriheten är inte det enda värdet som tillhör vårt rika kulturarv. Det är inte ens det största och högsta värdet, utan det högsta värdet är människovärdet. Då måste alla andra värden ta hänsyn till just människovärdet och människovärdet verkar inte höra hemma i det som på Nätet kallas *aktörer*. Med det synsättet att "alla människor är aktörer" glömmer vi lätt de svaga, de som har en utblottad existens, de som är strandsatta. Vi glömmer dem som inte kan vara med i detta spelet.	**98**
Tomas Brytting, docent, Centrum för Etik och Ekonomi, Handelshögskolan: **"Ingen fundamental skillnad mellan etik på Nätet och etik i övriga livet"** För att utveckla god etik på Nätet måste vi därför fortsätta att hävda det fria ordet, men samtidigt möjliggöra social kontroll. "Social filtrering", "nätombudsman" o s v är intressanta exempel på icke-tvingande social kontroll.	**99**
Ewa Ljunge, chef för Torget hos Posten: **"Ständig dialog med kunderna ger basen för en god etik"** Att jobba med god etik är lönsamt för en online-leverantör. God etik är samma värderingar som vi har i samhället – tio guds bud och de seder och bruk som har utvecklats många år. Det ska inte behöva vara någon skillnad om man är på Internet eller på Hötorget. Det är viktigt att agera enligt t ex lagen om ansvar för elektroniska anslagstavlor (BBS) och rensa ut alla meddelanden som innehåller element som är uppenbart brottsliga, t ex hets mot folkgrupp, barnpornografi och annat.	**102**
David Philipson, direktör, Telia InfoMedia: **"Vi måste skapa system som tillåter flera olika etiker"** Vi måste skapa ett system där vi tillåter olika etiska värderingar, även om vi naturligtvis förhoppningsvis kan hitta vissa gemensamma basvärderingar. Men ofta är de gemensamma basvärderingarna redan upphöjda till lag. De problem som uppstår är just i konflikten mellan olika värderingar. Då spelar det en stor roll vem som ska utföra dessa regleringar av vad som är god etik.	**103**

Fortsättning på nästa sida

Krister Thelin, moderat debattör: **"Lösningen är inte vare sig ny lagstiftning eller nätetikombudsman"** Vi har lyckats med att exportera begreppet "ombudsman" till den engelsktalande världen. Vi gjorde denna värld en otjänst om vi också skulle inrätta en NEO – en Nätetikombudsman – och torgföra denne som ytterligare en svensk uppfinning. För en "god etik eller bättre juridik" på Nätet behövs det som i brist på bättre kan kallas självreglering, d v s dialogen och kommunikationen mellan alla de människor som uppträder på Nätet, oavsett om de talar svenska, engelska eller kinesiska.	**106**
Olle Wästberg, liberal publicist: **"En kommunikationsformens etik kommer att vara svår att etablera"** Det är bra att försöka sätta regler på pränt och få uppslutning för dem. Men Nätet kommer att leva sitt eget liv. Det avgörande till sist blir vilka värderingar och vilken etik de har som använder sig av Nätet. Diskussioner är därför viktiga. Vägen, inte målet, är det viktiga.	**110**
Fria inlägg i den strategiska diskussionen: **"Hur kan vi utveckla en god etik på Nätet?"**	**113**
Peter Seipel, ordförande: **Sammanfattning "a prima vista" av den strategiska diskussionen**	**123**

Tema A:
Varför behövs en "god etik" på "Nätet"?

Översikt

Temat för denna inledande del är att belysa

- behovet av etik i dagens samhälle
- de nya förutsättningar som Nätet, "det nya rummet", ger
- och vilka etiska konfliktpunkter som finns i nätmiljön.

Vad är etik?

Erwin Bischofberger, jesuitpater:
Teol dr Erwin Bischofberger är adjungerad professor i medicinsk etik vid Karolinska Institutet.

"LIFE-etiken kan skapa en människovärdig tillvaro"

Inledning

Detta avsnitt belyser behovet av etik i dagens samhälle.

Budskap

En etik byggd på grundpelarna *L*ivsbejakelse, *I*ntegritetsskydd, *F*ramtidsfrämjande och *E*nhetlighetssträvan, bör bära upp dagens och morgondagens samhälle. Men frågan är: Finns den urskiljningsförmåga, och i sista hand den vishet, som behövs för att styra informationsteknologin mot ett mer människovärdigt och empatiskt samhälle?

De grundläggande frågorna

Sedan urminnes tider har människan brottats med två frågor:

- Vad ska jag tro?
- Hur ska jag leva?

Den första frågan sysslar med människans grundsyn på tillvaron, den andra frågan med hennes handlande i en ofta motsträvig värld. Hon ska inte bara tolka historien och framtiden utan också tillsammans med andra gestalta livet i nuet.

Den etiska frågan om hur vi ska leva har under tidens lopp mer och mer frigjort sig från frågan om livets övergripande mål och mening.

Därför har jag länge brottats med frågan om möjligheten av en värdegemenskap oberoende av vilken religion eller livsåskådning man omfattar. Kan vi teoretiskt formulera, och i våra handlingar svara mot, en värdegemenskap som bygger på en gemensam människosyn när en gemensam gudsbild alltmer bleknat och kanske helt och hållet har förlorat sina konturer?

Jag tror det är möjligt och vill visa en tänkbar väg i fyra steg.

1. Begreppen måste saneras

Först behövs en sanering på begreppsnivån. Både i TV- och tidningshus, vårdavdelningar och vardagsrum nämner man de båda termerna etik och moral i samma andetag. Det förvirrar istället för att öppna och väcka nyfikenhet.

Enligt en utbredd internationell begreppskod är etiken moralens teori, d v s en genomtänkt uppfattning om gott och ont, rätt och fel.

Moralen däremot är etikens praxis, d v s en tillämpning av etiska insikter i motsvarande insatser.

Det är ett klassiskt cirkelresonemang eftersom jag definierar etiken med hjälp av moralen och moralen med hjälp av etiken. Men jag tror mig klara cirkelsnaran när jag framhåller, att etiken tjänar moralen, att etiken är medlet för moralen som är målet.

Vad hjälper mig alla etiska teorier om de inte påverkar den konkreta livsföringen, moralen?

2. Etiktåget kör på två spår

Moralens företräde säger ingenting mot etikens nödvändighet som vi kan konstatera i historien. Etiken svarar på två frågor:

a) Vad är det vi vill? Vilka värden, mål och intressen är goda och eftersträvansvärda och vilka är dåliga?

b) Hur kommer vi dit? Vilka handlingar är rätta och vilka är fel?

Etiktåget – åtminstone vad gäller den normativa etiken – kör alltså på två spår. Det är dels på värdespåret, dels på handlingsspåret. Och eftersom människan inte kan förverkliga alla önskvärda värden är hon illa tvungen att välja – det kan vara utbildning, livsform, livspartner, kommunikationsmetod, arbetsplats, semestermål o s v.

Människan är illa piskad att välja, så mycket att Jean-Paul Sartre menade att *l'homme est condamné à la liberté*, människan är dömd till friheten.

Varje val innebär också ett bortval av värden. Den etiska grundfrågan är inte om jag slipper betala ett pris i form av ett bortval när jag väljer ett värde. Den etiska grundfrågan är om värdet jag väljer är värt priset, i synnerhet på sikt och i sin helhet. Den normativa etiken sysslar företrädesvis med värdekollisioner respektive intressekonflikter.

3. Överlevnad på gemensam värdebas

Varför är etiken så aktuell idag? Det kan inte gärna vara en trend, ungefär som New Age, det ligger istället i sakens natur.

Det är en fråga om överlevnad på en gemensam värdebas. När religionen eller kanske snarare kyrkan har förlorat sin dominerande ställning, har etiken blivit det kitt som kan hålla ihop ett alltmer pluralistiskt och sekulariserat samhälle.

Men även det politiska uppdraget, lagstiftningen, är i behov av en gemensam värdegrund som bör styra den politiska processen oberoende av partitillhörighet.

I vår tid är det i synnerhet också vetenskapliga landvinningar, exempelvis inom bioteknologin väcker frågan om vi *får* göra det som vi *kan* göra.

4. Grundmodell för vår tid

Det finns några centrala värden som kan utgöra en etisk grundmodell för vår tid.

Dessa värden ersätter inte, utan snarare reducerar och koncentrerar, tidigare etiska modeller såsom tio guds bud, Hippokrates läkaretiska kod eller bergspredikan i nya testamentet. till en oumbärlig och omistlig kärna.

Det handlar om fyra grundpelare som bör bära upp dagens och morgondagens samhälle och fyra grundprinciper som ska säkerställa bärkraften hos pelarna.

"LIFE-etiken"

Grundpelare	Grundprincip
Livsbejakelse	Godhetsprincipen *Självfallet måste vi ingripa i livet annars skulle vi svälta ihjäl. Men vi måste mer än någonsin etiskt motivera våra ingrepp, annars blir de övergrepp.*
Integritetsskydd	Autonomiprincipen *Varje människa bör respekteras för sin egen skull.*
Framtidsfrämjande	Icke-skada-principen *Det är i enlighet med filosofen Hans Jonas kategoriska imperativ: "Handla alltid så att följdverkningarna av dina handlingar är förenliga med fortsatt liv på jorden."*
Enhetlighetssträvan	Rättviseprincipen *Det är ett medvetande om att livet är en sammanhängande enhet där jag genomgående, och inte endast sporadiskt eller när jag är på gott humör, ska göra rätt för mig.*

Kan ge värdig tillvaro för oss

Om vår moral håller sig till denna LIFE-etik, så menar jag skapar vi en människovärdig tillvaro både för oss och våra barn och barnbarn.

Jag har tillsammans med andra testat denna modell inom bioteknologiska ramar och fått uppmuntrande gensvar. Jag undrar om den är användbar inom det snabbt framväxande IT-samhället, där det finns enorma kunskaper att hämta och att förmedla.

Men frågan är: Finns den urskiljningsförmåga, och i sista hand den vishet, som behövs för att styra informationsteknologin mot ett mer människovärdigt och empatiskt samhälle?

Vad är Nätet?

Ana Valdés:

Ana Valdés är journalist och författare.

"Det nya rummet utan tak och väggar ger nya förutsättningar"

Inledning

Detta avsnitt belyser några av de nya förutsättningar som den framväxande nätmiljön ger.

Budskap

Det nya rummet, som vi kallar Nätet, går inte att hantera med gamla begrepp och gamla värderingar. Vi måste omskapa våra värderingar och våga att ifrågasätta och se på nytt vad vi har haft tidigare som tolkning. Det nya rummet kräver en helt annan arkitektur där tid, plats och rymd inte längre gäller på sätt som vi är vana vid.

Ett rum utan tak och väggar

Det känns skönt att tala efter en katolik i denna etiska frågan eftersom Nätet är väldigt mycket en katolsk sinnevärld. Då tänker jag mer på det universella anspråket som Nätet har som förebild. Nätet är ett rum utan tak och väggar och Nätet är något som vi gamla antropologer närmar oss med stor nyfikenhet. Där finner vi en ny kropp, en ny skepnad, som tolkar och gestaltar allt som våra utopister drömde om en gång på 1500- och 1600-talet.

När man idag belyser de begrepp som bara unga hjältar beskriver när de befolkar cyberspace, när de tar på sin hjälm och handske och betraktar en ny dimension, kommer man ihåg att i det är gamla betraktelser. Det är samma typ av beskrivning som Johannes av Korset (en spansk mystiker som levde på 1600-talet) berättade när de beskrev sina orgasmer, sina extatiska tillstånd. Det är det som är det viktiga, att det är i det nya rummet som det egentligen skapas de skepnader som alltid i litteraturen kallades tidigare för eskapismer.

Nätet är ingenting som vi kan greppa. Nätet förefaller vara som sand som rinner ur handen. Var finner man den etiska dimensionen i ett sådant rum?

Nätet gör världen neutral

Jag föreläser ofta inför lärare och skolor och diskuterar t ex hur man hanterar informationen på Nätet. Jag brukar använda Auschwitz som exempel eftersom vi alla har en beröringspunkt med Auschwitz.

När vi som lärare skickar våra elever att söka information på Nätet om Auschwitz får de ofta tiotusentals olika träffar. Det som är intressant är att Nätet gör världen neutral. De typer av träffar som vi får på Auschwitz är inte alls hierarkiskt utlagda. För Nätet gäller det lika att Auschwitz-meddelanden kommer från förintelseförnekande källor och från förintelsegodkännande källor.

Där behövs vår roll som lärare och vuxna pedagoger, när vi går in i denna enorma mängd information, att lära våra ungdomar, barn och jämnåriga att hitta den information som är den rätta eller ge den tolkning som vi bedömer som den rätta. Nätet gör det inte.

Nätets hjältar

Det som är intressant att se är vilka nya hjältar som rör sig i det rum som vi kallar för Nätet. Det är gamla övervintrade hippiehjältar som Timothy Leary och John Perry Barlow som skrev texter för Grateful Dead. Det är den typen av människor som har fått sitt landskap på Nätet. Det är deras bilder och metaforer som är allenarådande på Nätet. Det är intressant att det är deras bilder som kommer direkt från det icke-militaristiska 60-talet.

På så sätt har det pågått en förskjutning, från det Internet som militärerna skapade som är en produkt av kalla kriget till dagens nät som kommer att vara varje människas egentliga landvinning. Då befinner vi i en genskjutning av både den etiska och psykologiska närvaron.

Rollspel ger social träning

En som har jobbat mycket med dessa frågor är Sherry Turkle, psykologen vid MIT i Boston, USA. Hon skrev boken "Life on the Screen", där hon forskar i de unga MIT-studenter som spelar MUD, Multiple User Dungeon. Det är ett slags rollspel där unga människor använder datorer och Internet för att få en social träning. Den sociala träning som man får via Nätet eller datorer konstaterar Turkle delvis är terapeutisk.

Väldigt många ungdomar i USA och i hela världen som saknar en arena för den sociala träningen, använder Nätet och datorer som surrogat. Genom att det är interaktion och interspel mot andra får de den sociala träning som saknas i samhället idag.

Nytt rum kräver nya värderingar

Sherry Turkle och John Perry Barlow har egentligen konstaterat att det som detta nya rum kräver av oss som befolkar det är helt nya utmaningar.

Vi kan inte hantera detta rum med några gamla begrepp och gamla värderingar.

Vi måste omskapa våra värderingar och våga att ifrågasätta och se på nytt vad vi har haft tidigare som tolkning.

Det nya rummet kräver en helt annan arkitektur där tid, plats och rymd inte längre gäller. Aristoteliska enheter gäller inte längre för detta rum som inte har några väggar.

Vilka är de etiska konfliktpunkterna?

Peter Seipel, Stockholms universitet:

Peter Seipel är professor i rättsinformatik vid Stockholms universitet samt ledamot av IT-kommissionen och ordförande i dess IT-rättsliga Observatorium.

"Etiken behövs hela vägen från vardags-IT till domedags-IT"

Inledning

Detta avsnitt belyser några etiska konfliktpunkter i nätmiljön.

Budskap

De etiska frågorna finns på tre nivåer. Det är de enskilda IT-användarna som, när de använder de nya verktygen, behöver vardagsetiken. Det är de på högre nivåer inom organisationer och verksamheter har inflytande över hur informationsbehandlingen utformas och används och etiken på den nivån är mångfacetterad. Den tredje nivån, den högsta, är svår att definiera och diskutera, för den handlar om de yttersta syftena: Vad ska vi ytterst åstadkomma med hela denna digitalteknik?

Historier med en etisk poäng

Det finns många sedelärande och sedebeskrivande sägner och sagor med historier som har en etisk poäng. Tänk t ex på den lilla pojken som ropade på vargen så ofta att ingen trodde på honom när vargen verkligen kom. Eller tänk på en annan liten pojke som stoppade fingret i den farliga läckan i fördämningen mot havet och räddade många människor från översvämning och död. Eller tänk på flickan som trampade på brödet.

Sådana historier finner man också inom yrkes- och verksamhetsområden. Direkt eller indirekt säger de något om hur moral och ideal uppfattas. Det är intressant att diskutera t ex TV-serien *LA Law* i det perspektivet.

IT och etik

Också informationsteknologin har sina sägner och sagor. En handlar om programmeraren som kom på att de små avrundningar av belopp som skedde vid beräkningar av saldon och andra ekonomiska transaktioner kunde sparas och läggas ihop på hans eget konto. Varje enskild avrundning uppgick till några futtiga bråkdelar av ören. Men tillsammans, som resultat av miljontals avrundningar, växte beloppet på programmerarens dolda konto till miljoner. Om historien är sann spelar ingen roll.

Historien är intressant, för den belyser tre förhållanden som är viktiga när man diskuterar IT och etik.

1. Svårt skilja på rätt och fel

Det är oklart vad som egentligen sker. Trampar man på ett bröd vet alla vad det är fråga om. Trixar man med decimaler i ett datorprogram är det svårare att skilja på vad som är rätt och fel i etisk mening. Ändå är exemplet i den historien enkelt.

Det blir mångfalt mer komplicerat och svårförståeligt om det t ex handlar om de etiska frågor som hänger samman med att skapa elektroniska handelsplatser eller att bygga upp elektroniska mötesplatser på Nätet. Eller tänk på ITs konsekvenser för arbetslivet. Även om vi alltså har den etiska viktsatsen, saknas ofta den enkla vågen. IT kan snarare te sig som en komplicerad mobil, gungande och svängande.

För att sammanfatta, IT är ett komplext och komplicerat fenomen i samhället. Att utveckla informationsteknologin som ett redskap för goda syften kräver insikter och erfarenheter som ofta saknas, bl a därför att allt sker i så svindlande hög hastighet. Osäkerhet och konflikter med anknytning till etikfrågor sammanhänger ofta med detta. När blir det tid för eftertanke i en värld där produkternas livscykler från konsumtion till utrangering räknas i månader snarare än i år.

2. Anonymt utan ansikte

Historien om den avrundande programmeraren belyser **den ansiktslösa, anonyma karaktären hos IT.** Men den är inte unik för just IT. Den har påtalats i samband med t ex masstillverkning och stora byråkratier. Tänk på Franz Kafkas "Processen" eller på Hanna Arendts "Den banala ondskan". Individens eget ansvar tunnas ut. Det blir svårt att lokalisera ansvar. Det blir svårt att säga vem som drabbas och var förluster och skador egentligen uppstår.

Det som kännetecknar IT är att den av många uppfattas som ett slags självständigt oåtkomligt fenomen. Det är "datans fel", säger tjänstemännen. Vi kan inte garantera att programfel inte förekommer, anger programvaruföretagens standardavtal. Anonynymiseringsfenomenet innebär också att programmeraren i berättelsen förmodligen inte upplevs som någon skurk eller bedragare. Snarare tonar han fram som en klurig filur som förstått att lura datorn och skaffa sig en fördel. Ingen person blir egentligen drabbad. Snarare handlar det om ett litet hjältedåd; människan har lurat systemet. Detta är välkänt från andra sammanhang.

IT har gett upphov till sin egen bravuretik som gå ut på att både kunna bemästra och mästra maskinen. Det är lite samma fenomen som fortköraren och hastighetsgränserna; i mentaliteten ingår inte att det skulle vara särskilt oetiskt att köra 150 på motorvägen.

För att sammanfatta, människor och maskiner umgås symbiotiskt i IT-miljön, men inte sällan tonar människan i maskinen bort. Det går att dölja sig, att undvika att stå ansvarig, trots att människan givetvis ska vara den som ytterst styr och bestämmer, det som avgör hur, var och när tekniken utnyttjas.

3. Teknik för önskebeteende

Det går att bygga in spärrar och hinder som innebär tekniska garantier för önskade beteenden. Man behöver med andra ord inte lita till enskilda samveten i alla sammanhang. Med en mer eller mindre beskedlig extrakostnad kan varningar och bromsar, övervakning o s v användas för att främja önskade beteenden.

Men å andra sidan, i vilken utsträckning är detta önskvärt och lämpligt? Kan det inte bli så att känslan för det etiskt riktiga gröps ur när det egna omdömet inte prövas, när känslan breder ut sig att det som inte uttryckligen är förhindrat, spärrat och normerat måste anses medgivet och godtagbart?

Detta är tre enkla grundtankar kring historien om den avrundande programmeraren.

De etiska frågorna

Nivåerna, där de etiska frågorna söker sina svar, är:

1. De enskilda IT-användarna, de som i olika sammanhang och i olika roller använder sig av de nya verktygen. Här finns vardagsetiken, de små besluten och förhållningssätten som tillsammans tagna skapar ett gott eller ett dåligt etiskt klimat.

2. De som på högre nivåer inom organisationer och verksamheter kan besluta om och utöva inflytande över hur informationsbehandlingen utformas, vilka verktyg som används, hur människa och teknik samverkar o s v. Generellt kan man anta att etikfrågorna på den nivån blir mer mångfacetterade. Tänk t ex på de stora informationssystemen inom sjukvård och socialvård med konsekvenser för samhället i stort, för de berörda klienterna, för vårdapparatens personal o s v.

3. Den högsta nivån är svår både att definiera och diskutera. Den handlar om de yttersta syftena, de yttersta strävandena, de som har kallats ultimärmålen (de yttersta målen). Vad ska vi ytterst åstadkomma med hela denna i och för sig imponerande digitalteknik?

Flera förslag till olika svar

Det finns flera förslag till svar och ganska olika sådana. Det som jag själv har funnit och som jag känner stor sympati och respekt för är detsamma som Erwin Bischofberger nämner, nämligen det som man hittar hos filosofen Hans Jonas i hans bok "Ansvarets princip".

I korthet hävdar Jonas att människosläktet nu har nått en väldig kraft i sin handlingsförmåga, så väldig att världen bokstavligt talat kan gå under om denna kraft skulle urladdas i onda handlingar, handlingar som hotar släktets bestånd. Global miljöförstöring och kärnvapenkrig är exempel.

För att kunna hantera denna anomali, att vår handlingsförmåga hotar vår existens, måste människan utveckla sin förmåga till förutseende, konstaterar Hans Jonas. Och människan måste utveckla sina insikter om vart handlingar kan tänkas leda, sin överblick över strategiska handlingsalternativ, sitt ansvar för kommande släktled.

Vad vi ytterst använder IT till

Här kan IT vara ett gott instrument, inte minst för att bygga levande modeller och illustrationer av möjliga verkligheter. IT har enorma förutsättningar att fungera som ännu en förstärkare av människans intellekt.

Detta är i hög grad en etisk fråga. Den handlar om själva grundsynen på vad vi ytterst vill åstadkomma med tekniken.

Tema B:
Vem är intressent i en god etik?

Översikt

Temat för denna del är att belysa

- vilka olika aktörer och roller som finns på Nätet
- ett urval av olika intressentperspektiv som
  - rättsinnehavarens
  - skolans
  - operatörens
  - yttrandefrihetsaktivistens
  - och den enskildes perspektiv.

Olika roller på Nätet – en karta

David Philipson, Telia InfoMedia:
David Philipson är direktör i Telia InfoMedia AB.

"De flesta aktörerna på Nätet uppträder i flera olika roller"

Inledning Detta avsnitt belyser vilka typer av aktörer som finns på Internet och vilka roller de kan ha.

Budskap **Det är viktigt att identifiera vilka roller som aktörer intar på Nätet och de olika roller som är grundvalen för vem som ska ta ansvar för olika typer av handlingar - antingen det handlar om etik eller om att förhindra brott och liknande.**

Affärsmodell över Internet

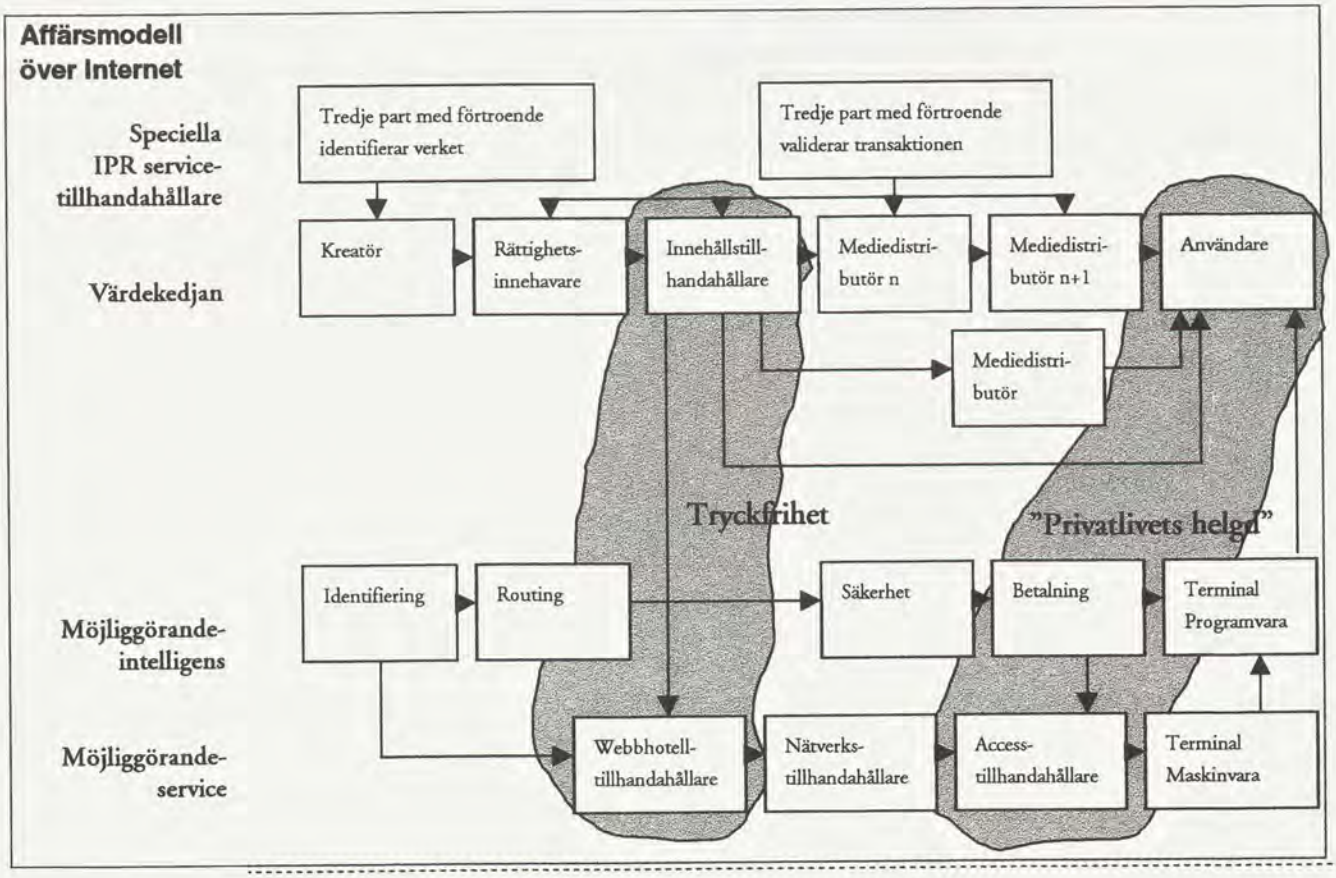

Värdekedjan Den egentliga värdekedjan för Internet som kommersiellt verktyg börjar med att någon skapar någonting. Det skapandet kan ligga utanför Nätet, t ex en författare som skriver en text eller en tonsättare som skriver en sång. Ofta säljer kreatören sitt verk till ett förlag eller liknande, någon rättighetsinnehavare, som ska exploatera verket på kreatörens vägnar.

Det kan fortfarande ske utanför Nätet, därför att rättighetsinnehavaren kan välja att exploatera verket på många sätt. Musiken kan exploateras på en CD, ingå i en filmföreställning eller som en del av något som framförs på Nätet. Den fundamentala handlingen som sker när man lägger ut verket på Nätet är att en *innehållstillhandahavare*, från engelskans *content provider*, gör innehåll tillgängligt på Nätet. Den första som lägger ut något på Nätet är den primärt ansvarige för innehållet i alla avseenden.

Medie-distributörer

Det finns olika typer av *mediedistributörer*, d v s de som på olika sätt gör innehållet tillgängligt för användaren genom att de kan marknadsföra det både inom och utom Nätet så att användaren vet om att det finns.

Det är ganska svårt idag att hitta det som man vill hitta på Nätet. Det är inte alls så lätt som många har trott att användare och tillverkare ska hitta varandra direkt utan förmedlare, utan Nätet kräver minst lika mycket förmedlare och marknadsförare som någonsin det vanliga fysiska samhället.

Mediedistributörerna gör också annat. De paketerar innehållet tillsammans med annat innehåll som gör det överhuvudtaget intressant för användaren. Om det är en TV-kanal som visar ett enda program en gång i veckan, är det inte speciellt sannolikt att folk sätter på TVn för att titta på det TV-programmet utan man paketerar ihop en mängd olika program som tillsammans är tillräckligt intressanta för att människor ska titta på kanalen. På samma sätt är en mediedistributör som har mycket intressant innehåll på sin webbsajt, någon som man besöker oftare och därför är det större chans att verket överhuvudtaget ses av användarna, om det finns ett sådant sammanhang.

Användare

Slutligen är det *användaren*, den som tar del av verket och konsumerar det. Det som är fascinerande med Nätet är att användaren mycket väl kan uppträda både som kreatör och innehållstillhandahållare. Denne kan själv agera och skapa innehåll. Till skillnad från det fysiska samhället, där en värdekedja i en ekonomisk analys en rät linje, är det på Nätet ett cirkulärt förhållande – användaren är också en kreatör.

"Möjliggörare"

Det finns olika saker som är nödvändiga för att värdekedjan ska fungera. Det är t ex en *möjliggörandeservice*, facilitating service. Det första är någon som tillhandahåller ett webbhotell. Ett webbhotell är en dator som är uppkopplad på Nätet så att materialet som finns på den datorn är tillgängligt.

Anledningen till att det finns ett behov av sådana tjänster är att många innehållstillhandahållare och mediedistributörer vill ägna sig åt detta och ingenting annat. De hyr då gärna kapacitet i någon stor dator hos någon professionell datortillhandahållare. Datorn är kopplad till nätverket – det *stora* nätverket, *backbone network* – som distribuerar innehållet fysiskt i form av små IP-paket där man alltså har delat upp innehållet i mycket små delar av ettor och nollor och skickar det i standardpaket om 64 Kbits/s.

Access-tillhandahållare

Slutligen finns *accesstillhandahållare* som gör det möjligt för användaren att komma åt det stora nätverket. Användaren behöver terminalmaskinvara och terminalprogramvara för att få denna tillgång.

Den egentliga värdekedjan är värdekedjan av innehåll på Nätet. Det är ekvivalent med att jag köper en vara som kommer från en fabrik. Jag är inte intresserad av transportanordningarna. Jag är inte heller intresserad av gatorna som bilarna har kört på. De är nödvändiga förutsättningar, men är inte en del av den egentliga värdekedjan.

Typer av mediedistributörer

Bland mediedistributörerna finns fyra olika typer:

1. Den typ som kanske kommer att vara den ekonomiskt dominerande är de mediedistributörer som redan idag har stora varumärken med intressant innehåll, t ex Time Warner, Murdoch, m fl. De kommer själva att vilja kontrollera hela värdekedjan. De gör det bl a genom *streaming technology* som är en teknik där man från serversidan, från tillhandahållaren, kan kontrollera det hela. I detta avseende kommer Internet att fungera som en masskommunikation på samma sätt som TV-apparater.

2. En annan typ av mediedistributörer är sådana som egentligen är paketerare, marknadsförare. De har kanske inte något eget viktigt innehåll, utan de lever just på att vara duktiga på att sälja andras innehåll.

3. En mycket central distributionsform för Nätet (som finns även i den fysiska världen men i mindre utsträckning) är s k *community of interest*-grupper, populärt kallade COI. Det betyder att en mängd människor som är intresserade av en och samma fråga sluter sig samman och diskuterar, tar del av varandras klippböcker eller vad det nu är fråga om. Det kan bli mer och mer avancerat med större och större innehåll, med filmer, med musik och allt möjligt annat. I det fysiska samhället finns motsvarande som tidningar, livsstilstidningar, magasin och liknande. En typisk sådan tidning i Sverige idag måste ha cirka 25 000 abonnenter för att leva väl. På Nätet är en typisk COI inte mer än 1 000 personer – varav kanske bara 300 är aktiva. Inom ramen för American Online finns ungefär 14 000 community of interest-grupper där snittmedlemskapet är 1 000 personer och 300 av dem ungefär är aktiva. Det betyder alltså någonting – inte bara därför att människor kommunicerar med varandra, utan därför att innehåll faktiskt görs tillgängligt i community of interest-grupperna också.

4. Den fjärde typen av mediedistributör är ungefär som American Online, GeoCities eller iVillage, som är *COI-context*, d v s de egentligen förser COI-erna, community of interest-grupperna, med hjälpmedel, stöd och liknande. American Online hade stora tekniska problem under hela 1997. Trots detta övergav inte abonnenterna American Online. Det berodde helt enkelt på att abonnenterna kände sig inte som kunder till American Online - de svor istället över American Online – utan de var kunder eller medlemmar i sin COI. Så länge en COI stannade på American Online, stannade också kunderna.

Innehållstillhandahållare

En innehållstillhandahållare skiljer sig från en mediedistributör genom att göra innehåll tillgängligt utan att nödvändigtvis försöka sälja det vidare till slutanvändarna. En hel del av de stora varumärkesägarna i den fysiska världen, en del tidningar och en del andra, har insett att det kostar så pass mycket att etablera sådana här mediedistributörstjänster att det är en för stor risk att ta. De lägger istället upp detta på en sluten sajt och säljer sedan en s k sajtlicens, d v s de säljer en rätt för olika mediedistributörer att sälja deras innehåll vidare.

Flera aktörer har flera roller

Det är nödvändigt att dela upp alla dessa roller, därför att de flesta aktörer på Nätet uppträder med olika typer av kombinationer av rollerna.

Man talar t ex om *service provider*. Då menar man någon som både utför webbhotelltjänster och är accesstillhandahållare för slutkunder, beroende på att den som tillhandahåller accessen till Nätet ofta erbjuder slutkunderna att lägga upp hemsidor på fem Mbyte eller motsvarande. Men det är två helt olika roller och det är viktigt att särskilja de rollerna. För börjar man att diskutera vem som ska ta ansvar för olika typer av handlingar, är konsekvensen av de handlingarna radikalt olika beroende på i vilken roll man uppträder.

Webbhotellets ansvar

Om t ex webbhotelltillhandahållaren görs ansvarig för det innehåll som finns på dennes webbhotell (vilket är vad man delvis har gjort i den märkliga BBS-lagen som svenska riksdagen tog i början av 1998), gör man sig skyldig till att inte ta hänsyn till tryckfriheten som är en fundamental del av det västerländska demokratiska arvet. Om nämligen Dagens Nyheter lägger sig på ett webbhotell hos Telia och vi är ansvariga för innehållet på vårt webbhotell, kommer en dag då vi har en annan uppfattning än Dagens Nyheters ansvarige utgivare om innehållet är legalt eller inte och vi stänger Dagens Nyheter. Det är konsekvensen av att göra webbhotellägaren ansvarig.

Gör man däremot accesstillhandahållaren ansvarig är konsekvensen att vi inte tillåts ha något privatliv, för det enda sättet för honom att kontrollera vad som sker är att lagra innehållet i alla kommunikationer som slutanvändaren gör. Då har vi Orwells 1984.

På samma sätt kan man gå igenom roll efter roll. Det är en möjlighet att diskutera varje sådan roll i detalj och se vilka konsekvenserna är av att man är inne i en viss roll.

Webbhotell och mediedistributör

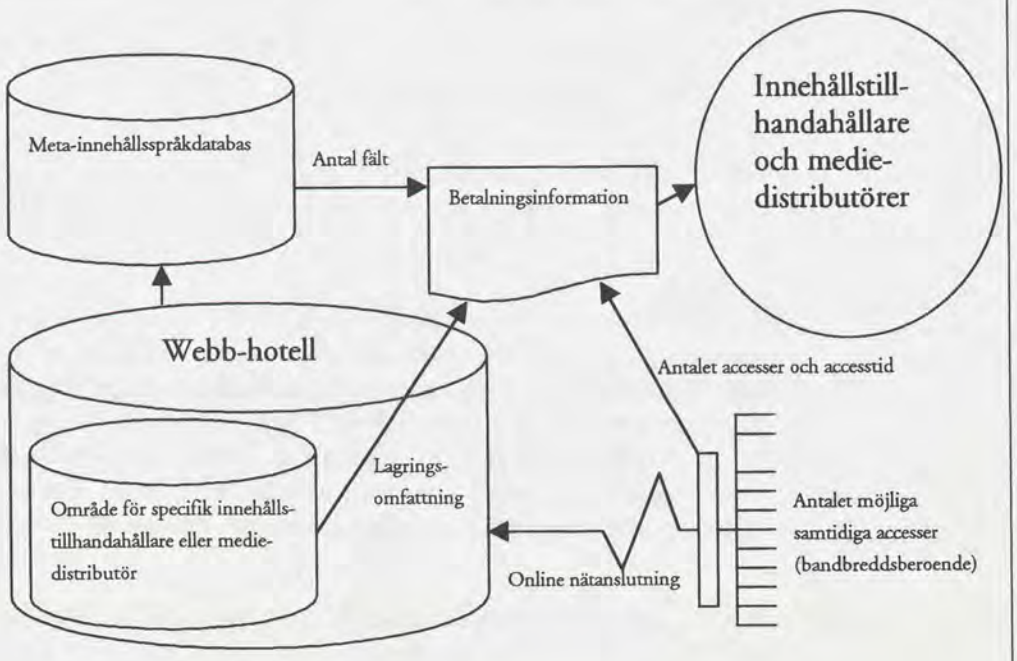

Ett problem är skillnaden mellan ett webbhotell och en mediedistributör. Den kan tyckas vara hårfin ibland. Detta är en beskrivning av vad ett webbhotell utför i sin roll av att vara webbhotell.

Längst ner finns en dator, "webbhotell". Webbhotelltillhandahållaren hyr ut till en innehållstillhandahållare eller till en mediedistributör ett utrymme i datorn som är specifikt för den kunden. Han hyr också ut en online-anslutning till Nätet, d v s datorn ligger kopplad till Nätet 24 timmar per dygn. Beroende på bandbredd hyr han också ut möjligheten för många människor att samtidigt få tillgång till detta innehåll.

Metainnehålls-språkdatabas

I framtiden kommer han också att hyra ut något som kallas för meta-innehållsspråkdatabas. Det är beskrivningsspråk, inte ett utan många, som håller på att utvecklas för att beskriva innehåll i datorer på en övergripande nivå. Detta möjliggör användningen av PICS, en filterprogramvara, som gör att t ex föräldrar bl a kan filtrera bort oönskat innehåll. I den allra enklaste formen är detta en katalog som gör att användaren överhuvudtaget kan hitta området som en viss innehållsleverantör har i datorn.

Slutligen är detta grundvalen för olika typer av betalningsinformation som man levererar till kunden, som i sin tur gör att kunden kan fakturera sina kunder för de tjänster han utför. Det skiljer sig från en mediedistributör på det sättet att en mediedistributör aktivt säljer innehållet på sin sajt. Webbhotellägaren deltar inte själv i försäljningen av innehållet. Denne utför en rent teknisk service på uppdrag av innehållsleverantören eller mediedistributören.

Utfrågning av David Philipson, Telia InfoMedia

Utfrågare:

- Martin Brinnen, doktorand vid Institutet för Rättsinformatik, Stockholms universitet.
- Johan Åberg, jurist inriktad på nya medier, STIM.

- **Finns det någon koppling till den fysiska världen som den ser ut idag, t ex till en kabel-TV-distributör? Bör det finnas någon koppling? Finns alltså nya typer av roller på Nätet som därför bör ha en annan typ av ansvarighet?**

  En av de mest fundamentala skillnaderna är just interaktiviteten, eftersom den möjliggör ett massdeltagande på Nätet, i både produktions- och konsumtionsrollen. Då blir frågan om reglering av Nätet en mycket mer fundamental demokratisk fråga än i den fysiska världen, där vi har varit vana vid några få stora TV-kanaler ägda av ett begränsat antal företag. Där har det funnits en acceptans av att man har behövt föra en diskussion om balansen mellan dessa få relativt starka ägarintressen och allmänintresset. På Nätet är det själva grundvalen för vårt demokratiska system som måste diskuteras i relation till dessa roller.

- **Den presenterade affärsmodellen saknar delvis en roll som kan kallas för *förmedlare*. Det som är nytt med Internet är att det finns förmedlare som inte är innehållsleverantör och inte bara är en mediedistributör, utan som förmedlar andras yttranden utan att för den delens skull ta del av dem. Med denna nya aktör, förmedlaren, är det kanske motiverat med en ny typ av ansvar. Vi kanske inte kan ta dessa gamla bilderna som finns för yttrandefriheten i tidningar och TV, utan vi kanske måste ha en ny typ av ansvar som uppsiktsskyldighet även för dem som tillhandahåller webbhotell eller liknande.**

  Frågan tyder på en rädsla för användarens makt i sammanhanget. Men i grunden skiljer det sig inte från den fysiska världen. Redan nu finns på telefoniområdet den typen av förmedlarroll och där vi just av demokratiska integritetsskäl har varit väldigt noga med att skydda meddelandefriheten över telefoni.

- **Med referens till modellen är det lätt att dra slutsatsen att underdelen (se illustrationen) skulle frântas ansvar och att överdelen skulle ha ett ansvar i distributionen av material på Nätet.**

  Det är inte en nödvändig slutsats.

- **Men det är en möjlig slutsats. Kräver en sådan här modell att man utser en exklusiv person i en roll som har ett ansvar för distributionen eller kan man tänka sig att flera roller i en sådan här kedja har ett ansvar för distributionen?**

I grunden är det alltid så att alla som tar del av någonting har ett ansvar. Det är ju fråga om vilken typ av ansvar som vi talar om. Men jag vill påstå att en innehållstillhandahållare, d v s den som först lägger ut något på Nätet, ska ha en roll ungefär som en ansvarig utgivare. Det är det principiella – åtminstone är det principiellt klart för kommersiella aktörer.

Man kommer ju in på problem när man talar om användare som lägger upp saker på Nätet. På några års sikt kanske det går att införa en registrering av användare motsvarande ansvarig utgivare-ansvaret. Man kan tillåta användare att både vara anonyma på Nätet men samtidigt vara ansvarig utgivare och vara både spårbara och straffbara för sina handlingar genom att man har olika typer av elektroniska signaturer som gör att man kan från domstols sida kräva att få tal del av identiteten på den som har lagt ut detta.

Man kan också lägga ett ansvar i framtiden på distributionskedjan om man genomför IBMs *enveloping technology*, d v s ungefär ett kuvert på IP-paketen. På det kuvertet sätter man vissa stämplar. De stämplarna garanterar att det finns en avsändare som är identifierad och att innehållet inte har manipulerats sedan det skickades från avsändaren. Då kan de som distribuerar detta vägra att distribuera eller man kan kräva att de inte distribuerar sådana paket som inte har sådana här stämplar på sig. Ansvar är varken noll eller ett, svart eller vitt.

- **Det innebär att modellens "möjliggörandeservice" i vissa fall kan ha ett ansvar att stoppa distribution av material på Nätet?**

Ja, det är nödvändigt att vi tar en fundamental diskussion om konsekvenserna av om man kräver att de ska gå in och titta på innehållet som distribueras och ta ställning till om det ska distribueras baserat på innehållet. Då hotar vi hela vårt västerländska demokratiska system, enligt min uppfattning.

- **Om vi tänker på tryckfrihet hänför man i Sverige mycket till vår tryckfrihetslagstiftning. Den bygger i princip på att vi har ett särskilt skydd för massmedia. Det bygger i sin tur på att vi har massmedia som är centraliserade och styrda genom visst fåtal organisationer där man har lätt kontroll över innehållet. Men om nu även gemene man och användaren får vara ett massmedium – ska vi då ha samma yttrandefrihetsskydd både för massmedia och för gemene man som ger sig ut på Nätet och publicerar något?**

Ja, jag tycker t o m att det är ett av de fundamentala framstegen med Internet, att det möjliggör en sådan massdistribution av enskildas budskap till omvärlden. Det är alltså inte nödvändigt längre att gå igenom ett fåtal mediekanaler.

- **Traditionella massmedier är ganska lätta att kontrollera och missbruk är lätt att beivra. Men med miljontals användare som kan uppträda som massmedia, hur ska man kunna utkräva ansvar från dem?**

Principiellt sett ser jag inget problem om vi kan ha en ansvarig utgivare med en elektronisk signatur, autentiseringsalgoritmer och liknande. Tekniskt finns möjligheterna. Vad som behövs är olika typer av internationella avtal som ger de legala förutsättningarna att upprätthålla ett sådant system. Vi har en teknik att hantera den mängden ansvariga utgivare idag. När bara gåspennan fanns var det besvärligt om hela befolkningen var ansvarig utgivare, men det är inte det idag. Det är fråga om en politisk vilja.

- **Det presenterade materialet är en affärsmodell (från Telia) och ingen ansvarighetsmodell. Vad kan eventuellt kullkasta den skisserade värdekedjan och rolluppdelningen i en framtid?**

  Det är bl a att den lagstiftning som kommer till stånd framöver inte respekterar skillnaderna mellan rollerna.

  Det kommer i sin tur att leda till en massa konsekvenser – såsom att man inte vågar investera därför att man inte ser att riskerna står i proportion till investeringarna. Andra konsekvenser kan vara att man s a s får en fullständig anarki med konsekvenser åt andra hållet – att man tappar kontrollen över det hela.

  Man för samma typ av rolldiskussion, även om det liksom inte handlar om samma saker, när det gäller annan lagstiftning. Folk uppträder i olika roller. Beroende på vilken roll de uppträder i måste de respektera vissa typer av regler.

- **Är detta den bästa tänkbara modellen från Telias sida?**

  Vi har försökt att beskriva världen som vi ser den med våra värderingar. Modellen har gradvis växt fram och den kommer antagligen att utvecklas framöver också beroende på att världen förändras.

  Beroende på vilken typ av relationer man har i de olika rollerna, kan vi se särskilda roller även om vi som aktör ofta uppträder med flera av dessa rollerna samtidigt. Det är bl a ett av användningsområdena för en sådan här modell, att tala om för våra affärschefer att "om ni inte är tydliga på vad ni gör, riskerar ni att hamna i ett ansvar som ni inte har överblickat och som har ekonomiska risker som ni inte har överblickat".

Rättsinnehavarens perspektiv

Peter Curman:

Peter Curman är författare.

"Alla upphovsmän måste se om sina hus och hävda rätten till copyright"

Inledning

Detta avsnitt belyser rättsinnehavarens perspektiv på den digitala miljön.

Budskap

Den digitala revolutionen är här. Vare sig vi vill det eller inte kommer den att påverka våra liv och arbetsvillkor. Vem som helst kan utan större ekonomiska hinder ge ut böcker och det riskerar att skapa turbulens på marknaden. Förläggaren har en central roll också i den digitala utgivningsmiljön. För författarna är det en stor utmaning, såväl konstnärligt som författarfackligt. Alla upphovsmän måste se om sina hus och hävda rätten till copyright också i den digitala miljön.

Print-On-Demand tekniken

För snart ett och ett halv år sedan, närmare bestämt den 20 januari 1997, ägde en smått historisk presskonferens rum i Arkitektkopias lokaler på Drottninggatan 75 i Stockholm. Bakom denna händelse stod en udda författartrio bestående av Jan Myrdal, Lars Forssell och jag själv. Inför en ansenlig mängd journalister, författare och förläggare visade vi i praktisk handling att det gick att förena ny teknologi med den gamla gutenbergska bokkulturen.

Tack vare Print-On-Demand-tekniken, som innebär att man på någon minut kan framställa en färdig bok från ett digitalt original, kunde vi erbjuda våra läsare gamla och nya titlar i just det antal som efterfrågades. Själv valde jag att bl a att återta en diktbok på turkiska, som kom ut för några år. Boktitlarna och utdrag ur böckerna annonserades på kulturservern Marebalticums hemsida på Internet, där den intresserade kunde fylla i en beställningstalong som sedan elektroniskt vidarebefordrades till Arkitektkopia i Stockholm, där boken omedelbart trycktes. Inom loppet av några dagar damp sedan den beställda boken ner i beställarens brevlåda. Prismässigt kunde de digitalt framställda böckerna konkurrera med vilka andra böcker som helst.

All utgivning kan bli lönsam

Uppståndelsen kring vårt projekt berodde förvisso inte på själva tekniken. Print-On-Demand har sedan länge varit en naturlig framställningsmetod, i synnerhet när det gäller kurslitteratur och manualer för t ex bilar och vitvaror.

Däremot hade den såvitt vi visste inte tillämpats när det gäller skönlitteratur. Det är också betecknande att initiativet till detta experiment inte kom från de skönlitterära bokförlagens sida, utan från ett icke-litterärt företag som Arkitektkopia. Alla branscher – även bokbranschen – har nämligen en tendens att sluta sig inom sig själva.

Men Arkitektkopia ställde den berättigade och nyfikna frågan: Varför inte göra nischutgivningen lönsam? Varför bara satsa på böcker i stora upplagor när också böcker i små upplagor efterfrågas? Varför inte göra all utgivning lönsam?

Inget avtal om digitalrättighet

Vår avsikt med Print-On-Demand-publiceringen var inte att starta ett nytt förlag. Vår avsikt var snarare kulturpolitisk. Vi ville visa förläggarna och den litterärt intresserade allmänheten att det gick att publicera böcker i små upplagor till rimliga kostnader och att Internet kunde användas som en utmärkt marknadsförare.

Vi ville också ställa frågan om de digitala rättigheterna på sin spets. Liksom författarförbundet menade vi att rättigheterna tillhör upphovsmannen och att det därför var angeläget att förläggarföreningen snarast träffade en överenskommelse med författarförbundet. Men inte ens idag finns något avtal om de digitala rättigheterna. Sverige är det enda landet i Norden där det för närvarande råder ett avtalslöst tillstånd mellan författare och förläggare.

Fördelar med Print-On-Demand

Den främsta fördelen med Print-On-Demand är att det är en publiceringsform som gynnar böcker i små eller begränsade upplagor. Alltså är den till fördel för den kvalitetslitteratur som idag kämpar med stora svårigheter eftersom den inte efterfrågas tillräckligt mycket för att tillfredsställa kommersiella lönsamhetskrav. Därtill är det ett otroligt snabbt och ekologiskt fördelaktigt sätt att distribuera böcker. Genom att boktitlarna lagras digitalt tillkommer heller inga lager- eller transportkostnader. Boken materialiseras ju först i det ögonblick som den efterfrågas och – åtminstone inom en snar framtid – också där den efterfrågas. Arkitektkopia har nämligen ett tiotal Print-On-Demand-maskiner placerade över hela landet.

I synnerhet när det gäller att hålla en *backlist* levande är Print-On-Demand-tekniken oöverträffad. Ingen enda titel skulle i själva verket behöva rensas bort. Framför allt skulle alla våra odödliga klassiker kunna hållas vid liv till glädje för nya generationer av läsare. Det är ju faktiskt något av en nationell kulturskandal att så många av våra klassiker inte är tillgängliga i den svenska bokhandeln. Utan biblioteken och antikvariaten skulle det vara en katastrof.

Varför är det så få utgivare?

Men om nu den nya tekniken erbjuder så många fördelar – varför har då inte alla bokförlag genast anammat den? Det finns naturligtvis många förklaringar, ekonomiska såväl som psykologiska och strategiska.

Alla marknadsförändringar tar lång tid. Det krävs omfattande nyinvesteringar i maskinparken och dessutom måste ett nytt utgivningskoncept tas fram som marknaden ännu inte är redo för. Den svenska bokmarknaden är dessutom en utpräglad bestsellermarknad. De flesta böcker som säljs på den svenska marknaden har prövats i andra länder förut, särskilt i den engelskspråkiga världen. Varför skulle man riskera en säker succé genom att istället ge ut en bok med en osäker säljprognos?

Men trots att det inte handlar om att dra ner på den säljbara utgivningen gör man fortfarande bland många förläggare bedömningen att det inte finns tillräcklig ekonomi i Print-On-Demand-utgivningen eftersom styckepriset per framställd bok blir dyrare än när det gäller den etablerade offsettekniken, där styckepriset sjunker med växande upplaga. Därtill kommer förmodligen oklarheten i rättighetsfrågan.

En annan fråga man ställer är: orkar marknaden verkligen med ännu flera titlar? Räcker det inte med alla som redan finns? Skulle inte bokköparna bli alldeles förvirrade om det plötsligt kom ut ännu fler konstiga titlar?

Förläggare har en central roll

En del av dessa invändningar kan naturligtvis diskuteras. Det faktum att i princip vem som helst utan större ekonomiska hinder nu kan ge ut böcker riskerar givetvis att skapa turbulens på marknaden.

Just därför är det viktigt att framhålla förläggarens centrala roll också i den digitala utgivningsmiljön. Vi behöver alltid kunniga människor som orienterar oss i bokdjungeln och som kan framställa böcker som skiljer sig från allsköns amatörtryck.

Också den digitala boken måste ägnas stor formmässig omsorg och utgivningen måste kunna hävda sig oavsett utgivningsform. Inte minst i ett läge när Print-On-demand-utgåvorna börjar spridas i bokhandeln och kunderna får möjlighet att jämföra alla slags böcker med varandra .

Oanade möjligheter öppnas

Fördelarna med Print-On-Demand-tekniken är obestridliga. Förutom tillgängligheten öppnar den också möjligheten av en internationalisering av den svenska bokhandeln till glädje för alla invandrare och läsare av främmande språk. På bara några minuter kan ett manuskript mailas iväg från Bangalore i södra Indien och tryckas ut som färdig bok i Stockholm eller Luleå. Vilka oanade möjligheter öppnas inte med denna teknik!

Den nya tekniken kan ses som en unik garanti från yttrandefrihetssynpunkt. Ingen har hittills lyckats kväsa alla de obekväma yttranden – litterära och andra – som förmedlats via Internet. Det stora värdet av Print-On-Demand är kanske inte ekonomiskt, utan just kulturpolitiskt.

Bokhandeln måste vara med

När vi genomförde vårt debattinlägg den 20 januari 1997 hade vi ingen som helst avsikt att bilda ett förlag. Men eftersom reaktionerna blev så motstridiga – det uppstod en mycket livlig och bitvis hätsk debatt inom bokbranschen – och författarkraven på att något substantiellt måste hända skruvades upp beslutade Författarcentrum Öst att i mer organiserad form pröva hållbarheten i den nya utgivningsformen. Därför inleddes ett unikt samarbete mellan Författarcentrum Öst och Svenska Bokhandlarföreningen, Stockholms stadsbibliotek, Kungliga biblioteket, Författares Bokmaskin, Tidskriftsverkstan, kulturrådet och Arkitektkopia om att försöka få igång en kontinuerlig bokutgivning baserad på Print-On-Demand-teknik.

Ett igångsättningsbidrag på 700 000 kronor söktes och beviljades av Stiftelsen Framtidens kultur. För att redan från början få med ett etablerat förlag i gruppen kontaktades En Bok för Alla, som helhjärtat ställde upp med sitt kunnande. Tillsammans har arbetsgruppen nu startat ett utgivningsprojekt, PODIUM, och anställt en verksamhetsledare.

Den 20 maj invigdes projektet i Hedengrens bokhandel av bl a den i Sverige bosatte turkiske poeten Özkan Mert, som ger ut en tvåspråkig volym med kvinnliga svenska kärlekslyriker och av Lars Gyllensten och Torgny Greitz, vilkas satiriska diktsamling "Camera Obscura" från 1947 nu återutges.

Att premiären ägde rum i en bokhandel, fast böckerna också kan rekvireras på PODIUMs hemsida på Internet (www.swepod.com), var av särskild symbolisk betydelse. En avsikt med PODIUM är att lyfta fram den svenska bokhandelns centrala betydelse för bokköparna – inte minst som merparten av alla böcker distribueras utanför bokhandeln genom bokklubbar och via Internet. Bokhandeln får inte lämnas utanför den tekniska utvecklingen och därför kommer PODIUM att använda en del av sitt anslag för att stimulera boklådor i hela landet att koppla upp sig mot Internet och därigenom bli delaktiga i projektet. Dessutom vill PODIUM framhålla värdet av att också de udda titlarna finns mitt på marknadstorget. Prisneutralitet kommer att upprätthållas oavsett försäljningskanal.

Stor utmaning för författarna

Den digitala revolutionen är alltså här. Vare sig vi vill det eller inte kommer den att påverka våra liv och arbetsvillkor.

För författarna innebär den en stor utmaning, såväl konstnärligt som författarfackligt. Alla upphovsmän måste se om sina hus och hävda rätten till copyright även i den digitala miljön.

Som sista intressegrupp har nu ordarbetarna bildat sitt eget *collecting society*, ALIS – Administration av Litterära Rättigheter i Sverige – för att skydda sina sekundära och digitala rättigheter. Men ännu finns inget avtal med förläggarsidan. Däremot pågår den digitala exploateringen av upphovsmännens texter för fullt. Aftonbladet, Svenska Dagbladet och Göteborgsposten har gått samman om ett digitalt mediearkiv som mot betalning erbjuder Internet-användaren sina tjänster.

Men upphovsmännen tillerkänns ingen ersättning. Eftersom alla förhandlingsinviter avvisats av tidningsägarna återstår nu endast en civilprocess för att klarlägga de upphovsrättsliga förutsättningarna. En sådan kommer nu att äga rum. Kanske kommer domen att bidra till en bättre etik på Nätet när det gäller nyttjandet av upphovsrättsskyddade verk.

Nya avtal behövs

Det är ju heller inte givet att det avtalslösa tillståndet mellan författare och förläggare i Sverige är till gagn för någondera parten. Andra aktörer på den elektroniska marknaden kan plötsligt göra sig gällande. Och vem säger att t ex Microsoft bättre skulle tillvarata det litterära arvet än Bonniers eller Norstedts?

Därför borde det vara ett gemensamt intresse för parterna på den litterära marknaden att snarast träffa nya – gärna korta avtal med många kontrollstationer – för att säkerställa integriteten och kvalitén i det digitala litterära utbudet.

Utfrågning av Peter Curman

Utfrågare:

- Per Hultengård, jurist, Tidningsutgivarna.
- Peter Albinson, exekutiv producent, Learnways AB.

- **Hur ska klareringen ske mellan författare och användare ekonomiskt? Förläggarna promotar ju nya författare och böcker. Försvinner inte den promotingen?**

Nej, detta är frågan om en distributionsform. Men utgivaransvaret ligger fast. Förläggarrollen ligger ju fast vare sig det är författaren själv som är förläggare eller om han har vänt sig till en förläggare på Nätet eller till en förläggare som också utnyttjar Nätet som en distributionsväg. Det finns ju förläggare som både ger ut pappersböcker på vanligt vis och också använder sig av Nätet som distributionsform.

- **Beträffande relationen upphovsman gentemot författare eller den förvärvande rättsinnehavaren – ser du etiken som ett uttryck för den ideella rätten t ex? Vad skiljer? Sammanfaller detta eller?**

Nej, jag ser ingen skillnad på etiken när det gäller den traditionella utgivningen och utgivningen på Nätet. I båda fallen har vi en upphovsman. I båda fallen har upphovsmannen rätt till konstnärlig integritet och respekt för den. I princip borde ju samma etik gälla oavsett om vi sitter i ett flygplan eller går på marken.

Skolans perspektiv

Jan Lundin, Alingsås kommun:
Jan Lundin är projektledare för skolutveckling i Alingsås kommun.

"Frustrerande behov i skolorna av konkret information och vägledning"

Inledning

Detta avsnitt belyser skolans praktiska förhållande till Internet.

Budskap

Internet ger en abstrakt känsla. Det är inte alltid så lätt för alla elever att se människan bakom datorn någonstans där ute på Nätet. Det kräver att lärare kan sätta sig in i nya frågor och ta sig tid med eleverna för att klara ut frågor om etik och moral. Samtidigt är eleverna är oerhört kreativa för att ständigt hitta nya infallsvinklar. Skolan behöver konkret information och vägledning i dessa frågor.

Nya frågor som är frustrerande

Det är mycket frustrerande att sällan eller aldrig kunna få ett konkret svar även efter efterforskningar. Hur ställer sig ett visst handlande på Nätet juridiskt? Man frågar jurister. Man går vidare och kan inte komma tillbaka med ett konkret svar till eleverna.

Läroplanen påpekar att vi ska använda den nya tekniken och i många skolor är det redan en självklarhet. Men vi behöver hjälp med att tolka de lagar och förordningar som finns. Vem hjälper oss med detta? Tyvärr finns inte den resurs som behövs, en resurs dit lärare och skolor kan vända sig för att få svar. Var finns kompetensen inom dessa frågor idag?

Skolan behöver enkla råd

I skolans värld behövs det enkla tips och råd för hur vi ska använda den nya tekniken utan att vi riskerar lagbrott. En liten handbok med tips och råd som skulle kunna kompletteras med en frågespalt dit vi kan ställa mer konkreta frågor, få enkla begripliga svar, d v s moderad av någon som översätter ren juridiktext till allmänna råd.

Jag har försökt att sammanställa ett antal frågor som jag och mina kollegor och tekniker stött under de senaste åren. Många av frågorna är inte unika för den nya tekniken. Men i och med hemsidor och den nya teknikens kopieringsmöjligheter finns utökade möjligheter för att sprida information med bl a upphovsrättsligt innehåll till långt fler än vad som tidigare var möjligt. Detta medför att lärare ställs inför nya situationer, även om problemet i sig inte är något nytt.

Många av frågorna kanske inte är så speciellt komplicerade, men belyser något av de stora behov som finns ute på skolorna när det gäller att få konkret information. Det känns också väldigt angeläget att vi kan gå ut och ge våra yngsta användare vägledning och besked om hur detta nya medium kan och får användas så att de inte lämnar skolan med en felaktig uppfattning om vad som är tillåtet och inte minst varför vissa handlingar är förbjudna. Numera förväntas lärare att känna till lagar och regler som kanske tidigare var mindre intressanta för oss i skolans värld. Med tanke på att våra nuvarande lärare känner sig osäkra frågar vi oss hur lärarhögskolan förbereder de framtida lärarna på den nya situationen.

Upphovsrättsliga frågor

Några vanliga upphovsrättsliga frågor som den enskilda läraren ställs inför är

- Vad gäller exempelvis för logotyper? Kan de användas utan begränsning? Är det skillnad på om den tillhör ett företag, en förening, privatpersoner?

- Vad gäller generellt för citatregler? I vilken utsträckning kan man återge delar av annat material som citat på hemsidan, t ex filmer, ljudinspelningar? Räknas elevernas special- och examensarbeten som personligt bruk? Får de alltså användas utan tillstånd? Hur många exemplar kan man i så fall trycka upp detta elevarbete i?

- Är alla fotografier upphovsrättsligt skyddade oavsett vad de föreställer, kvaliteten? Var går gränsen mellan idé och konstverk? Vad måste ett verk innehålla för att det ska skyddas av upphovsrätten?

- Får eleverna utan tillstånd från upphovsrättshavaren sätta upp bilder som de hämtat från Internet i klassrummet eller på väggarna i skolan? I vilken utsträckning kan vi idag använda upphovsrättsligt skyddade bilder och teckningar i skolans värld? Gäller alltså skolornas kopieringsrätt och material när man scannar in materialet och lagrar det digitalt?

- Vad gäller för skolan när vi använder kartor och läromedel? Är de avtal vi har för dem giltiga även för digital teknik i framtiden?

Ansvarsfrågor

Jag vet inte om det beror på att vi lärare kanske inte konfronteras med frågorna, men det känns som att ansvarsfrågorna med den nya tekniken är jätteviktiga att klara ut. Det är också viktigt att den respektive person som detta faller på, också känner sitt ansvar för att kunna gå vidare.

Vilket ansvar har eleverna och målsmän? Är de medvetna om det ansvar som de besitter?

Det finns ett stort antal mindre lämpliga sidor som våra elever besöker mer eller mindre frivilligt. Många lärare oroar sig för allt som normalt skyddas av samhället genom censur eller i övrigt är svåröverkomligt. Nu finns det på Nätet.

Lärare med flera års erfarenhet av vad Nätet kan erbjuda, tvekar idag att släppa sina elever ut på Nätet och de frågar sig om vissa av dessa hemsidor verkligen är lagliga. Är det tillåtet att visa vad som helst och informera om vad som helst, så länge det inte berör exempelvis barnpornografi, hets mot folkgrupp och förtal mot personer?

Det är inte heller omöjligt att vissa elever dessutom vill länka sina eller skolans hemsida till dessa s k häftiga sidor. Om det visar sig att hemsidan då sprider hets mot folkgrupp eller på annat sätt bryter mot vår lagstiftning, är då även länken från skolan olaglig? Vem kommer att ta ansvar för att kontrollera dessa länkar och eventuellt länkar till dessa länkar?

Vilket ansvar har teknikerna?

En annan viktig fråga kommer från våra tekniker. Vilket ansvar, vilken skyldighet och vilka rättigheter har de när det gäller material som finns på skolans servrar? Får de gå in och kontrollera vad som finns? Har de å andra sidan då skyldigheten att se till att våra skolor servrar är rena från kommersiella produkter?

I vilken utsträckning kan man från skolledning, tekniker, med flera, vara med och logga och ta reda på vad som finns för att utreda om ett brott har begåtts? När måste ärenden lämnas över till polis så att inte den enskildes rättsskydd då hotas?

Utfrågning av Jan Lundin, Alingsås kommun

Utfrågare:
- Tekn dr Johan Groth, Skolverket och ISOC-SE.
- Internet-strategen Wiktor Södersten, "Sajber" TV1.

- **Frågan om etisk användning av Internet i skolan består av två delar, dels den om vad menar man med etisk användning av Internet, dels hur ska man kunna åstadkomma en etisk användning. På den första frågan finns inget entydigt svar. Vad som är etiskt rätt varierar beroende på vem man talar med och när och var samtalet sker. Det finns ingen enighet om vad som är rätt, utan det är en komplex fråga. Hur ska man då i skolan uppnå en sådan enighet – särskilt i en skola där det kanske finns 90 olika kulturer? Vilka roller har lärarna och skolhuvudmannen för att uppnå enigheten om vad som är rätt och tillåtet?**

  Det var en komplex fråga. Men det är mycket viktigt att ta sig an frågan och att diskutera den. Inte minst lärarhögskolorna har ett stort ansvar för att sätta sig in i frågorna. Det behövs mycket diskussioner och fortbildning på området.

- **Det är inte självklart vad som är etiskt rätt eller fel ens bland vuxna. Barn har naturligtvis ännu svårare att kunna skilja på detta. Reglerna som man kan sätta upp kan naturligtvis snäva in vad det är för något som man får lov att göra. Man kan sedan försöka beivra överträdelser. Men det viktiga här är <u>hur</u> man förklarar för ungar vad som är rätt och fel. På vilket sätt låter man dem vara delaktiga i att sätta upp de regler som bör finnas, som bör vara rätt och riktiga? Hur förklarar man för barnen och hur låter man dem vara delaktiga? I så fall i vilken grad, på vilket sätt?**

  En första punkt är att skapa delaktighet. När den finns är det också enklare att komma in och förklara varför något är rätt eller fel.

- **Men hur gör man då, i vilken grad? De regler som nu är uppsatta, som jag själv tagit del av bl a, och som finns i Alingsås kommun är ganska snäva och generella. Man talar om att man inte får säga någonting som får såra någon grupp. Det skulle jag t ex tolka som att det är väldigt långt gående inskränkningar i yttrandefriheten egentligen. Men tar man ett klassiskt exempel, som den längst utsträckta yttrandefrihet att försvara, Salman Rushdies Satansverserna, skulle det absolut inte gå att publiceras i detta sammanhanget för att det sårar väldigt stora grupper. Det är väldigt snäva regler. Hur förklarar man då? Låter man barnen bli delaktiga och påverka hur det ska se ut?**

  Det är ett arbete som ständigt pågår. Det är också varje enskild lärares roll att agera när det händer någonting. Tyvärr blir det så att man tar upp frågan i skolan när det blir aktuellt. Då måste man ta sig den tiden med respektive elev eller elever och diskutera varför.

- **Men det är alltså upp till den enskilde klassföreståndaren?**

  Ja, det blir det idag, självklart.

- **Hur bör arbetet fördelas mellan förberedande och reparerande åtgärder och hur kan dessa utformas? Och hur man kan fördela detta mellan nationella myndigheter, skola, riksdag, departement och mellan skolhuvudmannen som faktiskt har väldigt stort ansvar för skolan i en decentraliserad skola?**

  Det måste bygga på att man har en gemensam värdegrund, något som alla lärare kan ställa upp på – så att inte en del av kollegiet har en värdegrund och resten drar iväg åt ett annat håll. Det skapar en splittring. Det är den första infallsvinkeln som vi måste titta på.

Operatörens perspektiv

Robert Hultman, Tele2:
Robert Hultman är informationschef hos Tele2 AB.

"Allt som yttrandefriheten tillåter ska få förekomma på Internet"

Inledning

Detta avsnitt belyser en Internet-operatörs perspektiv.

Budskap

Med Internet har yttrandefriheten fått en konkret, reell innebörd för många fler. Internet har gjort en mer eller mindre abstrakt frihet till en möjlighet. Ingen som arbetar med Internet önskar onödigtvis begränsa Internet-användarnas yttrandefrihet. Det finns för en Internet-operatör ingen anledning att inta en annorlunda eller strängare syn på vad yttrandefriheten medger på Internet än vad lagar och domstolar har.

Yttrandefrihet för allt fler

Internet ger människor möjlighet att utbyta erfarenheter och kunskaper. Det ger också möjlighet att uttrycka och bemöta åsikter, skapa opinion och påverka. Internet gör det möjligt att sprida litterära, musikaliska och konstnärliga uttryck.

Internet är ett medium som i jämförelse med andra medier kräver lite av tekniskt kunnande och tekniska och ekonomiska resurser. I jämförelse med andra medier når man en stor och internationell publik. På Internet deltar man, om man vill, i ett internationellt samtal där intressen, snarare än geografisk tillhörighet, är det kriterium som styr vem man talar med.

Med Internet har yttrandefriheten fått en konkret, reell innebörd för många fler. Internet har gjort en mer eller mindre abstrakt frihet till en möjlighet.

Operatörer vill inte begränsa

Allt detta är viktigt att komma ihåg om man ska förstå Internet-operatörernas inställning i de etiska frågorna runt Internet. Jag törs säga att alla som arbetar med den svenska delen av Internet väldigt starkt och påtagligt känner att det de gör i sin dagliga gärning, har en mycket vidare betydelse än att bara vara ett arbete eller en affärsverksamhet.

Därför vill ingen som arbetar med Internet onödigtvis begränsa Internet-användarnas yttrandefrihet. Som Internet-operatör har Tele2 ingen anledning att inta en annorlunda eller strängare syn på vad yttrandefriheten medger på Internet än vad lagar och domstolar har. Tele2s inställning är att allt som yttrandefriheten tillåter ska få förekomma på de delar av Internet som Tele2 administrerar. Vår inställning skiljer sig därvid inte från de andra större operatörernas.

Internets slagkraft, snabbhet och spridning används ibland som argument för att särskilda regler ska gälla för Internet. Andra argumenterar att omogna och oerfarna användare som nu har en rak kanal till mottagarna skulle ställa krav på att någon tar ansvar för vad som publiceras. Den som vill komma till tals i TV, radio, tidningar eller böcker måste passera erfarna, mogna och omdömesgilla redaktörer och publicister. De som argumenterar så vill också gärna snabbt diskutera de tekniska eller administrativa lösningar som skulle göra särskilda Internet-regler möjliga.

Motivet är att yttrandefriheten är begränsad till skydd för andra människor. Det finns inskränkningar mot förtal, hets mot folkgrupp, barnpornografi, olaga våldsskildring m m.

Särskilda regler behövs inte

Men de yttrandefrihetslagar som finns, fungerar också för Internet. Det man inte får trycka i en tidning eller en bok får man inte publicera på Internet.

Några andra regler behövs inte, trots Internets snabbhet och spridning. Internet kommer inte hem i brevlådan. Internet basunerar inte ut budskap till människor på väg till jobbet eller skolan. För att över huvud taget hitta någon information på Internet måste man söka rätt på den. Ingen behöver därför utsättas för information som man inte vill ha.

Några särskilda regler för yttrandefrihetens omfattning på Internet behövs därför inte.

Upplysning och utbildning

I fråga om omogna och oerfarna Internet-publicister är det inte ett tekniskt eller ett administrativt problem. Det är en upplysnings- och utbildningsfråga. Det handlar om att sprida kunskap om reglerna. Det handlar om att skapa förståelse för vilka konsekvenser påståenden om en människa eller grupp av människor kan få. Om att sprida gammal god argumentationssed – att diskutera sak och inte person.

Den som vill sprida förtal, barnpornografi eller hetsa mot folkgrupp kommer inte att ta intryck av strängare regler. De lagar vi har är fullt tillräckliga och helt tillämpliga på Internet.

Operatörer mot *abuse*

En Internet-operatör är dock vare sig en domstol eller en myndighet med uppgift att kontrollera att lagarna följs.

Däremot är det bara operatören som har en praktisk möjlighet att inskrida och vidta åtgärder mot det material som bryter mot lagar eller mot den särskilda etik, den s k netiketten, som utvecklats på Internet.

Tele2 och de andra större Internet-operatörerna har därför s k *abuse*-funktioner.

En användare som hittar material som man uppfattar bryter mot lagar eller mot netiketten kan göra en anmälan med epost till abuse-funktionen. Abuse granskar det som anmälts, tar ställning till om det är ett brott mot avtalet mellan kunden och operatören, vilket det är om det bryter mot lagar eller netikett. Om innehållet bryter mot avtalet stängs kunden av. I de fall det är ett lagbrott anmäls det till polisen. Om det anmälda materialet inte finns på en server hos den operatör som tagit emot anmälan, vidarebefordras anmälan till den berörda operatören.

Operatörerna har skapat en struktur för att på så sätt fånga upp yttrandefrihetsbrott. En struktur som bygger på hjälp från vad polisen brukar kalla "den stora detektiven allmänheten". En resurs som är många gånger större än vad Internet-operatörerna själva skulle kunna mobilisera för att granska Internet.

Det är dessutom en struktur som bygger på det allmänna rättsmedvetandet och användarnas etiska normer. Två faktorer som är absolut grundläggande för ett fungerande normsystem. Och det gäller naturligtvis även Internet-etik.

Utfrågning av Robert Hultman, Tele2

Utfrågare:
- Anne-Marie Eklund Löwinder, avdelningsdirektör vid Statskontoret.
- Jacob Palme, professor i datavetenskap vid Stockholms universitet.

- **Abuse-grupper kan se lite olika ut hos olika operatörer. Finns det en risk för att abuse-grupperna ägnar sig åt något som de inte borde ägna sig åt? Är det något som de borde göra som de inte gör? Vem ska istället göra det som abuse-grupperna inte borde göra?**

  Abuse-grupperna ägnar sig idag inte åt någonting som de inte borde. Det är en funktion hos operatören som inte tjänar pengar och den krassa verkligheten ser till att det fungerar på det sättet.

  Det avtal som en kund tecknar med sin Internet-operatör, åtminstone de större, är utformat på ett sådant sätt att om man gör något som bryter mot lagen så bryter man också mot avtalet med operatören. Det är naturligtvis bara efterlevnaden av avtalet som operatören lägger sig i. I de fall som handlar om brott sker dessutom polisanmälan. Då är det polisens sak att utreda och åklagarens sak att väcka åtal, precis som i vilket annat brott som helst.

  Sedan är det inte abuse-funktionens uppgift att hjälpa till att upprätthålla några strängare normer, utan det får man göra inom ramen för skolan, biblioteket eller var man nu utfärdat ramarna.

- **Om en abuse-grupp upptäcker någonting som de har anledning att agera mot som ligger på en annan server, vidarebefordrar ni då önskemålet till den som driver den andra servern?**

  Ja.

- **Gäller detta även servrar som drivs av era kunder, men som hyr fasta linjer av er?**

  Ja.

- **Om en organisation har en egen server och hyr en fast linje till er – kan era abuse-grupper då ingripa mot det som ligger på en sådan server? Telelagens 12:e paragraf säger att ni har bara rätt att vägra en fast linje till ert nät av kommersiella skäl eller om det behövs för att skydda nätets drift mot störning eller att användare skadas. Innebär det att ni inte har rättslig möjlighet att ingripa mot olaglig information på privata servrar som är kopplade till ert nät?**

  Vi kan kontakta den som driver servern som är kopplad till vår uthyrda lina om vi fått en anmälan mot innehållet på den. I de fall kunden inte genom avtal med oss förbundit sig att följa vår bedömning av vad som inte får finnas på servern, har vi ingen möjlighet att ingripa mot innehållet. Vi har heller inget ansvar för vad som finns på servern.

  Tillhandahållande av nät omfattas inte av BBS-lagen. I det fall vi blir uppmärksamma på olagligt material på sådana servrar, kan vi anmäla detta till polisen.

Yttrandefrihetsaktivistens perspektiv

Jan Axelsson, Flashback:
Jan Axelsson är redaktör för Flashback.

"Mycket är tvivelaktigt men försvarbart på Nätet – dock sällan *spam*"

Inledning

Detta avsnitt belyser information och företeelser på Nätet i ett yttrandefrihetsperspektiv.

Budskap

Det finns mängder av information och företeelser på Internet som i högsta grad är tvivelaktiga, men dess existens är av en eller annan orsak ändå försvarbar. Det finns också företeelser på Internet som är mindre försvarbara. *Spam* är ett exempel.

Spam är inte försvarbart

Spam - d v s att massposta reklam via email eller i olika diskussionsgrupper, är en företeelse som är svår att försvara.

I ett fritt samhälle bör varje individ ha rätten att få tala och tycka som den vill. Det är med andra ord inte produkten som man marknadsför som man ifrågasätter, utan det sätt som man marknadsför den på. Idag kan man enkelt via Internet köpa en CD-rom som innehåller drygt 20 miljoner email-adresser för knappt 200 dollar. Dessa adresser används sedan till bl a massutskick av reklam.

Spam jämfört med reklam

Skillnader mellan spam och vanlig reklam är många. För den som skickar är främst kostnaderna intressanta. Med spam slipper man portokostnader och det tar tidsmässigt väldigt kort tid att få ut sin reklam. För mottagaren innebär detta att man riskerar att få mängder av oönskad post till sin brevlåda. I vanliga fall kan man sätta upp en skylt på dörren med texten "Reklam undanbedes". Denna valmöjlighet existerar sällan på Internet, åtminstone inte när det gäller spam. Hamnar du i ett spamregister kan du med tiden få i stort sett hur mycket reklam som helst i din mailbox. Finns du i detta register får du reklam oavsett du vill eller inte.

Man kan givetvis kontakta avsändaren och be dem att sluta skicka mer reklam. Har man tur respekterar de detta och upphör med utskicken. Men oftast skickas spam från en felaktig avsändaradress och din adress finns nu redan med i ett register. Det är nu bara en tidsfråga innan fler företag kommer att höra av sig med fler erbjudanden.

När du får reklam i din brevlåda kan du enkelt plocka upp den och slänga den. Det tar inte speciellt lång tid. Men med Internet måste det laddas ner, vilket kostar pengar och tar extra tid genom att du måste vara uppkopplad. Ett annat problem med spam är mottagarens riskerar att missa viktiga brev då skillnaden mellan olika email endast är rubrikerna. I vanlig post kan man lätt sortera bort oviktiga försändelser och man ser snabbt vad som är reklam, brev, vykort, räkningar o s v.

När det gäller spam på Usenet är problematiken kvar. Spam gör att diskussionen riskerar att bli störd. Varje diskussionsgrupp har en speciell inriktning och denna bör respekteras.

När spam är försvarbart

Det finns områden där spam är försvarbart och där det är tvivelaktigt ifall det är just spam. Exempel är när ett företag erbjuder sina kunder möjligheten att få tips om senast nytt och eventuella kampanjer via email. Kunden önskar här att företaget skickar dessa upplysningar och då är det inte längre spam.

Problematiken med dessa listor är att man kan lägga till vänner som man tror är intresserade. De får då dessa tips skickade till sig fast de aldrig önskat dem. Det är därför viktigt att samtliga listor har tydlig information om hur man gör för att gå ur deras register. Kan man inte lämna utskickslista är det uppenbart spam – men endast då.

Ett komplicerat fall i praktiken

Ett annat och betydligt mer komplicerat exempel bygger på en verklig historia. En nazistisk organisation i Sverige lyckades få tag på en Internet-uppkopplingarna till samtliga kunders emailadresser, uppskattningsvis omkring 70 000 adresser. Man skickade sedan propaganda till samtliga. Det var få om ens någon som tyckte detta var försvarbart. Internet-uppkopplarna valde efter detta att spärras så att det inte var möjligt att skicka post mellan den politiska organisationens domän och den nämnda Internet-leverantören.

Detta var spam eftersom informationen inte var önskad från mottagaren. Propagandan som skickades var ett nyhetsbrev som har ett flertal frivilliga prenumeranter. Nyhetsbrevet som sådant var därför inte ren spam, utan först när det skickades vidare till personer som inte hade önskat informationen blev det spam. Två frågetecken kan man dock ställa sig efter denna historia. Hade detta agerande varit försvarbart ifall avsändaren inte varit någon organisation utan en privatperson? En privatperson kan skicka ett brev till en annan människa, även ifall han eller hon inte känner personen och denna har aldrig önskat något brev från avsändaren.

En annan fråga som man kan ställa sig är ifall det var försvarbart från Internet-leverantören att neka kunderna mail från denna domän. Flera av Internet-leverantörernas kunder nekas helt plötsligt att prenumerera på detta nyhetsbrev. Här nekas också en utomstående att kunna kontakta denna organisation p g a att leverantören blockerar all email på deras domän. Agerandet var felaktigt men frågan är också vad de skulle ha gjort annars för att skydda sig mot upprepade försök av spam.

Mailbombning

En företeelse som ligger nära spam är *mail bombing*. Detta innebär att man anonymt postar hundratals, ibland tusentals email till en person. Konsekvensen blir att det tar lång tid att ladda hem all post samt att det är tidskrävande att sortera bort dessa från den vanliga posten. Detta förekommer även mot diskussionsgrupper.

Konsekvensen är samma här som för email. Manualer och informationer om hur man mailbombar är tvivelaktigt – men är ändå försvarbart. Att utföra dessa mailbombningar är dock aldrig någonsin försvarbart ur något som helst perspektiv. Dessa har bara ett syfte, nämligen att förstöra.

Datavirus

Samma sak gäller datavirus. Kunskap och information relaterat till datavirus kan i många fall tyckas tvivelaktigt men är ändå försvarbart. Spridandet av datavirus däremot gynnar igen.

En sak som däremot nästan alltid är försvarbart är hyperlänkning till andra sidor oavsett innehåll. Möjliga undantag är exempelvis länkning som är vilseledande eller uppenbart organiserad och olaglig verksamhet.

Utfrågning av Jan Axelsson, Flashback

Utfrågare:
- Ana Valdés, journalist och författare.
- Olle Wästberg, liberal publicist.

- **I Flashback, som du är ansvarig för, finns allt möjligt som information om och kontaktmöjligheter till udda sexuella aktiviteter, bombrecept, vapen, indoor marijuana cultivating och framför allt länkar till ett otal nazistgrupper varav en hel del är uppenbart olagliga när det gäller hets mot folkgrupp. Lägger du som individ någon etisk aspekt eller värdering när du sätter upp sådana här länkar som underlättar åtkomsten av denna information?**

  Ja, det gör jag därför att min tanke är – och jag har också funderat på den – att det innebär att utomstående kan få insyn och också få ta del av deras argument. När man läser om t ex nynazister, finns det sådant som är hets mot folkgrupp, får man en sida av det hela. Men om du får ta del av argumenten kan du också få ökad kunskap och därmed också krossa värderingar som du tycker illa om.

  Jag tror inte att man löser någonting genom att tysta ner och försöka att lägga locket på. Insyn i dessa världarna är väldigt nyttigt. Nazism är sådant exempel. Revolutionism är ett annat exempel där människor har en lång lista med argument, men där utomstående inte har möjlighet att ta del av denna information. Jag tror att man vinner väldigt mycket på att ta del av den informationen för att sedan kunna vända sig emot dem.

- **Bombrecept då?**

  Bombrecept finns i ett arkiv där jag har samlat olika typer av underground-relaterad information och där du också får en insyn i vad som sprids i den världen. Den första gången som sådant material kom ut riktigt ordentligt var genom boken "Anarchist Cook Book" i början av 1970-talet. Sedan har detta fortsatt att komma ut gång på gång.

  Jag har valt att lägga upp de "bästa recepten" och de bästa områdena och bästa grejen inom varje område för att få en överblick på vad som händer i den världen.

- **En förutsättning är att människor är kapabla att förstå innebörden och att bedöma sådan information. Men många är väldigt unga. Hur kan en 12-åring förstå sammanhangen i vissa argument eller hantera ett bombrecept?**

  Det där är ett problem. Därför är frivillig censur ett alternativ. Det får man i form av filtrering som kan användas av både föräldrar och skolor och som inte ska missbrukas. Men det är lätt att en skola filtrerar bort allting. En skolelev måste ju fritt kunna ta del av information för att gör ett skolarbete i ämnet. Det som man exempelvis ska filtrera bort är pornografi, hets mot folkgrupp, satanistisk information eller bombrecept. Men det ska vara filter som en frivillig censur – inte att det från stat eller via lagstiftning sker filtrering.

- **Någon form av PICS-filtrering?**

  Ja.

- **Där det går att bedöma graden av t ex våld eller explicit sexuellt språk?**

  Ja, där kan mottagaren genom en parameter styra in vad som är acceptabelt och vad man ska få tillgång till.

  Det är något som jag tycker att man ska utveckla i större grad, så att det kan användas av föräldrar, skolor och bibliotek.

- **Varför är direktreklam mer oetiskt än bombrecept och hets mot folkgrupp?**

  Därför att direktreklam tvingas man på. Jag däremot skickar inte ut information, alltså är det ungefär som när du går på gatan. När någon stoppar dig med ett budskap har du rätten att stanna och lyssna på vad de säger – men du har också rätten att gå vidare. Men direktreklam tvingas man på hela tiden.

  Allting ska vara frivilligt. Man ska inte kasta någonting på andra människor.

Den enskildes perspektiv

Jan Sandred, Datateknik:

Jan Sandred är redaktör på tidningen Datateknik och författare till "Etik och Internet – en moralisk kompass i cyberrymden".

"Nätet ger oss helt nya friheter och kräver att vi som individer tar ansvar"

Inledning

Detta avsnitt belyser Nätet från den enskilda människans perspektiv.

Budskap

Internet ger oss människor helt nya friheter att framföra åsikter, missionera för olika livsåskådningar, sälja vad som helst, berätta vad som helst. Men det ställer också helt nya krav. Vi får ett ansvar som individer. Om vi vill att Internet ska vara något användbart, måste vi själva visa hur det ska vara. Internet lär inte ut ansvar, utan Internet är något vi skapar tillsammans. Bara vi själva som individer kan ange den allmänna moraluppfattningen.

Internet hot eller möjlighet

Man kan se Internet som ett hot eller en möjlighet eller inte förhålla sig alls. Allt fler skolor använder Internet som läromedel. Vi kan handla, skriva brev och göra bankaffärer på Internet. Det är också väl lämpat för att hitta pornografi, rasism och allsköns bråte.

Ett sådant kraftfullt verktyg kräver goda pedagoger, som kan leda och undervisa i hur man använder det. Internet ersätter inte lärare, tvärt om. Det kräver än mer erfarna pedagoger.

Tekniskt sett är Internet bara ett sätt att distribuera information, ungefär som post eller telefon. Vem som helst kan säga vad som helst, till vem som helst. Mer dramatiskt är det inte.

Är det vi gör det till

Men till skillnad från alla andra medier kan vi själva direkt påverka innehållet. Därför är det fel att fråga vad Internet är. Det är det vi gör det till. Vi skapar Internet – inte "dom".

Om jag tycker någon hemsida framför en korkad idé sätter jag snabbt upp en egen som alternativ. Vi som individer kan direkt och kraftfullt påverka innehållet på samma villkor som regeringar och multinationella företag.

EUs, den svenska regeringens och Datainspektionens envisa försök att styra innehållet är förlegat. Internet går att censurera lika lite som det går att förbjuda dåligt väder. Ska vi åtala Telia för att folk snackar sex i telefon? Ska vi stämma Posten för att de distribuerar sexvideo via postorder?

Tydlighet borta med Internet

Vi har en lagstiftning i Sverige som reglerar vad som är tillåtet och förbjudet. Den speglar den allmänna moraluppfattningen. Tio Guds bud är enkla och kraftfulla. "Du ska inte stjäla" är tydligt nog.

Men med Internet är tydligheten borta. Internet är världsomspännande och låter sig inte regleras. Innehållet är samma i alla länder, utan hänsyn till olika lagar och uppfattningar. Var går gränsen mellan frihet att säga vad man vill, religionsfrihet, och hets mot folkgrupp? Alla religiösa urkunder som Bibeln och Koranen innehåller rasistiska påståenden och världsliga direktiv. Vad är kränkande pornografi och vad är konstnärligt uttryck? Vad är tillåten opinionsbildning och vad är straffbar uppvigling?

Ger oss helt nya friheter

Internet ger oss helt nya friheter. Frihet att framföra åsikter, frihet att missionera för olika livsåskådningar, frihet att sälja vad som helst, frihet att berätta vad som helst. Men det ställer också helt nya krav – vi får ett ansvar som individer. Om vi vill att Internet ska vara något användbart, måste vi själva visa hur det ska vara.

Internet lär inte ut ansvar. Internet är något vi skapar tillsammans. En enskild person eller myndighet kan inte bestämma vad som ska vara tillåtet eller inte. Det går inte. Inställningen måste komma naturligt och inte som statligt förmyndarskap och direktiv. Det blir bara ensidigt och inskränkt. Det är bara vi själva som individer som anger den allmänna moraluppfattningen.

Andra kan inte diktera etiken

En god moral och rätta svar på etiska frågor kan inte dikteras av andra. Man måste förstå. Frågorna om rätt och fel måste bearbetas av oss själva som individer. Moral består inte i första hand av teorier man kan lära ut eller ta emot. Den måste komma inifrån, vara förankrad och levande. Etisk reflektion går inte att plugga in. Den måste komma ur individens egna frågor och svar, för att ha någon verkningskraft.

Vi har alla en intuitiv grundinställning till vad som borde vara tillåtet och vad som inte är god ton. Men Internet ställer många saker på sin spets och ifrågasätter sådant vi tar för självklart. Enkla slagord från förr räcker inte mot dagens förskjutningar i normer och upplösning av gamla gemensamma värderingar. Det är bara kunskap som rår på rasism och moraluppluösning.

Mängden gör oss okritiska

Internet bestod i mars 1998 av 275 miljoner hemsidor. Mängden ökar med åtta sidor i sekunden. Överblicken är för längesedan förlorad. Vi blir okritiska. Därmed ökar möjligheterna för mindre nogräknade individer, skumma företag, organisationer och regeringar att utnyttja vår godtrogenhet.

På Internet är alla publicister. För några år sedan fanns det knappt ett tusental personer som tog publicistiska beslut i Sverige. Idag kan alla med Internet-anslutning leka journalister och författare. Vi har fått miljontals potentiella skribenter som kan publicera sina åsikter, konspirationsteorier och skvaller utan urskiljning eller omdöme. Det mesta som finns på Internet har en oklar avsändare och en grumlig betydelse.

De allra flesta böcker och tidningar är faktagranskade och redigerade. Men det mesta på Internet liknar förlagens refuseringshögar.

Det är faktiskt en revolution, ett paradigmskifte. Verkliga paradigmskiften handlar inte om teknik eller produkter, det handlar om att få nya perspektiv. Internet ger oss helt nya perspektiv.

Och det kommer att ställa andra krav på oss.

Vi måste lära att källkritisera

Utan kunskap är all information värdelös. Därför är källkritik och analytiskt tänkande det viktigaste vi som individer har att lära oss. Både för att tolka informationen och för att presentera egen information, på Internet.

Åsiktsfrihet och handlingsfrihet är grundläggande inom ett samhälle. Men många tror att det bara är den som handlar som bär ansvaret för sina handlingar. Då blir moralen privat. Då står det individen fritt att överskrida etiska gränser. Allt vi säger, gör och tycker påverkar andra. Vi har makt att göra våra egna liv och andras till ett helvete. Vi har också makten att välja att ta ansvar för våra liv, att vårda och skydda våra medmänniskor.

Bara vi själva kan göra det valet. Vi har makten att propagera för knark på Internet, men vi har bara rätt att göra det för oss själva. Att säga att det är vars och ens ensak att knarka, är inte samma sak. Man kan titta bort medan andra drunknar och man kan strunta i att andra tillverkar splitterbomber.

I och med att vi har makten att välja, har vi också makten att ta låta bli att ta personligt ansvar. "Det är inte det tyska folkets plikt att göra judarna feta på Tysklands bekostnad", skrev Hitler i Mein Kampf.

Hur kan vi bli klokare?

I ett paradigmskifte etableras en helt ny världsbild. Man utgår från helt nya förutsättningar, helt nya problemställningar. Ett paradigm är också en förebild. Den avgör vad vi anser vara betydelsefullt, men det är inte förebilden som åstadkommer förändringen, utan förändringarna i sig som ändrar förebilden. Och förändringen kommer oftast oväntat. En av de mer överraskande är Internet.

Internet är inte framtiden. Den har redan inträffat. Internet är historia. Vi lever i högsta grad med Internet. Frågan är hur vi ska använda det för att bli klokare i framtiden. Inte bara rikare eller mer välinformerade. Det räcker med att surfa runt en kvart för att inse att alldeles för många idioter samlats på Internet. Det är precis som i verkligheten. Bara billigare och tillgängligare.

Var och en må utveckla etiken

Yrkesetik är något som utformar sig inom en tradition, men det finns inget inom Internet att falla tillbaka på. Användaretiken har heller inte någon tradition än. Den måste utvecklas aktivt av var och en.

Utfrågning av Jan Sandred, Datateknik

Utfrågare:

- Advokat Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå.
- Teol dr Erwin Bischofberger, jesuitpater.

- **Ett bekymmer är att det finns flera olika etiska normer för olika grupper. Även om de flesta inte tycker att man ska döda och inte heller stjäla, vet vi att det finns grupper på Internet som tycker att allt ska vara fritt medan andra menar att allting inte ska vara fritt. Båda grupperna anser sig väl ha lika starkt etiskt stöd för sina respektive uppfattningar. Hur ska man hantera det?**

Man ska titta på hur det fungerar i verkligheten. I större delen av världen finns en gemensam värderingsgrund som går tillbaka till de tre stora religionerna. Det finns ingen anledning att den värderingsgrunden inte ska gälla på Internet.

- **Men om vi bortser från de absolut grundläggande etiska reglerna som vi alla förhoppningsvis delar, (inte döda, stjäla, ha begär till sin nästas hustrus o s v) och tittar på den personliga konflikten mellan dem som anser sig ha etiskt stöd för att allting ska vara fritt och de som anser sig ha etiskt stöd för att allting inte ska vara fritt utan att man ska uppträda med ansvar och hänsyn till andra?**

  Allt utgår givetvis från en diskussion. Hela Internet är en diskussion. Frihetsförespråkarna menar att människan är myndig och därmed bäst kan avgöra själv i alla situationer. De menar att den rena kapitalismen, marknaden befriad från statlig inblandning, ska styra samhället och Internet.

  Det är otänkbart att låta marknadskrafterna reglera de etiska reglerna. Staten ska visserligen inte lägga sig i hur forskning ska bedrivas, än mindre kan medicinska forskningsresultat ifrågasättas genom folkomröstningar. Staten kan heller inte bestämma vad som är vacker eller ful konst, eller på vilket sätt ett företag ska tjäna pengar. Men i ett totalt marknadsekonomiskt samhälle är det köpkraften och betalningsförmågan som styr, d v s de med mest pengar bestämmer hur samhället ska utformas. Det innebär att ekonomiskt svaga grupper i samhället, som låginkomsttagare, barn och pensionärer saknar inflytande över marknaden och därmed inte kan påverka utvecklingen av samhället.

  Många som uttalar sig om frihet på Internet glömmer bort huvudfrågan. De för en filosofisk diskussion om rättigheter där orden förbud och reglering har en negativ klang som luktar gammaldags moral. De iakttar hur verkligheten är och använder sedan observationerna som argument för att det borde vara på just det sättet. Men verkligheten är inte god och befrämjar inte automatiskt det rätta. Det är orimligt att tro att marknaden alltid gör rätt. Det är inte rimligt att ekonomiska vinster ska överordnas frågor om rätt och rättfärdighet, rättvisa och solidaritet.

  De som förespråkar total frihet på Internet använder marknadsekonomin som ett trossystem med pseudovetenskapliga anspråk. Marknaden beskriver möjligen bara omvärlden, men den sätter aldrig normer. Frihetsförespråkarnas argument är desamma som i den marxistiska sovjetekonomin, även om förtecknen där var de motsatta. Skillnaden är att i en marknadsekonomi drivs aktörerna enbart av egenintresse. De vill ha starkare ställning på marknaden och maximal avkastning på satsat kapital eller egen vinning.

  Demokratin blir givetvis lidande om de folkvalda politikerna avsäger sig rätten att föreskriva regler för marknadens agerande, i synnerhet om bolagsstyrelserna sitter långt från de anställda, kanske till och med i en annan världsdel.

  Goda politiker underlättar för vetenskapen, konsten, religionen och näringslivet. Lika lite som man kan applicera demokratins regler på vetenskapen, inom näringslivet, konsten eller religionen, kan man kräva självbestämmande överallt inom samhället.

  I en marknadsekonomi blir människans värde bara vad hon presterar och inte vad hon är. Ett helt fritt Internet ger fascism och anarki.

- **Så den gruppen som står för att allt ska vara fritt, bygger inte på någon etisk princip?**

  Nej, den har ingen genomtänkt etisk princip.

- **Man vet inte vad som är etiskt rätt och riktigt om man bara tittar på verkligheten. Ibland är det etikens uppgift att förändra verkligheten, alltså att ifrågasätta verkligheten. Mycket av våra etiska uppfattningar kommer inte bara från religionen, utan framför allt också från den grekiska filosofin – det får vi inte glömma.**

Fråga 1: Är det bara kunskap som skapar etisk medvetenhet? Kunskap utan empati kan bli destruktiv. Det är den judiskt kristna traditionen med kärlek och empati som behövs för att kunskapen utvecklas åt rätt håll. Därför behövs just detta äktenskap mellan kunskapsbegreppet från den grekiska filosofin och kärleks-empati-begreppet från den judiskt kristna traditionen.

Fråga 2: Var finns det rasistiska uppfattningar i nya testamentet?

Svar på fråga 1: I botten måste man ha en kunskap om vad allting betyder, sätta det i ett sammanhang och att kunna kritisera den information man hittar. Men kunskapen i sig måste, helt riktigt, naturligtvis ha en etisk grund att stå på.

Hur beter man sig när man har en 12-åring framför skärmen som surfar runt och hittar en sida som han inte bör se? Han sitter naturligtvis tillsammans med en förälder eller lärare som kan undervisa, leda och förklara hur det ligger till.

Barn är födda nyfikna och har rätt att var det. De har rätt att få svar på alla frågor. Det är också vuxenvärldens ansvar att lära barn använda verktyg, oavsett om det är knivar eller synålar. Internet skiljer sig inte från andra verktyg, men många beslutsfattare tror att elever blir självgående med datorer – att datorer ska kunna ersätta lärare på något sätt. Det är precis tvärtom.

Svar på fråga 2: Det finns världsliga värderingar i alla religiösa urkunder. Paulus Titusbrev 1:10–14 ur Nya Testamentet, i stort sett hela 5:e Mosebok framförallt kapitel 7 och Psaltaren 79:6 är bra exempel på rasistiska uppfattningar i Bibeln.

Det viktiga för kyrkan och skolan är att betona det centrala, att bevara brokigheten och förklara vad som är relevant och förpliktigande idag, inte att någon helig bok är fullkomlig och ofelbar. Varje religiös urkund är en produkt av sin egen tid. Det går inte att sortera ut sådant som är stötande eller uppfattningar om kärlek och rätt. Varje generation och varje tid tilltalas eller stöts bort på olika sätt. Censurerar man blir det fundamentalism.

Det är samma sak med Internet. I och med att man kan välja att vara mer eller mindre anonym, speglar nätet människans själ väldigt bra. Från början är det tomt och vi fyller det med innehåll. Vi behöver inte ta hänsyn till sociala normer. Därför blir innehållet ohämmat. Ibland blir det rätt, ibland fel, som livet i allmänhet. Det blir en blandning av högt och lågt, fest och vardag, brutalitet och ömsinthet.

Fria inlägg: "Vem är intressent i en god etik?"

"Kristna etiken räcker inte"

Johan Groth, Skolverket: Vi kan hela tiden falla tillbaka på något slags kristen judisk muslimsk botten, t ex du ska inte stjäla. Men det finns ingen total enighet om detta. Världen är större än den kristna judiska gemenskapen, särskilt eftersom Internet är globalt. Vi får inte glömma att det kan finnas andra religioner och andra traditioner som har en annan grund.

Vi får inte göra det för lätt för oss och bara säga att vi tar den kristna etiken och så kör på den linjen i Sverige.

Exempel: I skolan där många länder och traditioner finns representerade, märker vi att i vissa länder är det oetiskt att flickor lyssnar på musik. Vad ska vi göra då? Vi kan inte bara ta avstamp i den grekiskt judiskt kristna traditionen; vi måste tänka på att det är bredare och först definiera det.

"LIFE-modellen kan fungera"

Erwin Bischofberger, jesuitpater: Jag delar den uppfattningen i ett världsomfattande etiknät. Det är också därför som jag är positivt inställd till det nya paradigmet. Jag har själv försökt att banta ner, reducera och koncentrera det som inte bara kommer från den judiskt kristna, grekiska, muslimska o s v traditionen.

LIFE-modellen är något internationellt acceptabelt och t ex FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna är byggd på en sådan grundmodell där de olika stora kulturerna kan reduceras till en fast grund

- att bejaka Livet,
- att skydda Integriteten hos varje människa,
- att befrämja Framtiden och
- att sträva efter Enhetlighet.

Ansvaret för newsservrar

Markus Boberg, Kommunikationsdepartementet: Efter att ha följt Flashback under ganska lång tid frågar jag Jan Axelsson: Vilket ansvar tar du för dina newsservrar och det som publiceras där?

Jan Axelsson, Flashback: Samma ansvar i stort sett som övriga Internet-leverantörer i Sverige. Jag stoppar uppenbart olaglig information och det har vid ett tillfälle också hänt att jag har stoppat en bild.

Markus Boberg, Kommunikationsdepartementet: I rubrikerna på dina newsservrar ser det ut som att det finns barnpornografi där ... Men det stämmer inte, eller?

Jan Axelsson, Flashback: Det finns en diskussionsgrupp som handlar om pedofili, vilket inte är samma sak som att det förekommer bilder. Bilder på barnpornografi förekommer definitivt inte under några som helst omständigheter där.

Det lagliga och det moraliska

Mattias Svahn, jurist: Om jag förstår Robert Hultman på Tele2 rätt ser ni ett likhetstecken mellan vad som är lagligt och det som är moraliskt. Om någonting bryter mot lagen är det därmed också omoraliskt och kan kopplas bort. Är det korrekt?

Robert Hultman, Tele2: Strängt taget har väl det som är moraliskt vidare aspekter än vad lagen har. Men som praktisk operationalisering av vad som är moraliskt, är lagen det bästa som vi har.

Mattias Svahn, jurist: Men är Tele2 då övertygad om att svensk lag, såsom den är i maj 1998, täcker sådant som skulle kunna ses som upprörande eller oetiskt?

Robert Hultman, Tele2: Det ligger ju inte i vår roll som operatör att vi ska ändra lagarna, utan vi får arbeta med opinionsbildning, kontakter med lagstiftare, för att försöka få en ändring till stånd. Men i dagsläget har vi inte sett något sådant behov.

"Inskränkt syn på etik"

Jacob Palme, Stockholms universitet: Av vad som har sagts hittills får man ett intryck av att etik handlar praktiskt taget enbart om man ska tillåta eller förbjuda vissa enstaka typer av meddelanden av olika slag på Nätet.

Det är en väldigt inskränkt syn på etik. Det finns många andra handlingar på Nätet som kan vara etiskt ifrågasättbara och som inte behandlar om man har rätt eller inte att publicera någon viss information, t ex skadegörelse, bedrägeri, att man åsamkar andra kostnader som de inte har beställt o s v. Det finns många andra typer av handlingar som kan vara oetiska.

"Vem definierar etiken?"

Per Hultengård, Tidningsutgivarna: Vi fick tidigare etiken definierad som en genomtänkt uppfattning av vad som är gott eller ont, rätt och fel, alltså en genomtänkt uppfattning som inte nödvändigtvis behöver vara samfälld. I underlagen inför hearingen står det att "ett självregleringsinstrument behövs för hur man uppträder på Nätet" och det leder fram till frågan om vem som ska tillhandahålla detta instrument. På vem ankommer det att definiera etiken? Vem är det som ska tillhandahålla den?

En del inlägg hittills verkar tyda på att staten ska göra det. Då tycker inte jag att det är etik längre, utan snarare en normgivning. Är det överhuvudtaget ens staten, t ex IT-kommissionen, som ska ge sig in på att definiera etiken, t ex i de rekommendationer som har aviserats? Är det inte en maskerad lagstiftning som vi talar om då? Vad betyder det för yttrandefriheten?

Peter Seipel, Stockholms universitet (ordförande): Det är en fråga som söker sitt svar i hela denna hearing. Jag kan mycket väl tänka mig att slutskrivningarna landar i att detta inte är ett ansvar för den och den myndigheten, bortsett från lagstiftning, etc. Ingen vet nu var detta landar. Frågan kommer i allra högsta grad att vara levande under arbetets gång.

"Amerikanska värderingar"

Ana Valdés, författare: Vi är ganska eniga kring den etiska medborgarkonflikten. Men frågan är: Vem bevakar bevakarna? Vem kommer helt enkelt att statuera vad som är den rådande etiska normen som gäller i allmänna situationer?

De tekniska verktygen skapas mestadels i Amerika, typ CyberSurfer och NetNanny, och de censurerar nästan obarmhärtigt allting som har med sex att göra. Men de tillåter allt om vapen. Varenda vapensajt i USA är öppen och offentlig p g a att i den amerikanska lagstiftningen är allting med sex förbjudet och allt med vapen är tillåtet.

Då är frågan: Ska vi anamma denna amerikanska tolkning? Detta är ett dilemma om man ska skapa ett mångfaldigt och verkligen konfliktfritt och dynamiskt innehåll. Då måste vi kunna lösa oss från den amerikanska tolkningen och försöka få in helt andra värderingar.

"Lagbrott etiskt rätt ibland"

Peter Curman, författare: Ibland kan det vara etiskt rätt att bryta mot lagar. Är det etiskt försvarbart t ex att vi från Sverige lägger ut i Turkiet förbjudna kurdiska texter på Internet?

"Abusefunktion och friheter"

Johan Åberg, jurist, STIM: Diskussionen hamnar lätt i den enskilda individens moral- och etikuppfattning. Något som är väldigt viktigt och som jag märker när operatörerna – och även Jan Axelsson – talar, är att man tar ansvar för *någon annans etik* och moral. Där ligger egentligen den kontroversiella frågan.

Det förefaller lite lustigt när man [operatörerna] slår sig för bröstet och säger att yttrandefriheten och tryckfriheten ska skyddas till vilket pris som helst och samtidigt inrättar *abuse*-funktioner där man kopplar sina abonnenters avtal till lagar och det man kallar för "netikett", alltså någon sorts egen moral- och etikuppfattning som teleoperatörerna kan använda sig av för att stänga av sina abonnenter.

Det är viktigt att titta på detta och förstå deras viktiga roll trots allt. De är inte bara budbärare i detta fall, utan de är någonting större när jag som enskild individ har möjlighet att publicera vad som helst på Nätet.

Tema C:
Vad kan (och borde) göras för att skapa en god etik på Nätet?

Översikt

Inledning

Temat för denna del är att diskutera vad som har gjorts, kan och borde göras för att skapa en god etik på Nätet.

Bland frågeställningarna är tekniska åtgärder, lagstiftning och självreglering samt organisatoriska åtgärder.

Tekniska åtgärder
Vad finns redan gjort? Vad kan göras?

Jacob Palme, Stockholms universitet:
Jacob Palme är professor i datavetenskap vid Stockholms universitet.

"Tekniska metoder är kända sedan länge, men används märkligt lite"

Inledning

Detta avsnitt belyser några tekniska åtgärder som finns för att skapa viss ordning på Nätet.

Budskap

Teknisk filtrering kan fungera bra, men har begränsningar. Social filtrering kommer att bli mycket vanlig och viktig på Internet i framtiden.

Anonymitet finns på Nätet

Anonymitet finns det möjlighet till på Nätet. Det kan ha både för- och nackdelar.

Nackdelarna är att man kan göra oansvariga handlingar under skyddande anonymitet. Det kan vara svårt att påverka någon om den man vill påverka inte går att nå med särskilt bra metoder.

Fördelarna med anonymitet skulle kunna vara att det kan möjliggöra för folk att diskutera personliga problem som de annars inte skulle våga diskutera. Det ger också möjlighet att de kan yppa missförhållanden som de annars inte skulle kunna yppa.

Flera tekniska metoder finns

Detta med anonymitet är viktigt från teknisk synpunkt. Det finns ett antal tekniska metoder som kan både ge och förhindra anonymitet, som t ex elektronisk identifiering, behörighetskontroll, elektroniskt sigill, elektronisk signatur och elektronisk försegling. Dessa gör att man kan ta reda på vem som har producerat information, om informationen är försedd med en elektronisk signatur.

Man kan även använda dessa tekniker för att låta folk publicera saker anonymt, men så att man kan bestämma regler, t ex att det bara är domstol som har rätt att begära att man öppnar förseglingen och tar reda på vem som har skrivit något. Det är tekniskt möjligt.

Märkligt att de inte används

Dessa tekniska metoderna har varit kända sedan 20 år tillbaka. Ändå används de väldigt lite. Det är märkligt att dessa tekniker, som förefaller så självklart användbara, inte används.

Det kan vara så att behovet inte har varit särskilt stort tidigare. På den tiden då Internet huvudsakligen var ett universitetsnät, var det inte så stort problem att hålla koll på vad vi gjorde. Men nu när vem som helst kan komma in på Internet, kanske vi får ett ökat behov av att man använder denna typen av säkerhetsåtgärder.

Problem att lagra nycklar

Ett problem är lagring av nycklar. Dessa tekniker kräver att man har en ganska lång nyckel. Nycklarna är för långa för att man ska kunna komma ihåg dem utantill, så man måste lagra dem någonstans. Den bästa metoden är att lagra dem på smarta kort, men då krävs det att varje dator är utrustad med en smart kortläsare. Det kostar en massa extra pengar. Folk har inte tyckt att det har varit värt den kostnaden.

Vidare behövs ett komplext system av certifikatservrar för att dela ut de elektroniska nycklarna samt att hålla dem åtkomliga på ett säkert sätt. Och så måste alla enas om en standard. Om de som använder Nätet på ett oetiskt sätt inte förser sina dokument med elektroniska signaturer blir de ju ganska värdelösa. Det finns ingen idag allmänt accepterad standard. Det finns konkurrens mellan olika standarder. Det finns t ex S/MIME och PGP som är helt oanpassade till varandra och inte kan fungera tillsammans.

Vi kan inte ha en egen teknik

Man skulle kunna tänka sig att vi i Sverige lagstiftar att all information som läggs upp Nätet måste vara försett med elektronisk signatur. Om vi vill skydda anonymitet kan vi ha möjligheten till pseudonyma signaturer som bara kan öppnas av domstolar när någon har skrivit något olagligt. Det skulle vi kunna lagstifta om i Sverige. Men vi kan i praktiken inte göra det så länge inte andra länder gör likadant. Vi kan inte ha en egen teknik för Internet.

Det förvånar mig mycket att lagstiftarna är så ointresserade av internationellt samarbete och så intresserade av att försöka införa speciella lagar bara i ett enda land med tanke på hur liten effekt som man får av lagar som bara införs i ett enda land. BBS-lagen t ex, kan ju kringgås hur lätt som helst genom att man bara lägger upp information på en server utomlands. Det finns bekvämlighetsflaggländer som erbjuder sådana servrar om man vill ha det. Det enda rimliga vore att utfärda reglerna för Internet i ett internationellt samarbete.

Går det att hitta en ansvarig?

En fråga som folk ställer ibland i fråga om tekniska åtgärder är: Kan man hitta den som är ansvarig? Om det är någon som har gjort något på Nätet som man anser vara oetiskt eller olagligt, kan man då spåra upp den som egentligen har gjort det? Svaret på den frågan är både ja och nej. Det beror på hur smart den är som har lagt upp informationen och hur mycket energi man är villig att lägga ner på att spåra.

Om en person en enstaka gång lägger upp en olaglig information och om personen som gör det är tekniskt duktig är det praktiskt taget omöjligt att spåra vem som har gjort det. Om han upprepade gånger lägger upp information på samma sätt kan man spåra honom ett steg bakåt i taget. När man vill göra saker olagligt och göra det svårt att spåra går man många steg i taget. Man kopplar sig till en dator i USA som kopplar sig till en dator i Australien som kopplar sig till en dator i Sverige. Sedan lägger man upp den olagliga informationen. För att spåra måste man gå samma väg tillbaka, alla steg.

Det går att göra om de upprepar sig, gör samma sak flera gånger, men inte för en enstaka handling. Det krävs också en viss arbetsinsats att spåra dem. Ju flera sådana här hopp som har gjorts, desto svårare blir det att spåra dem. Framför allt krävs samarbete mellan inblandade i olika länder. I detta exemplet som jag nämnde när man hoppade först till USA, sedan till Australien och sedan till Sverige kanske man behöver hjälp av polis i alla tre länderna för att kunna spåra den olagliga handlingen.

De allra flesta personer som lägger upp saker som är oetiska eller olagliga på Nätet, är inte särskilt smarta. De använder sig inte av dessa avancerade smarta metoder. Därmed går det mesta lätt att spåra. Det nyss sagda är naturligtvis extremfallet, då förövarna är mycket smarta och man är beredd att lägga ner mycket energi på att spåra dem.

Filtrering

En metod för att bli av med saker som man inte vill ha på Nätet är filtrering. Med filtrering menas att man har någon typ av program som på olika sätt stoppar information. Filtrering kan vara en personlig filtrering, att jag har ett filter som hjälper mig att hitta det som jag tycker är mest intressant. Det kan vara en server som har ett filter för att avgöra vad de släpper fram i sin server, en Usenet News-server kunde t ex använda filter för att stoppa vissa meddelanden. Det förekommer också i Usenet News en självreglering som bygger på en filtreringsmetod för att ta bort saker som man inte anser bör finnas redan i själva servrarna.

Filtrering kan också användas av en lagstiftare för att ta bort saker och ting som man vill ha förbjudet. Det finns länder som använder sig av filtrering för att ta bort saker som de anser att de inte ska låta sina medborgare att ta del av. De som tillämpar sådana metoder är t ex Kina, Irak, Iran och Singapore.

Vad filter kan och inte kan

När det gäller filtrering ska man vara medveten om vad tekniken medger och inte. Tekniken medger att filtrera sådant som kommer från en viss avsändare via en viss sändlista, och sådant som är märkt med att det är direktreklam med ett standardiserat märke kan man filtrera bort. Man kan hitta vissa gemensamma karaktäristika för saker som man vill bli av med. Sedan finns det naturligtvis ett antal människor som har hittat på olika metoder att filtrera mot spam genom att känna igen att spam-meddelandena har ett visst utseende som skiljer dem från andra meddelanden. I stort sett kan man säga att de har misslyckats.

De har installerat sina komplicerade tekniska filter och spammarna har snabbt lärt sig att kringgå detta. De utformar sina meddelanden så att som filtret inte känner igen dem. Jag får idag lika mycket spam i min brevlåda som för ett år sedan, trots dessa filter som numera är i drift på nästan alla servrar och som gör en massa filtrering. Det visar på begränsningar i filtreringen när den som man vill filtrera mot försöker att kringgå filtrets hinder.

Filtrering fungerar inte så att en dator kan analysera en text och avgöra vad som är lagligt och olagligt. Det går inte att skriva ett program som kan upptäcka om en bild är barnpornografisk eller inte. Inte ens kan man säkert känna igen om en bild är pornografisk, även om del försökt genom att mäta andelen hudfärg bland färgerna på en bild. Det fungerar inte i praktiken. Tro inte att filter kan göra allt. Finns en bra märkning fungerar filtreringen bättre.

Social filtrering

Social filtrering innebär att det är människor som sätter märken. Det kan dels vara författare som sätter märken på sina egna meddelanden. Det kan också vara andra personer som lägger upp databaser av märkningar av meddelanden som används för filtrering.

Yahoo, t ex, fungerar ungefär som en tidning. Man har en redaktör som väljer ut det som är bäst och bara släpper in det som denne tycker är bra. Författaren kan markera sina egna objekt. Detta fungerar mycket bra när det gäller porr beroende på att enligt amerikansk lagstiftning är det i vissa delstater olagligt att lura på folk porr som de själva inte beställt. Men om de är medvetna om det och själva väljer att läsa porren kan man inte dömas. De som lägger upp porr är därför i USA mycket angelägna att märka porren med en tydlig porrmärkning och då kan alltså filtren använda dessa märkningar.

Medlemmarna i en förening kan filtrera åt varandra. Personer med lika intressen kan hjälpa varandra att välja ut det som är bäst och värdefullt av allt som skrivs på Nätet. Detta är vad jag kan se ganska okontroversiellt när det är en frivillig verksamhet där var och en avgör vilka filter som man använder för att ta emot information eller välja att inte ta emot information. Däremot om filtrering används för att tvinga på andra en filtrerares åsikter om vad man ska tillåta eller inte, blir det givetvis mer kontroversiellt.

PICS-standard för filtrering

PICS är en välkänd standard för filtrering som kan användas för censur och filtrering som man själv bestämmer över. Men det kan också användas – och är egentligen tänkt att användas – för en censur, alltså att när vissa personer filtrerar för andra och förbjuder andra att ta del av informationen. I USA anser man t ex att barn inte mår bra av att se att folk kysser varandra på skärmen. Då går det att filtrera bort sådant för barn. Däremot kan barn se våld i USA hur mycket som helst på bilder, så det filtrerar man inte bort. Tekniken man använder sig av för detta är PICS.

Andra länder kan ha andra PICS-filter med andra inställningar. PICS bygger på en social filtrering, att någon människa har gått igenom dokumenten och markerat att detta dokumentet har eller har inte en egenskap som kan användas för en social filtrering.

Social filtrering kommer att bli mycket vanlig och viktig på Internet i framtiden.

Utfrågning av Jacob Palme, Stockholms universitet

Utfrågare:
- Bo Hedin, chefredaktör, Resumé.
- Hans Wallberg, utvecklingsansvarig, Sunet.

- **Skulle elektroniska sigill och elektroniska signaturer – med mer spridd användning – underlätta filtrering?**

  Om det innebär filtrering av folk som går med på att man ska filtrera deras meddelanden, så skulle det kunna underlätta. Om det däremot skulle vara filtrering av sådant där avsändarna inte vill bli filtrerade – utan avsändarna försöker kringgå filtren – hjälper det inte ett dugg, så länge det inte är obligatoriskt för alla.

  De som skickar spam, alltså de som vill lura på mig information som jag inte vill ha, kommer givetvis inte att använda sig av den typen av verktyg om de inte är obligatoriska. De kommer t o m att förse sina dokument med falska elektroniska signaturer, som ser ut som riktiga signaturer bara för att lura mig att ta emot dem. Om jag har ett filter som bara släpper fram saker som är märkta med signatur kommer de att lura mig även där.

- **Men kan inte jag som mottagare sätta upp ett filtreringssystem som kontrollerar att avsändaren av information har ett sigill och en signatur med en vettig certifiering uppåt i systemet?**

  Ja, det borde kunna gå att göra. Då skulle man kunna filtrera bort allting som inte har signatur.

- **Bland tekniska metoder, för att kolla vem som är ute på Nätet, finns smarta kort. Det har också talats om att mäta ögon och fingeravtryck. Hur långt har den tekniken kommit?**

  Alla sådana tekniker är fullt användbara, men de har alla samma nackdel som smarta kort, nämligen att det krävs en speciell fingeravtrycksläsare eller en ögonavläsare eller motsvarande. Den utrustningen kostar pengar. Folk köper inte det till sina persondatorer om de inte lagligen åläggs att skaffa det eller om de inte blir mycket billigare än idag.

- **Finns någon möjlighet för Internet-operatörerna, de som verkligen är operatörer i traditionell bemärkelse och transporterar databitar, att de skulle kunna ta något ansvar för innehållet i de databitar som transporteras på Nätet?**

  Inte på lägsta nivå. Men Internet-leverantörerna kan stänga av sådana kunder som upprepat bryter mot etiska regler och säga att de inte får ha kvar kontot längre. Men erfarenheterna från USA är att det är en ganska ineffektiv åtgärd. De som skickar spam blir regelbundet avstängda och hittar genast en ny leverantör och kan fortsätta att skicka sin spam.

  Dessutom kan man ju ifrågasätta om telelagen i Sverige tillåter det. Telelagen säger att man inte får stänga av vem som helst som kund på godtyckliga grunder.

- **Du talar om teknisk filtrering och jämför det med social filtrering som du menar kommer att bli betydelsefullt i framtiden. Kan teknisk filtrering överhuvudtaget fungera när man hela tiden hittar på motfiltreringar? Blir social filtrering det verkligt viktiga?**

  Teknisk filtrering kan fungera om det är enkla filtreringar på sådant som går att mäta. Du kan ha ett filter så att du filtrerar bort allting av en viss författare när du vet att han bara skriver dumheter. Det kommer att fungera förutsett att han inte medvetet försöker lura dig förstås. Då krävs det signaturer och sådant för att få det hela att fungera.

  Men teknisk filtrering har helt klart mycket stora begränsningar. Teknisk filtrering kan inte avgöra vad som är rätt och fel, olämpligt och lämpligt, etiskt och oetiskt. Det kan däremot social filtrering göra.

- **Hur finmaskig ska man göra filtreringen? Hur långt ska man gå utan att det blir censur av det till slut?**

  Det är en marknadsfråga precis som med all annan filtrering. Var och en väljer själv vilket filter man vill använda. Om ett filter är bättre än ett annat så väljer jag det. Precis som jag väljer att prenumerera på en viss dagstidning, väljer jag vilka filter som jag ska låta filtrera för att få den bästa informationen till mig. Det innebär att jag ber någon annan att hjälpa mig att välja ut information. Precis som när jag prenumererar på en viss dagstidning, ber jag dess redaktör att hjälpa mig att välja ut den viktiga informationen.

  Jag tror inte att det finns några risker med det, så länge det är konkurrens och folk inte tvingas att använda filtren. Om däremot filtren blir obligatoriska och används av staten för att censurera vilken information folk får ha, blir det naturligtvis oerhört kontroversiellt.

- **Myndigheterna är, säger du, anmärkningsvärt ointresserade av internationellt samarbete. Kan det bero på att de tycker att detta är så svårt, att de är okunniga eller finns några andra skäl?**

  Jag tror att det är en tradition inom rättsväsendet att se rättsliga frågor ur ett nationellt perspektiv, det är någonting rätt lokalt. Lagar är väldigt olika i olika länder. Jurister är inte vana vid att samarbeta internationellt.

  Däremot inom datorområdet är vi vana vid att tänka globalt och att samarbeta internationellt. När vi utarbetar en teknik inom IETF[2] och har en självreglering, går ju även den över gränserna och fungerar inte enbart i ett visst land.

[2] IETF = Internet Engineering Task Force, Internets standardiseringsorganiastion.

Lagstiftning och självreglering
Vad finns redan gjort? Vad kan göras?

Inledning

Detta avsnitt om befintlig och möjlig lagstiftning och självreglering belyses i olika perspektiv av

- Tell Hermanson, generalsekreterare, ICC Sweden
- Monique Wadsted, advokat, Dahlman Magnusson Advokatbyrå
- Jacob Palme, professor i datavetenskap, Stockholms universitet.

Tell Hermanson, ICC Sweden:

Tell Hermanson är generalsekreterare i internationella handelskammaren, ICC Sweden.

"Global självreglering ger flexibilitet utan jurisdiktionsproblem"

Inledning

Detta avsnitt belyser självreglering på Internet med utgångspunkt i Internationella Handelskammarens (ICC) arbete.

Budskap

Självreglering syftar till att skapa förtroende på marknaden och kan snabbt uppdateras och anpassas till teknisk utveckling. Självreglering är alltid underställd lagstiftning.

Självreglering

Det är viktigt att tala om lagstiftning *och* självreglering – inte som antingen eller som man ofta felaktigt gör. Det behövs alltså både lagstiftning och självreglering och att det är lagstiftningen som sätter ramarna.

Den självreglering som jag talar om, är inte individuella självregleringar som t ex att man själv väljer sitt PICS o s v, utan det är att man i en större grupp kommer överens om vissa regler som man ska följa. Den typ av självreglering är alltid underställd lagstiftning. I många fall ger sådan självreglering ett mer substantiellt innehåll i själva lagstiftningen, exempelvis innehåller flera lagar i Sverige begreppet "god sed" eller "god affärssed".

Lagstiftning

Några ord om lagstiftning. När det gäller brottmål talar vi om jurisdiktion. Vi har också ett territorium att rätta oss sig efter. Det kan gälla fartyg och luftfartyg. Det kan också gälla medborgare varhelst de befinner sig, alltså det egna landets medborgare, att det följer med. Sedan finns det inom konkurrensrätten "effektsprinciper". Detta ställer till stora problem när det gäller lagstiftning i detta globala mediet.

Självreglering är snabbare

När det å andra sidan gäller självreglering finns inte de restriktionerna. Självreglering kan snabbt följa den tekniska utvecklingen. Det är flexibelt och behöver inte ha samma precision som lagstiftningen erfordrar, utan här är det frågan om regler som man gemensamt säger sig vilja anta.

Förtroende

Det finns ett egenintresse här som är av absolut största intresse. Vanligen tillkommer självreglering i branscher med etiska problem. Det är alltså av den allra största kommersiella betydelsen i de branscherna att man kommer till rätta med detta och att man vinner förtroende hos kunderna. Är det något gemensam problem för alla som arbetar idag kommersiellt på Internet så är det förtroende. Så det är förtroendeskapande åtgärder som det handlar om. Det är ett av huvudsyftena i självregleringen.

Egenintresset kvarstår så länge detta förtroendet inte uppnås. Det innebär att man hela tiden uppdaterar självreglerande regler. När det gäller beivrandet av tvister kommer självregleringen också upp i domstolssammanhang. Det finns också utomrättsliga tvistlösningsmekanismer, t ex Marknadsetiska rådet och Rådet mot könsdiskriminering.

ICCs roll

Internationella handelskammarens (ICC) roll inom självreglering är att vi tror oss vara en etisk auktoritet på marknaden. Vi kommer inte att vara det när det gäller privatpersoners etik och deras samspel, inte heller grupper av privatpersoner. ICC arbetar med företag på marknaden, dels gentemot konsumenter och dels gentemot andra företag. Men vi ser oss ändå som en av de etiska auktoriteter som kommer att behövas för att reglera dessa frågor.

ICC har sysslat med självreglering sedan 1930-talet och de mest kända är på marknadsföringsområdet med grundregler för reklam, miljöreklam, direktreklam, och säljfrämjande åtgärder. Reglerna tas av ett *world council* eller ett världsråd inom ICC efter att ha arbetats fram inom en speciell kommission där samtliga 140 medlemsländer på något sätt deltar.

ICCs regler för Internet

När ICC har gjort Internet-regler för reklam och marknadsföring, är en utgångspunkt att det på Nätet finns flera olika sätt att kommunicera, t ex webben, epost och nyhetsgrupper. Dessa har olika funktionssätt när det gäller avsändare och mottagare. Även mottagaren i en interaktiv miljö kan vara sändare, frivilligt eller inte. Epost kan nå många enskilda som adresserad post, men den är i själva verket inte adresserad när den avsänds. Det är skillnader här mot de regler som finns inom t ex den fysiska direktreklamen.

ICCs riktlinjer säger bl a att

- alla kommersiella meddelanden ska vara lagliga, hederliga och vederhäftiga – detta är f ö uttryck som förekommer i ICCs samtliga uppförandekoder eller riktlinjer
- innehållet ska vara förenligt med lagstiftningen i meddelandets ursprungsland
- det ska vara respekt för offentliga grupper – vilket innebär en avvägning för naturligtvis är det stort intresse för alla marknadsförare att på något sätt komma i kontakt med offentliga grupper, men det ska finnas respekt för att gruppen kan säga nej till alla typer av kommersiella meddelanden eller sådana som inte är relevanta o s v
- det ska finnas användarskydd som följer de internationella regler som gäller särskilt inom EU och vår egen personuppgiftslag
- när det gäller reklam till barn får man inte utnyttja barns godtrogenhet, ungdomars lojalitet o s v och att det inte får vara skadligt för barn – dessutom ska sådant innehåll som inte är avsett för barn vara markerat
- man ska visa hänsyn inför en global publik.

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå:
Monique Wadsted är advokat hos Dahlman Magnusson Advokatbyrå.

"Ingen brist på nätregler, men enkla sanktioneringslösningar saknas"

Inledning

Detta avsnitt belyser lagstiftningen.

Budskap

För att den kommersiella verkligheten ska fungera är det viktigt med ett förtroende för marknaden. De regler som finns för detta fungerar bra överlag. På det personliga planet finns etisk vägledning i form av netiketter, Bibeln, olika FN-stadgar och olika lagregler som fungerar mer eller mindre bra. Det är på det personliga planet som de största konflikterna verkar finnas.

Lagar och etiska regler

Vi kan inte skydda oss mot allt. Vi har aldrig kunnat göra det och vi kan inte det nu heller. Juridiken och olika typer av regelkomplex har sina begränsningar. Det finns alltid människor som är beredda – antingen för att de vill eller för att de inte förstår bättre eller för att de inte vet att det finns regler – att bryta mot de regler som finns.

Vilka regler finns idag? Det finns lagstiftning. I Sverige har vi fått vissa speciella lagar som är specifikt riktade vad gäller Internet. Det är närmast lagen om elektroniska anslagstavlor som trädde i kraft den 1 maj 1998. Det är personuppgiftslagen som kommer att få stor betydelse och träder i kraft senare under 1998. Sverige kommer sannolikt också att få en lag om digitala signaturer.

Vi har också vissa etiska regler som gäller särskilt för Nätet. Framför är det ICCs regler för hur företag bör agera i sin marknadsföring på Internet.

Två olika verkligheter

Det är två frågor som man måste hantera i denna miljön – dels den kommersiella verkligheten, dels den personliga verkligheten.

För att den kommersiella verkligheten ska fungera och det ska komma till stånd en fungerande marknad, är det viktigt att det finns ett förtroende för marknaden. Ingen vill agera på en marknad där man inte riktigt vet vad som gäller. Därför finns regler som handlar om hur man sluter avtal och också regler som förbjuder vissa typer av illojala förfaranden.

Därför är det rimligtvis också så, att varje branschorgan med självaktning utfärdar etiska regler för hur man ska agera inom branschen och för att skapa ett förtroende för vad man håller på med. Idag finns mycket bra fungerande lagar och självreglerande regler, inte bara i Sverige utan över lag.

På det personliga planet finns vägledning i form av netiketter, Bibeln, olika FN-stadgar som tillsammans ger en sorts personlig grund för etiken. Därtill finns olika lagregler som fungerar mer eller mindre bra. Det är på det personliga planet som de största konflikterna verkar finnas. Det finns olika grupper av personer som tidigare har haft svårt att nå ut, som nu plötsligt har fått en oerhörd möjlighet att nå ut med budskap som väldigt många människor inte vill veta av, kanske inte ens att de finns därför att det är obehagliga tankar och obehagliga känslor.

Nationella regler behövs

Det har också idag talats mycket om det globala kontra det nationella. Är det då meningslöst med nationella regler? Många tycker det. Min uppfattning är definitivt nej, nationella regler behövs. Varför?

Skälet är att långt innan Internet, har vi haft regler i Sverige om t ex att vi ska betala skatt på ett visst sätt. Det innebär inte att alla människor flyttar till Cayman Islands för att bli skattebefriade. På samma sätt föreställer jag mig att om vi instiftar lagar och bestämmelser i Sverige om hur vi vill att Nätet ska fungera här, kommer i vart fall de människor som befinner sig i Sverige att följa dem i den mån som de klarar det. Är det någon inne i vårt territorium som inte följer dessa regler har vi möjlighet att sanktionera det. Det är bra.

Är det meningslöst med globala regler? Nej, givetvis inte. Men där finns en helt annan typ av bekymmer. Det är oerhört svårt att få till stånd globala regler, därför att utgångspunkterna när det gäller kultur, moral o s v är så olika. Men det finns områden som fungerar väldigt bra med globala regler, t ex rättighetsområdet.

Enkla globala sanktioner

Vad gäller Nätet råder inte någon brist på regler, utan det är snarare för många regler. Den som väljer att verka på Internet, utsätter sig för alla självreglerande regler, etiska regler och lagregler som finns i hela världen.

Vad som möjligen saknas är sanktioner mot dem som inte uppför sig enligt de olika standarder som finns. Det som vi måste försöka hitta är enkla billiga lösningar för framtiden där man på det globala planet ska kunna sanktionera människor som i vart fall inte håller sig ovanför någon sorts ministandard, t ex "Du skall icke stjäla".

Jacob Palme, Stockholms universitet:
Jacob Palme är professor i datavetenskap vid Stockholms universitet.

"Självregleringens fördel är smidig anpassning till teknikutvecklingen"

Inledning

Detta avsnitt belyser några av de etikregler som finns för Internet.

Budskap

När alla har egen server behövs lagar och självreglering i internationell samverkan.

Många olika etikregler

Det finns många etikregelsamlingar ute i världen och det går inte att kort ge en översikt av alla. IETFs etikregelsamling är en av de mest genomarbetade och genomtänkta.

Två typer

Det finns allmänt sett två typer av etikregler:

- Beteenderegler, d v s beteenden som man ska undvika därför att de i sig själva är olämpliga (vara snäll, ta hänsyn o s v).
- Etikettsregler som mer handlar om att man ska använda ett visst språk eller ett visst beteende, t ex att man i sitt meddelande ska lägga in en viss symbol för att markera ett skämt. Folk missuppfattar ofta skämt på Nätet och tror att man menar allvar.

Ett etikettsregelexempel: "Om du blir arg, vänta tills nästa dag med att svara." Den är intressant, för att det är en nytillkommen regel för Nätet. Vid denna hearing skulle vi inte kunna ha en etikregel som säger att om jag blir arg på något som någon säger, måste jag vänta till imorgon med mina invändningar. Men på Nätet kan jag göra det. Nätet har alltså gett nya möjligheter för nya etiska principer.

Frivillig påverkan

När det gäller självreglering kan det finnas olika typer av frivillig påverkan, t ex att man talar med folk, att man försöker övertyga dem om att de ändrar sitt beteende liknande eller att man vidtar olika typer av tvångsåtgärder, antingen att staten gör det eller att en Internetleverantör stänger av linjen för en kund eller raderar dennes meddelanden på webbhotellet.

Tvångsåtgärder fungerar bra

Tvångsåtgärder är alltså inte alls något som bara staten kan utföra. Det kan i hög grad utövas också av andra organisationer än stater. Ett exempel, för att illustrera hur en sådan självreglering kan fungera, är funktionen *cancelbot* i Usenet News. Det började med att folk kunde radera sina egna dokument. Sedan upptäckte folk att det skrevs spams, d v s att någon skickade ett och samma meddelande till hundratals olika nyhetsgrupper för att göra reklam för någonting som inte hade med ämnet i nyhetsgrupperna. Då gjorde man ett program som skickade ett cancel-kommando. Det är nu allmänt accepterat i kulturen i Usenet News att det är tillåtet att göra så. Så började det dyka sådana personer som gjorde cancel på sådant de ogillade, som t ex scientologerna som gjorde cancel på alla meddelanden som de inte ansåg borde finnas i Nätet. Nästa steg var att andra började göra *remailers*, d v s en funktion som lägger tillbaka det raderade igen. Alltså om någon gör cancel, kommer remail att lägga in det igen.

Sedan finns *death penalties* som är en metod att stänga av dem på Usenet News som bryter mot allmänt accepterade etikregler. Det är synnerligen effektivt, eftersom de slutar genast att göra det som man vill hindra. Detta är alltså en självreglering som i hög grad fungerar och det finns inte någon som helst lagstiftning i grunden.

Självreglering är smidigare

Självreglering har som fördel att den kan snabbare och smidigare anpassa sig till teknikens ändring.

Det kan dock vara svårt att genomföra en självreglering i en marknad med ett stort antal aktörer. T ex finns det en tro att det via handelskammarens regler ska gå att påverka innehållet på Internet. Det går kanske att göra idag när det finns några tusentals Internet-servrar.

Men inom ett eller två år kommer det i Sverige antagligen att finnas hundratusentals Internet-servrar. Varje människa kommer att ha sin egen Internet-server i sitt hem om man så vill. Då blir det mycket svårare att påverka med en regel. Då måste man nästan lagstifta.

Lagstiftning har problem

Lagstiftning har dock stora problem. Lagstiftning brukar enligt min erfarenhet misslyckas grundligt. Advokaten Wadsted säger att lagar är så bra, för genomför man lagar kommer alla i Sverige att rätta sig efter dem. Det är absolut felaktigt. Om alla följde lagarna i Sverige skulle Internet inte existera i Sverige överhuvudtaget. Praktiskt taget all användning av Internet strider nämligen mot vad som står i datalagen.

Det är alltså inte bara att införa nya lagar. Man måste ha lagar som fungerar. Annars kommer folk inte att bry sig om lagarna. Så är det med Internet, som har slagit sig fram trots att det är olagligt enligt datalagen. Problemet med lagstiftningen är att det blir konflikt med yttrandefriheten och att det blir svåra gränsdragningsproblem mellan datalagen och yttrandefriheten.

Lagstiftning kan underlätta

Däremot borde lagstiftning kunna underlätta självreglering. Ett exempel är att lagstifta om att all reklam måste vara obligatoriskt och standardiserat märkt med "reklam" och bransch.

Om man införde lagar om att allt ska vara försett med signaturer och sigill enligt lagstiftade regler, skulle man underlätta för självreglering i form av olika typer av filtrering.

Men detta kan bara göras i internationellt samarbete. Det är ingen idé, och går inte, att göra det enbart i Sverige. Den internationella organisation som kan driva detta är IETF. Den har hög teknisk kompetens och förstår till skillnad från lagstiftarna i Sverige hur tekniken fungerar och hittar därför inte på omöjliga lagar som inte går att tillämpa i praktiken.

Utfrågning av Tell Hermanson, Monique Wadsted och Jacob Palme

Utfrågare:

- Bo Hedin, chefredaktör, Resumé.
- Hans Wallberg, utvecklingsansvarig, Sunet.

- **Grundfrågan är: Går det verkligen att åstadkomma god etik genom lagstiftning?**

Monica Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Både ja och nej. Man kan kanske inte åstadkomma god etik genom lagstiftning, men lagstiftning kan uttrycka god etik.

- **Är en självreglering alltid underställd lagstiftningen?**

Tell Hermanson, ICC Sweden: Ja, det är alltid så. Självregleringen fyller ut där lagen inte är riktigt specifik. Självreglering kan inte gå emot lagen. Man kan aldrig i sitt handlande hänvisa till en riktlinje eller en branschregel som strider mot lagstiftningen.

- **Men Palme ger exempel på regler som fungerar utan någon lagstiftning i grunden.**

Jacob Palme, Stockholms universitet: Usenet News är ett internationellt nät. Självregleringen i Usenet News sker i ett internationellt samarbete mellan Usenet News-ansvariga i många olika länder. De har speciella diskussionsgrupper som t ex *news.admin.net-abuse.policy* där de diskuterar vilka åtgärder som de ska vidta och vilka åtgärder som är tillåtna och inte. De har alltså upprättat ett samarbete och ett fungerande system för självreglering. Det har ju ingen lagstiftningsgrund, eftersom lagarna är helt olika i olika länder. Ändå får de detta att fungera. Hade det varit lagstiftningsgrund hade det inte fungerat, eftersom lagarna varierar från land till land.

- **Är det önskvärt med fler lagar som reglerar hur folk får eller kan använda Internet?**

Monica Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Personligen är jag för att man ska börja självreglera och sedan kan man se om det behövs något ytterligare så att lagstiftaren ska kliva in. Men lagstiftaren bör avvakta, särskilt som Nätet inte har funnit sin form riktigt.

När det gäller digitala signaturer, som det kommer en lag om, har lagstiftaren agerat på begäran från marknaden som velat ha regler.

Jacob Palme, Stockholms universitet: Det är ganska meningslöst att i Sverige försöka införa egna lagar. Lagstiftarna förstår sig inte på detta tillräckligt för att kunna göra en vettig lagstiftning. Det märks på de lagar som de skriver. De fattar inte vad lagarna handlar om. De är helt inkompetenta. Läs datalagarna! Tänk på yttrandefriheten i grundlagen! Datalagen säger att man inte får diskutera politik och religion. Grundlagen säger att man ska skydda medborgarens rätt att diskutera politik och religion. Det är bara ett exempel för att illustrera hur okunniga lagstiftarna är.

Men kan man använda kunniga personer som förstår hur Nätet fungerar, som IETF, kan de utarbeta allmänna regler som godtas av alla länder och som så småningom i vissa delar blir till lagstiftning i alla industriländer, då skulle det kunna fungera. Då skulle det kunna vara ett användbart verktyg.

Men som sagt: Det är bättre att lagstifta om märkning än om censur eller kontroll. Märkningen gör att var och en själv kan censurera för sig själv enligt egna önskemål.

- **Enligt Wadsted råder det inte brist på regler och lagar, utan på sanktioner. Men vilken typ av sanktioner skulle kunna vara verkningsfulla?**

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Nu talar vi så oerhört brett och det är svårt. Men vissa saker går naturligtvis att sanktionera rätt bra och det fungerar hyggligt redan idag. Man skulle t ex kunna tänka sig att man, när det gäller handel på Nätet, utvecklar mindre internationella skiljedomstolar där man kan utverka verkställbara skiljedomar som går att verkställa i hela världen.

När det gäller straffbara förfaranden, alltså ren brottslig verksamhet, är det betydligt svårare. Rättsordningarna har ju sina begränsningar. Det är t ex bara vissa brott någon kan utlämnas för. En möjlighet är något slags globala fängelser, men det lär ligga väldigt långt i framtiden.

Ett bra exempel på en ny sak i denna miljön är domännamnsfrågorna som har blivit ett stort bekymmer. Där finns nu idéer om att bygga upp en sorts internationell domstol som ska hantera domännamnskonflikter, i vart fall för vissa toppnivådomäner.

- **Vilken ska grundinställningen vara – ett fritt informationsinnehåll eller ska det vara begränsningar?**

Tell Hermanson, ICC Sweden: Utgångspunkterna för ICCs självreglering har varit att optimera yttrandefriheten och begränsa statliga eller mellanstatliga ingripanden. Ett optimum betyder inte nödvändigtvis att det inte ska vara några regler alls. Utvecklingen får visa vad som behövs.

Palmes presentation visar att den tekniska utvecklingen kommit överraskande långt. Det visar att det sker en snabb utveckling.

Men så fort det gäller Nätet finns en rädsla, som är så oerhört mycket större än alla andra fasetter av livet – vare sig det gäller att bli lurad eller att få trista åsiktsyttringar o s v. Det finns en känslighet och ett krav på säkerhet som inte återfinns någon annanstans i livet.

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Från min utgångspunkt är det fullständigt uteslutet att ha en yttrandefrihet utan begränsningar.

Då måste vi också tänka på att det är ganska mycket som idag faktiskt är begränsningar av yttrandefriheten, t ex upphovsrätter, varumärkesrätter, illojal marknadsföring, hets mot folkgrupp och den typen av saker. Det finns andra sådana begränsningar av yttrandefriheten.

Den typen av reglering måste finnas på ett eller annat sätt.

Jacob Palme, Stockholms universitet: Instämmer. Om man läser den svenska strafflagen, upptäcker man att mer än hälften av alla paragrafer i strafflagen innehåller förbud mot att ge viss information.

Organisatoriska åtgärder
Vad finns redan gjort? Vad kan göras?

Ann-Marie Nilsson, IT-Företagen:
Ann-Marie Nilsson är VD för IT-Företagen.

"Självreglering måste vara basen – möjligen behövs *Nätetikombudsman*"

Inledning

Detta avsnitt belyser organisatoriska åtgärder för att skapa ordning på Nätet.

Budskap

Den viktigaste regleringen måste fortsättningsvis vara att branscher och grupper utfärdar affärsregler, d v s att det råder en självreglering. Vi kommer säkert att se mer av kvalitetsstämplar på information på Nätet. Det är möjligt att det behövs ett etiskt råd för hantering av nätetik – t ex en *Nätetikombudsman*, en NEO – dit man det går att vända sig om man kommer på olagligt innehåll på Nätet.

Trovärdighet för överlevnad

En grundfråga är vilken organisation, vad och vem det är som ska organiseras. Det är inte alldeles uppenbart. En branschförening som IT-Företagen har anledning att fundera över dessa frågor. För IT-branschen är självklart djupt berörd och känner behov av att vara trovärdig. Det är en affärsöverlevnadsfråga att ha gott renommé. Därför är trovärdighet ett prioriterat område för en branschförening.

IT-branschen har affärsregler

Sedan ett par år har IT-Företagen i sina affärsregler en punkt som heter "förhållande till elektronisk information" och den täcker fyra områden.

"Skada inte"

1. *"Medlem som tillhandahåller elektroniskt information ska sträva efter att ej medverka till spridning av information som uppenbart skadar branschens anseende".*

   Det är självklart. Man ska se till så att informationen inte strider mot lag. Man ska ta bort uppenbart olämplig information. Detta ska man göra om man själv publicerar den, men också om man är en leverantör som slussar den via sin webbtjänst eller annat.

"Visa respekt"

2. *"Medlem ska visa respekt för användarens krav på integritet"* och *"Den information som medlem får om användaren när han tillhandahåller elektronisk information, får inte användas för andra syften än vad som är brukligt eller som särskilt anges".*

   Det innebär självklart att om du får information om människor som besöker din webb eller lämnar uppgifter till dig får du inte överlämna dem till andra, om du inte i så fall har avidentifierat dem. Du får inte själv använda uppgifterna för annat syfte än för vilket du har samlat in dem. Du får inte överhuvudtaget hantera dem på något sätt, om inte användaren på något sätt har upplysts och gått med på detta.

"Inga massor"

3. *"Medlem ska vid marknadsföring med användning av elektronisk information ej distribuera sådan information till ett större antal användare som medlem saknar en relevant relation till".*

   Det betyder: Ingen massutsändning av reklam. Man ska ha haft kontakt med användaren tidigare. Då kan man få skicka ut riktad information, om det är en uppföljning på en tidigare relation och informationen ligger inom samma område.

"Ange villkor"

4. *"Medlem som tillhandahåller elektronisk information mot avgift ska lämna fullgod information om avgiftens storlek och andra väsentliga villkor för kundens användande av informationen och faktureringen ska vara tydlig och lätt kontrollerbar".*

   Det är också självklart. Man ska inte pracka på någon kostnader.

Liknande finns säkert även i andra branschföreningar och är ett av de viktigaste sätten att organisera omsorg om etiken på Nätet, i varje fall när det handlar om leverantörer.

Skapa trygghet för affärer

Vi har olika roller i förhållande till Nätet. Det finns leverantörer som har rollen att vara innehållsleverantör, webbhotell eller programvaruleverantör. För dem är det viktigt att ha både publiceringsregler och att ha policy för hur man hanterar information. Men av rent marknadsskäl är det också viktigt att delta i arbete med att utveckla *rating*- och filterfunktioner. Detta blir allt vanligare och det kommer att ställas krav på sådant. Även om vi inte är speciellt ivriga på att driva denna frågan idag, kommer den säkert globalt. Det är viktigt att vara med om att utveckla den typen av lösningar.

Vi tittar även på andra sätt att skapa trygghet. Det finns många, tror jag, affärsmöjligheter i detta med att skapa trygghet och etik mellan köpare, säljare och olika aktörer på Nätet. Där kommer det säkert att uppstå nya former av försäkringsmäklare som garanterar etik, moral och beteenden hos både kunder och leverantörer, för att det ska kunna uppstå affärer och handelsöverenskommelser. Det är en form av positiv hantering av etikfrågan.

Vad går att göra framgent?

För att ytterligare organisera samhället så att vi får det nätsamhälle som vi tror är bra för landet och för världen, behöver följande göras:

1. Den viktigaste regleringen måste fortsättningsvis vara att branscher, grupper, utfärdar affärsregler, d v s att det råder en självreglering.

2. Vi kommer säkert att se mer av kvalitetsstämplar på information på Nätet. Jag tror på att märka webbsidor för att ge besked om att "på dessa sidor hanterar vi dig som individ på ett bra sätt och vi gör ingenting med den information och de spår som du lämnar". Det är en möjlig utveckling för branschföreningar och som IT-Företagen har övervägt.

3. För allt det skräpinnehåll och olagliga innehåll som finns på Nätet och för alla frustrerade människor framöver som kommer att titta på detta och som kommer att vilja göra något åt det, behöver vi skapa fokalpunkter dit man kan vända sig. Det finns goda erfarenheter av t ex etiska rådet för könsdiskriminering och etiska rådet för betalsamtal.

   Det är möjligt att det behövs ett etiskt råd för hantering av nätetik – t ex en *Nätetikombudsman*, en NEO – dit man det går att vända sig om man kommer på olagligt innehåll. NEO kan hantera frågan, göra en värdering och lämna till åtal. NEO kan ta kontakt med webbägare och innehållsleverantörer. NEO kan informera om verktyg för filtrering, vara remissinstans, övervaka märkning av webbsidor, o s v. Det kan i och för sig branschen ta initiativ till, precis som med det etiska rådet för betalsamtal. Frågan är finansieringen. Det stämmer med EUs krav på någon form av *hotline* inom Europa för just denna typ av anmälan, analys och åtgärd av sådant som är olagligt.

4. Genom överenskommelser mellan branscher behöver det skapas tydligare och mer konkret nätverk av CA-funktioner[3] och säkerhetslösningar i samhället för att ge trygghet.

[3] CA = Certification Authority

Utfrågning av Ann-Marie Nilsson, IT-Företagen

Utfrågare:
- Bo Hedin, chefredaktör, Resumé.
- Hans Wallberg, utvecklingsansvarig, Sunet.

- **Ett etiskt råd för nätetik låter intressant. Kan det finnas risk för att detta blir någon sorts medborgargarde som agerar utanför lagstiftningen?**

Nej, det tror jag inte. Det måste självklart vara en församling med kloka personer som känner en trygghet och som utgår ifrån lagen. En förebild kan vara det etiska rådet för betalsamtal. Om det kan man ha åsikter om det ska ligga hos en operatör. Men själva rådet är inte Telias, utan det är ju goda män och kvinnor som är utsedda. Samma sak måste ju gälla ett nätråd. Man måste hitta en församling som har en bred kompetens och som bottnar i lagen.

- **Är det självklart ett branschråd utan statlig inblandning?**

I första hand handlar det om finansieringen och vilka roller som man vill lägga på ett sådant branschråd. För ska man ge rådet rollen att vara den som sprider ljuset till allmänheten om filtreringssystem, om rating och om hur man bär sig åt för att skydda sig i samhället, kostar det pengar.

Då går det dessutom att med fog hävda att detta är till viss del en statlig uppgift. Då skulle det i så fall vara ett statligt organ. Men man kan också undersöka om det går att få finansiering på privat väg från företagen och att branschen i så fall gör det som ett helt eget initiativ.

- **Hur skulle "kvalitetsstämplar" kunna se ut?**

Ett exempel är *eTrust* som är ett system utvecklat i nära samverkan med CommerceNet i USA som vi i den svenska föreningen Swebizz har avtal med. Det handlar inte om att skapa ett nationellt system, utan försöka haka på den internationella utvecklingen och samarbeta globalt kring något välkänt system. Det viktigaste syftet med en sådan certifiering är att få den orolige kunden/användaren, att känna trygghet och tillit och då måste det vara ett välkänt märke.

- **Det låter som att mycket är på gång åt rätt håll i Sverige. Men finns det anledning att vi ska oroa oss för att det växer fram "bekvämlighetsflaggländer" där man får göra vad som helst?**

Jag vet inte. Det händer väl ändå. Vi ser ju det redan på domännamnssidan. Men jag tror inte – om man nu stramar åt en aning – att det upplevs som ett sådant hot.

Omvänt kan man säga att alla som i någon mening är seriösa på nätet, de som har ett viktigt budskap, de som har någonting att säga eller de som vill att folk ska lyssna – alla dessa är faktiskt intresserade av att inlemma sig i ett säkert och stabilt system. Därigenom blir rösten och vikten av det man säger mycket tyngre. Så jag tror inte att detta absolut är något som hotar det goda – möjligen tränger det ut det onda.

Fria inlägg: Vad kan (och borde) göras för en god etik på Nätet?

Inledning

Detta avsnitt innehåller inlägg i diskussionen från talare och åhörare vid hearingen.

Internationella förhållanden

Peter Seipel, Stockholms universitet: En första viktig fråga att diskutera är de internationella förhållandena, internationaliteten. Är det möjligt eller omöjligt att hantera detta? Är det som Palme menar, att detta hanteras i varje fall fel idag, att det ligger i fel organ?

En motbild till den uppfattningen hämtar jag från ett EU-projektmöte Amsterdam nyligen som handlade om upphovsrättsskyddet i förhållande till personuppgiftsskyddet. Konkret uppkommer frågan på följande vis:

- I vilken utsträckning ska hanteringen av rättighetsinnehavarens intressen få innebära att man går in i de enskilda användarnas, läsarnas, tittarnas o s v, aktiviteter för att kunna ta betalt, för att se vem som använder vad, hur länge o s v?

- Ska upphovsrätten principiellt göra halt inför privatlivet?

- Är det så att den princip som hittills har gällt, nämligen att vi har haft en frihet för enskilt bruk, har varit betingad främst av praktiska skäl – man har inte kunnat kontrollera vad du och jag läser och tittar på där hemma och det har inte varit någon idé att ha en sådan regel i upphovsrättslagen och det har inte funnits något ekonomiskt intresse?

Ska man nu anser att situationen är helt förändrad? Nu finns det tekniska verktyget. Vill man så går det att följa med in i hemmen och privatlivet för att följa och registrera vad var och en gör. Därför blir det ett legitimt upphovsmannaintresse att utnyttja denna möjlighet. Nu har de praktiska hindren fallit bort och det andliga arbetet ska ha sin ersättning. Här finns självklart stora ekonomiska intressen att ta hänsyn till.

Är detta det riktiga synsättet? Eller ska man se det som att rätten till privatlivet och rätten till skydd för den egna personliga sfären är ett övergripande intresse? Även om det nu går att driva upphovsrättsanspråk så långt, så ska upphovsrätten göra halt inför privatlivet. Och det betyder att i stort sett ska man lägga ner den tekniska utveckling som handlar om att bygga upp kontrollsystem, rättighetsadministrationssystem o s v.

Detta ägnade ett tjugotal personer sig under denna Amsterdam-dag. Av det kommer det inte ut några svar, men väl ett antal frågor som är bättre preciserade än tidigare.

Det är en annan bild som kompletterar Palmes synsätt. Delvis instämmer jag i Palmes kritik av juridikens sätt att fungera och dess traditionella, nationella fixering. Samtidigt när man arbetar med de internationella frågorna, får man en väldig respekt för detta ganska långsamma, tunga arbetet som är svårt att driva i snabba och effektiva former på det sätt som man kanske skulle önska.

Självreglering, självintresse

Peter Seipel, Stockholms universitet: En andra fråga anknyter till diskussionen om självreglering. Ligger självregleringen etiken närmare? Till Wadsted ställdes frågan: "Kan man lagstifta om etik?" Är det så att självreglering är det smidigare instrumentet, det som ligger närmare etiken och övervägandena om den etiska meningen?

Eller är det så att självregleringen ligger närmare självintresset, d v s att det är marknadens röst som vi hör när vi talar om självreglering?

Makt och ekonomi

Peter Seipel, Stockholms universitet: En tredje fråga handlar om makt och ekonomi. Vem har tillgång till vad? Vem bestämmer över utvecklingen i stort?

Eller ska detta lämnas utanför de etiska resonemang som vi för nu? Vore det att gå ut alldeles för yvigt och att man därmed skulle förlora varje möjlighet att föra möjlighet att föra en praktisk diskussion om hur vi utvecklar en bättre etik för Nätet?

Svårt att nå en global standard

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Självreglering kan ge uttryck för etik. Men självreglering kan också ge uttryck för någonting som ligger vanlig lagstiftning nära. Också lagstiftning ge uttryck för etik och också bara för olika handlingsregler som inte skulle kunna vara etik.

Beträffande internationaliseringen lyfter jag också mycket på ögonbrynen när Palme påstår att jurister inte kan samarbeta internationellt. Det har ju pågått under oerhört lång tid. Just inom upphovsrätten, som Seipel tar upp, har det förekommit internationellt samarbete i över 100 år och där finns konventioner som i princip alla stater i världen, har anslutit sig till. Upphovsrättsområdet verkar vara ett område som lämpar sig alldeles utmärkt för globala regleringar, som antingen kan implementeras i de egna ländernas regler genom transformering eller genom att man bara tillämpar dem som de är.

Däremot finns det naturligtvis andra områden där detta är oerhört mycket svårare, t ex olika typer av yttrandefrihetsregleringar som rör vad som är godtagbart – nakenbilder t ex. Jag kan svårligen föreställa mig att vi någonsin kan hitta en global standard för hur mycket naket man ska få visa på Nätet. I Sverige skulle vi t ex inte vara beredda att inskränka vår yttrandefrihet så mycket att vi aldrig skulle visa ens nakna kvinnoarmar.

Är nationell lag meningsfull?

Olle Wästberg, liberal publicist: Wadsted är den som tydligast talar för nationell lagstiftning på detta området. Hon sa att vi stiftar skattelagar, men folk flyttar i alla fall inte till Cayman Island. Det är ju sant när vi talar om seriösa, någotsånär socialt anpassade personer. Men problemet med all lagstiftning är att den riktar sig sällan just till dem. Den riktar sig till dem som inte är seriösa och socialt anpassade. Det finns ju också en sorts "cyberrymdens MC-klubbar".

Ta t ex Ahmed Rami och Radio Islam. Han blev dömd och satt inne, t o m två gånger, för hets mot folkgrupp. Precis det material som han blev dömd för, lade han ut på hemsidan. Sedan blev det debatt och kritik, även om han aldrig blev åtalad. Sedan flyttade han hemsidan till USA och den har nu en *com*-adress. Men det är samma material som helt tydligt är olagliga i Sverige eftersom han har blivit dömd för detta. Skulle någon gå till angrepp mot honom i USA eller att han hotas av åtal, förmodar jag att han kan flytta sig till lämplig söderhavsö, utan att vi kan göra något åt det och utan att vi kan göra något åt åtkomsten.

Det är klart att nationell lagstiftning kan vara normativ ibland. Men är det särskilt meningsfull?

Egna regler som passar

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Ja, nationell lagstiftning är meningsfull trots allt. Alla vill inte begå brott och vi behöver faktiskt veta vad vi har att rätta oss efter. Vi i Sverige kan vilja ha en bestämmelse som passar precis oss – även om det finns andra som säger att de inte vill ha det så. Dessa kanske "flyttar till en söderhavsö" och skickar ut sitt material därifrån och därmed kommer vi i Sverige att träffas av detta ändå. Men vi behöver regler för att hålla ordning och styrsel på oss själva. Det finns ingen egentlig konflikt här.

Självintresse bete sig etiskt

Ann-Marie Nilsson, IT-Företagen: Internet-samhället är något som vi kommer att mogna med ganska långsamt. Tekniken går mycket fortare än vad vi människor kan känna oss förtrogna med så att allting hamnar rätt på plats. Det innebär att vi kommer att ha rättsprocesser och lagstiftning. IETF behöver göra en mängd kloka och snabba insatser om vad som ska gälla på Nätet. Men det finns självklart behov av en mer gedigen rättslig mognadsprocess.

När det gäller självreglering i förhållande till antingen etiken eller självintresset, är det så för ett företag att självintresset ofta är att bete sig just etiskt. På det viset går det att skapa marknadsmässiga möjligheter och utvecklingar. Så det behöver inte vara någon motsats mellan etik och självintresse.

Självintresset är för många företag att vara ett bra företag. Därigenom utvecklar man företaget bättre. En parallell där företagen redan självreglerar är på kvalitetsområdet, där det finns två vägar: ISO9000 och TQM (Total Quality Management). Liknande finns på miljösidan. Självreglering är bra och kommer att vara det som gäller också för etik.

När det gäller makt och ekonomi finns ett antal drivfjädrar för att lyckas på Nätet. En sådan drivfjäder är att bli synlig. Det kan vara att göra något bra för samhället. Sedan finns det självklart makt och pengar som en drivkraft som driver företagsamhet. Det behöver inte heller vara fel om det håller sig inom gränser. Gör det inte det händer det saker på Nätet, det vet vi.

Slagkraften i bra hemsidor

Johan Groth, Skolverket: Wadsted gör ett misstag i resonemanget. Även om Sverige har hög skattelagstiftning, flyttar man inte om det finns andra fördelar att bo i Sverige, klimatet, vädret, kräftorna, vad vet jag. Men finessen är att min BBS kan jag flytta var som helst, utan att behövs gå ut ur rummet. Jag själv behöver inte flytta till en söderhavsö, utan det räcker med att flytta min BBS dit. Alltså är inte nationell lagstiftning intressant på samma sätt för någonting där man flyttar ett fysiskt objekt.

En intressant annan fråga är: Varför finns Radio Islams hemsida på tio språk? Det är väl bara Riksskatteverket bland svenska myndigheter som har mer än två språk. Inte ens Sida som är vår internationella utåtriktade myndighet har mer än engelska (och där presenteras f ö 1997-budgeten som den aktuella ...) Varför är t ex Stormfronts hemsida snyggare, mer lockande och mer innehållsrik än nio av tio hemsidor som finns hos företag, myndigheter och föreningar? Det är något att fundera på, innan man förlorar sig i andra resonemang.

Detta är nämligen just det problem som finns i skolan. Hur ska man få barn att gå till en tråkig hemsida, som t ex Sida, om man har en så oerhört intressant, mångspråkig, innehållsrik, grafiktung och spännande hemsida som Stormfront eller Radio Islam? Detta ska vi reflektera över – innan vi börjar lagstifta eller tillsätter etiska råd och gode män med förhoppningen om att alla som är snälla är med på att inskränka sina yttranden.

BBS-export räcker inte

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: När det gäller en BBS är det så att så länge som du fysiskt befinner dig i Sverige på svenskt territorium är du för det mesta föremål också för svensk jurisdiktion. Det räcker inte med att flytta en BBS utomlands, så länge du finns här och går att identifiera. Så länge som du fysiskt finns här, är du också underkastad de regler som finns här. Det går att stoppa dig i alla fall på ett annat sätt.

Kommersiellt ursprung avgör

Tell Hermanson, ICC Sweden: Min kommentar är densamma. När vi inom ICC diskuterar ursprungsland, utgår vi inte från var servern står utan vi talar om kommersiellt ursprung. Hur det ska definieras är inte alltid klart. Men i det aktuella fallet är ursprungslandet Sverige.

Marknadsrätten fungerar väl

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: Just marknadsrätten, i varje fall den svenska, är ett av de få regelsystem som fungerar oerhört väl i denna miljön så länge som annonsören finns i Sverige eller har någon sorts representation i Sverige. Vi utgår i marknadsrätten ifrån var reklamen har sin effekt – alltså vem som är mottagare av budskapet. Riktar sig reklamen mot svensk publik och svensk marknad omfattas den av de svenska marknadsrättsliga reglerna oavsett om servern står i Polen eller Mozambique.

Framförhållning behövs

Tomas Ohlin, TeloKonsult: Med anknytning till tanken om värdet av trögheten i systemet vill jag utgå från exemplet med personuppgiftslagen. Vi är många som anser att det är besvärande om vi stiftar lagar som är svåra (delvis omöjliga) att efterleva. I detta fall gäller direktiven för personuppgiftslagen som skrevs för cirka fem år sedan.

Om vi tar lärdom av detta och ser framåt, kanske det går att skriva nästa sådan lag med bättre framförhållning. När vi nu diskuterar andra metoder för att skapa en god kultur på Nätet – ska vi då ta lärdom och sikta på en användning som ligger en bit fram? Ska vi bygga in framförhållning i de resonemang som vi för idag och försöka diskutera hur etiska principer skulle kunna tillämpas, förutsatt att vi har en typ av användning som äger rum om åtminstone fem år? Det är helt visst svårt att förutse. Men viss framförhållning behövs.

Farligt med framsynta lagar

Jacob Palme, Stockholms universitet: Det är farligt att försöka bygga in framförhållning i lagar. Då blir det ännu värre. Det blir ändå aldrig som man har tänkt sig. Det är bättre att lagarna bara reglerar sådant som man begriper.

Orsaken till att så många lagar har blivit felaktiga är att man har försökt att bygga in framförhållning. T ex datalagen skulle inte ha varit ett problem om datalagen bara reglerade det som den var till för att reglera. Datalagen har blivit ett problem därför att datalagen är formulerad så att man har försökt att bygga in framförhållning och försöka täcka in en massa saker om lagarna inte var avsedda att reglera. Det blev en omöjlig lag som inte gick att tillämpa.

Höjd gard hos lagstiftare

Peter Seipel, Stockholms universitet: Det finns olika skeden i en lags livscykel. Ett skede är förberedande diskussioner som ofta kan vara årslånga. I det perspektivet är min refererade Amsterdam-diskussion om förhållandet mellan upphovsrättsskydd och personuppgiftsskydd. Om man någon gång lyckas genomföra en princip som innebär att upphovsrättsskyddet principiellt ska göra halt där privatlivet börjar, har man genomfört en internationell bragdgärning i de organisationer som är inblandade i detta. Det är så oerhört starka intressen knutna till upphovsrättsskyddet. Det ligger ändå något i Ohlins idé om ökad framförhållning och man önska sig att lagstiftaren har garden uppe, d v s har en högre beredskap att ta sig an de problem som kommer. Annars blir det en oönskad fördröjningseffekt i tydliga former.

Hur stoppa missbruk?

Johan Åberg, STIM: Först en kommentar till Seipels beskrivning av att personliga intressen får stå tillbaka för upphovsrätten. Inom STIM ser vi ser en utveckling som är väldigt intressant gällande just kopiering för enskilt bruk och i vilken mån som det undantaget ska finnas kvar. Det finns naturligtvis nya sätt att distribuera musik, som gör att kopiering för enskilt bruk egentligen inte fyller någon funktion längre. Det är interaktiva hämtningar av musik som gör att jag inte längre behöver ett exemplar. I framtiden kommer kanske kopiering för enskilt bruk inte att finnas kvar – det finns i varje fall ingen funktion för det – på samma sätt som dataföretagen har lyckats få bort det undantaget i upphovsrätten.

Så en fråga till Wadsted och Palme. Självreglering i all ära, men det finns ju ett parallellt Internet vid sidan av de seriösa, certifierade, legitimerade företagen där "Kalle Svensson" kan lägga upp en musikfil av Abba på de fem megabyte som han har fått av sin Internet-operatör.

Frågan till Palme: Hur kan man – förutom genom en självreglering – rent tekniskt få stopp på detta så fort som möjligt?

Frågan till Wadsted: Hur går det rent lagtekniskt att stoppa?

Lösningar kan lätt kringgås

Jacob Palme, Stockholms universitet: Svaret på om det tekniskt går att stoppa är både ja och nej. Det är ganska lätt att hitta tekniska lösningar som ger skydd, t ex att i digital musik bygga in osynliga, ohörbara märkningar på vem som äger musiken.

Men problemet är att detta lätt kan kringgås. En illustration är Kina som har inrättat ett system för att hindra kineser att via World Wide Web ladda ner vad anses vara statsfientliga dokument från andra länder. Vad jag förstår innebär detta inga större hinder för kineserna. De har snabbt hittat metoder att på kringvägar ändå ladda ner de önskade dokumenten.

Interimistiska förbud möjliga

Monique Wadsted, Dahlman Magnusson Advokatbyrå: I Sverige har vi nu fått BBS-lagen och den går kanske att använda. Annars är upphovsrätten rätt ordentligt skyddad i de flesta länder, även om upphovsrättsorganisationerna vill ha ett betydligt starkare skydd. I Sverige är reglerna såpass bra, att vi kan komma åt detta rätt snabbt. Det finns möjlighet att få interimistiska förbud. Är en operatör hyggligt samarbetsvillig, går det att få till stånd att detta stängs rätt omedelbart. Det brukar går hyggligt snabbt – i varje fall i Sverige.

Rättskulturell utmaning

Krister Thelin, moderat debattör: Hade denna diskussion ägt rum för 30 år sedan, i en för många radikaler mycket ljusare tid då revolutionen stod för dörren, hade ett stående tema varit: Hur ska vi värja oss mot den imperialism som vi ser utvecklas i cyberrymden? Hur kompenserar eller kontrollerar vi den överlägsenhet med vilken USA dominerar, inte bara Internet utan allt som följer dess spår.

Jag är tacksam för att vi inte nu för en marxistisk-dialektisk diskussion kring imperialism, kapital och arbete på denna punkten. Men jag tror att vi ska vara medvetna om att också när det gäller rättskultur står vi inför något alldeles nytt från väster om Atlanten. Detta har inte någon berört ännu. Vi är i Sverige, när vi talar om lagar, fångade i ett positivrättsligt paradigm. Lagar är formaliserad politisk vilja. Saknas en lag, så existerar något slags rättsligt vakuum, tycks man mena. Det är naturligtvis inte sant. Avsaknad av en positiv lag innebär inte att det är ett rättsligt osäkerhetstillstånd. Men vår tradition bygger på att aktörer, oavsett om de är privata aktörer eller företräder myndigheter, vänder sig i ett nytt tekniskt skede till lagstiftaren och ber om hjälp istället för att göra det naturliga som exempelvis i USA, nämligen att genom rättsskapande åtgärder i domstolarna t ex omvandla etiken till juridik.

Man kan alltså hävda, att etik är i ett visst skede förvandlat till juridik, om jag kan få rättsliga sanktioner genomförda med domstolarnas hjälp. Där kan man skilja mellan straffrättsliga och civilrättsliga sanktioner. Diskussionen kring digitala signaturer, som nämndes tidigare idag, är ju t ex bara ett uttryck för att parterna här hemma har känt en vilsenhet i ett kontraktuellt skede, där de själva hade kunnat komma överens om vad som skulle gälla dem emellan. Man kan avtala om det. Men vi är fast i en positiv rättslig tradition som kräver att lagstiftaren rycker ut. Jag tror att vi är tvungna att lämna den inställningen just på grund av Internet.

Det som kommer istället måste antingen ansluta till en europeisk tradition, med bl a tysk fransk protektionism på detta område, som också kommer att leda till att vi hamnar ännu mer i efterhand globalt sett. Eller så kan vi i angloamerikansk tradition uppmana alla aktörer att kanske vara lite mer frimodiga, att reagera på vad man uppfattar som övertramp. Hur många har läst den 12:e paragrafen i Telelagen, som nämndes nyss, och har bedömt hur den förhåller sig till det kontrakt som någon som avtalspart har tecknat? Är den enskilde beredd att, om det visar sig föreligga ett kontraktsbrott, också verka för att detta sanktioneras?

I Sverige är det naturligt att inte verka själv. Istället talar vi i termer om att vi möjligen ska inrätta någon ombudsman, en NEO (Nätetikombudsman), statlig eller branschreglerad som ska lösa alla problem.

Jag menar att vi inte får glömma den rättskulturella utmaning som vi står inför. Vi kommer också i vårt land att få ett mycket mer rättsligt, aktivistiskt synsätt på detta området. Vi befinner oss redan på tröskeln till detta. Det finns naturligtvis pengar i det. Där pengar finns, där finns makten och också juristerna. Och bakom juristerna här i Sverige kommer det att finnas en amerikansk rättsutveckling. Det är en följd av att Nätet är fött och utvecklat där. Det kan man tycka vara bra eller dåligt. Men det är en annan diskussion. För egen del har jag ingenting emot en förändrad rättskulturell syn.

Horribelt i personuppgiftslag

Jacob Palme, Stockholms universitet: Flera talar om digitala signaturer på olika sätt. Jag talar om digitala signaturer som ett hjälpmedel för att kunna upphäva anonymitet under lagligt kontrollerade former, som ett verktyg för att ta reda på vem som har ansvar för det som man har skrivit och som ett verktyg för filtrering. Däremot när lagstiftarna talar om digitala signaturer, tänker de på om ett avtal är juridiskt giltigt, om det är undertecknat med digital signatur. Det är något helt annat än det som jag talar om.

Apropå detta att "det internationella samarbetet som fungerar så bra" kan jag som exempel ta personuppgiftslagen som Sverige just har tagit p g a en EU-rekommendation. Det är alltså ett internationellt samarbete som ligger bakom denna lagen. Låt mig citera en paragraf i den lagen för att visa hur horribelt underligt lagstiftarna tänker i Sverige och andra EU-länder:

> ***Förhållandet till tryck- och yttrandefriheten***
> *(Uppräkning av ett antal paragrafer). "Bestämmelserna ska inte tillämpas på sådan behandling av personuppgifter som sker uteslutande för journalisters ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande."*

Det är allt som står om yttrandefriheten i den lagen. Lagstiftarna anser alltså att de enda människor i Sverige som har rätt till yttrandefrihet är journalister, konstnärer och litterära skapare.

Det är en horribel föreställning om vad yttrandefrihet innebär. Detta har Sveriges riksdag antagit med stor majoritet. Hur kan vi ha en sådan riksdag i detta landet?

Längre kunde man inte gå

Tomas Ohlin, TeloKonsult: Jag fanns med lite i de resonemangen. Det är bakgrunden som är skälet. Många insåg, åtminstone till del, det som du säger. Men det var nödvändigt att i detta arbete, just nu, skapa en lag som hade ungefär denna räckvidd. Sedan ägnade man sig åt att försöka hitta så många möjligheter som möjligt att vidga för att hitta – och om du vill formulera det så – undantag. Längre kunde man inte gå just då.

Borde prövas i EU-domstolen

Jacob Palme, Stockholms universitet: Om man har minsta lilla känsla för vad yttrandefrihet innebär, kunde man väl istället lagt in i paragrafen att yttrandefriheten går före datalagen, vilket är det enda rimliga.

Om EU skulle ha ansett att detta stred mot EUs regler kunde väl EU i så fall ha stämt Sverige inför EU-domstolen. Då skulle vi se om EU-domstolen verkligen ansåg att yttrandefriheten bara gäller för journalister och författare.

Det skulle vara en mycket intressant prövning i EU-domstolen, som Sveriges regering har undvikit genom att man inte har vågat gå emot EU, när EU hindrar yttrandefriheten med lagar som de vill tvinga oss att anta.

Smidig lösning – trots allt

Peter Seipel, Stockholms universitet: Det är inte riktigt så enkelt som det nu framstår. Sverige har valt att i sin lagstiftning anknyta till den lagstadgade yttrandefrihet som vi har. I takt med att denna utvidgas, så utvidgas också yttrandefrihetsskyddet i förhållande till personuppgiftsskyddet.

Vi har alltså inte tagit EU-direktivets formulering rakt upp och ner, utan stöpt om det i en svensk formel som ger oss möjligheter att utveckla området och förflytta gränser. Det var en ganska smidig lösning i den situation som vi hade.

Kvalitetsbehov i information

Bengt Lundberg, DSV, Stockholms universitet: I diskussionen lyssnar jag efter etiska problem eller hot mot etiska värden som är specifika för Internet. Det har jag inte kunnat märka, såvida man inte utarmar etikbegreppet. Palme gör en fin distinktion mellan etiska regler och etikettsregler. I och för sig har IT-mediet som sådant gett upphov till hot mot etiska värden genom förmågan till informationssammanställning, som vi har observerat vad gäller personnummer och sådant sedan länge.

Ett exempel som jag har behandlat i en uppsats avser korrekthet och fullständighet (kvalitet). Om inte den informationsbild som man får av en individ eller av samhället har tillräcklig kvalitet, kan det resultera i att individen blir alienerad från sin egen informationsbild.

I det läget står etiska värden på spel, t ex autonomi o s v. Där borde diskussionen ligga istället.

Internet har i sig inte gett upphov till några etiska problem eller hot mot etiska värden. Det kan informationsspridningen som sådan göra – och det är oberoende av mediet.

Hur stort är etikproblemet?

Ulf Silling, Silling IT Affärsutveckling: I diskussionen kommer många förslag på lösningar som regler, ombudsmän, lagstiftning o s v. Men kan någon definiera själva problemet? Hur stort är problemet med etiken? Rimligt är att det finns en proportion mellan problem och åtgärd.

Skolans "etik-kval"

Lars-Erik Nilsson, Högskolan Kristianstad: En intressant fråga är upphovsmannarätten och skolors verksamhet. Det är egentligen inte är så stor skillnad när det gäller etik hittills i samhället och nu Internet.

Den stora skillnaden för skolans del är att idag kan t ex elever publicera sig utåt. Innan har vi hanterat upphovsmannarätten så att det stannar vid eleven, d v s det som eleven i ett projektarbete i skolan (t ex hämtar bilder av olika slag och publicerar det) är det en privat gärning. Vi har inte brytt oss om det.

Men det har gett oss problem. Vi fick samröre med STIM för ett par år sedan. Vi hade elever som framträdde i en kabaré (med bl a egna texter till kända svenska låtar) och föräldrar ville ha videoinspelningen. Vi fick inte lov att sprida detta till föräldrarna, därför att det var brott mot upphovsmannarättsliga regler.

Idag kan elever publicera sig på Nätet. Det är viktigt för skolan att eleverna kan publicera sig, d v s att vi inte är kvar i den gamla konsumtionsskolan, utan har en skola där elever också producerar. Men för att göra meningsfulla saker, utanför det egna samhället där de kan fotografera själva eller ordna musiken själva, måste de hämta denna informationen någonstans ifrån där informationen vanligtvis ägs av någon.

Fråga: vad är STIM i självregleringens anda villigt att ge avkall på för svensk skolas skull? Vad är författare eller förlag villiga att ge avkall på för svensk skola och svensk utbildnings skull? Något behövs för att minska det *etik-kval* som vi onekligen kommer att ha p g a att vi bryter mot reglerna när vi låter eleverna publicera sig på Nätet?

Upphovsrätten kostar något

Johan Åberg, STIM: Frågan är inte så svår. Upphovsmannen har fått ensamrätten av upphovsrättslagen. Den ensamrätten innebär att man får göra exemplar och man får tillgängliggöra sina verk. Sedan kan då låta någon annan göra detta mot ersättning. Det är klart att skolorna ska kunna få utnyttja upphovsrätten och dem som vi företräder mot en skälig ersättning.

Men jag antar att skolorna oftast vill använda materialet utan ersättning. Det är ett dilemma.

Hittills har det varit ganska få aktörer som har gjort exemplar av verk och tillgängliggjort verk. Men om vi nu på Internet får vi en explosion av antalet "tillgängliggörare" får vi ett administrativt problem också.

Svaret är att skolorna naturligtvis ska få tillstånd att använda upphovsrättsligt skyddat material – men mot en ersättning.

Måste alla vara uppkopplade?

Ladislaus Horatius, musiker, fri filosof: Efter Bischofbergers inledning har tonen varit väldigt pragmatisk. Ämnet för hearingen är ju ändå etik. Huvudtiteln är "God Etik **på** Nätet". Det är tydligen självklart att man redan är *online*. Man hur kan man ha god etik online om man har dålig etik offline? Inbillar vi oss att Nätet automatiskt gör helgon av oss?

En av Bischofbergers punkter är *enhetlighetssträvan*. Då kan man undra: Gäller detta IT? Eller gäller kanske motsatsen: separatism, rentav apartheid? Vad gäller IT, sönderfaller mänskligheten i två delar: de som är uppkopplade och de som inte är uppkopplade. De senare ges otrevliga namn såsom *dummies*, förlorare och nollor. De får förstås inga jobb i framtiden, säger man i Utbildningsradion.

Chefen för avancerad forskning på British Telecom – han får vara anonym – tillfrågades vid en intervju: "Vad vill du säga till alla gamla som är rädda för dessa konstiga, nymodiga maskiner?" Hans svar: "Don't worry! You are going to die soon." Jag tror och hoppas att vi är eniga om att detta är ett gott exempel på dålig etik.

Fråga: Vem försvarar de gamlas och ovilligas rätt att vara online endast med den extrema högbandbreddsverklighet som existerar utan och bortom sladdar, datorer och modem? Ingen i Sverige, vad jag märker.

I vårt pluralistiska samhälle som har många sorters tvättmedel och mjölksorter presenteras inga sådana alternativ. Vad gäller både EU och kärnkraft frågade man folket vad de ville. Det fanns en ja- och nejsida. Inga sådana valmöjligheter erbjuds när det gäller IT. Klappat och klart. Ställ dig i ledet. Fort ska det gå! Allegro furioso, på musikspråk. Denna rasande fart ska vi tydligen vara glada för.

Begrunda vad en nobelprisförfattare säger apropå tempo och förändringstakt: *"Ifall man begär omedelbar förståelse för det nya, begär man därmed idel och omedelbart verkande otrohet mot det gångna. Att okritiskt bli hänförd över att civilisationen håller på att bli en racer är kriminalitet."* – Harry Martinsson, 1940.

Vådan av att följa lagen

Jacob Palme, Stockholms universitet: Om man frågar sig hur man ska följa lagen, kan jag ta mig själv som exempel. Jag är väl en av de få som försökte följa datalagen. Jag skrev till Datainspektionen och bad om tillstånd för att få inrätta Sveriges första BBS. Resultatet blev att Datainspektionen förbjöd oss. Ett halvår senare gav de oss tillstånd att driva BBSen, förutsatt att vi lovade att inte diskutera politik och religion. Så gick det för den som försökte följa lagen. Alla andra som inte försökte följa lagen, har inte straffats på något sätt.

Tema D:
Hur kan vi utveckla en god etik på Nätet?

Strategisk diskussion

Inledning

Detta avsnitt är ett referat av diskussionen om vad som kännetecknar en god etik på Nätet och hur den praktiskt kan utvecklas.

Inledande inlägg görs av

- Erwin Bischofberger, jesuitpater och adj professor i medicinsk etik
- Tomas Brytting, docent vid Centrum för Etik och Ekonomi på Handelshögskolan
- Ewa Ljunge, chef för Torget hos Posten
- David Philipson, direktör vid Telia InfoMedia
- Krister Thelin, moderat debattör
- Olle Wästberg, liberal publicist.

Erwin Bischofberger, jesuitpater:

"Människan måste komma i första hand – därefter kan vi vara *aktörer*"

Människovärde är det högsta

Tankeutbytet under denna hearing har varit så snabbt och så "förbispringande" att man nästan trott sig sitta framför en Internet-skärm. Jag vill därför reflektera över några etiska grundfrågor.

Vi har fokuserat en modern teknologi framför allt ur tre synvinklar: från lagstiftningssynpunkt, etisk synpunkt och från självkontrollsynpunkt. Men vissa grundfrågor har egentligen inte alls behandlats – trots att de borde komma in i bilden.

Det har sagts att yttrandefriheten är något som omistligt tillhör det västerländska kulturarvet och värdearvet. Ja, det stämmer – men tillsammans med andra värden. Det är som om man hade upphöjt frihetsvärden på en tron. Där har yttrandefriheten sitt monopol så att man kan uttrycka sig i stort sett hur som helst. Men yttrandefriheten är inte det enda värdet som tillhör vårt rika kulturarv. Det är inte ens det största och högsta värdet, utan det högsta värdet är människovärdet. Då måste alla andra värden ta hänsyn till just människovärdet.

Människovärdet hör inte hemma i det som idag kallas *aktörer*. Vi talar hela tiden om aktörer inom IT-området – "alla människor är aktörer". Horatius har just ifrågasatt denna människosyn. Jag håller med om denna viktiga iakttagelse, därför att vi glömmer de svaga. Vi glömmer dem som har en utblottad existens. Vi glömmer dem som är strandsatta. Vi glömmer dem som inte kan vara med i detta spelet.

Vill vi vara företrädare för det goda i samhället eller samhällets bästa, får vi inte endast tala om de aktörer som kan uttrycka sig, de som är slagkraftiga, som alltså har bra funktioner och bra egenskaper. Vi måste göra oss till tolk för de som inte kan uttrycka sig, som inte kan ta emot budskap och som inte kan sända budskap.

Människan är främst person

Vi glömmer ofta – vilket hör till kärnan av vår värdetradition – att människan först och främst är person och endast i andra hand aktör.

Jag respekterar varje människa. Det har med integritet och människovärde att göra. Jag respekterar varje människa för hennes egen skull, inte därför att hon är en bra aktör utan för att hon är en person. Människovärdet och integriteten hör hemma i människan i egenskap av person, oberoende av hur mycket hon är aktör.

Jag är inte emot att människan är aktör. Vi behöver bra aktörer. Men jag är emot att människosynen ensidigt och nästan exklusivt tillämpas på aktörerna. Det ska i första hand tillämpas på varje människa i egenskap av person. Små barn, de som har dålig autonomi, de som inte kan göra bruk av sin frihet – de är också människor. De är personer.

Som personer är vi lika, som aktörer är vi olika. Jag tycker att det är viktigt från människosynpunkt att vi nu ska basera etiken på en bra människosyn, var vi är lika och var vi är olika.

Tomas Brytting, docent, Centrum för etik och ekonomi, Handelshögskolan:

"Ingen fundamental skillnad mellan etik på Nätet och etik i övriga livet"

Ta det allvarliga allvarligt

Vad som är god etik på Nätet är relativt enkelt att svara på med den norske moralfilosofen Harald Ofstads formulering: *Etik handlar om att ta det allvarliga allvarligt, och det allvarliga är att människor och djur lider, förnedras och har det svårt här och nu.*

Förtal, hets mot folkgrupp, sexuellt utnyttjande av **under**åriga, sekretessbrott, skadegörelse, förfalskning, stöld, brott mot upphovsrätten o s v är lika oetiskt på som utanför Nätet. I grunden anser jag således att det inte finns någon fundamental skillnad mellan god etik på Nätet och god etik inom andra delar av livet.

Jag ställer mig därför bakom initiativ som syftar till att försvåra och förhindra oetisk och olaglig verksamhet på Nätet. Att det kan vara betydligt mer problematiskt att identifiera, kontrollera och beivra detta på Nätet än i andra sammanhang är för mig en annan, d v s teknisk och juridisk, inte i första hand en etisk fråga. Det betyder också att jag inte förordar några radikalt annorlunda åtgärder för etiken på Nätet jämfört med etiken i livet i övrigt.

"Att ta det allvarliga på allvar" innebär också att jag vänder mig emot begreppet "netikett" för att benämna etikfrågorna på Nätet. Det riskerar, enligt min mening, att trivialisera hela debatten. Beteckningen "netikett" riskerar att inkludera tekniska/praktiska normer (exempelvis att inte SKRIKA på Nätet) som inte har med människors lidande och förnedring att göra. Det riskerar också att utestänga andra frågor, exempelvis demokrati och diskussionen om hur vi involverar t ex de äldre eller jordens fattiga i IT-revolutionen.

Praktisk etikutveckling

Hur etiken på Nätet kan utvecklas praktiskt är svårare att besvara. Det kräver först några ord om min människosyn, för att därifrån komma fram till några allmänna rekommendationer.

Det är inte bara information som vill vara fri. Människan vill vara fri! Och denna frihetslängtan skapar en hel del problem, eftersom vi mycket snart upptäcker att vi faktiskt inte är fria!

Friheten begränsas delvis av faktorer utanför oss själva. Det kan gälla brist på nödvändiga materiella resurser. Det är också så, och kanske är mer relevant i detta sammanhang, att friheten står under social kontroll i form av tvingande lagar och regler, andra människors fördömanden, fördomar, kritik o s v.

Men det finns också ofrihet på ett inre plan. Det kan handla om brist på tillräcklig kunskap, erfarenhet eller mod hos oss själva. Vi kan eller vågar inte göra det vi vill.

Den inre ofriheten påverkas dessutom av socialt förvärvade konventioner eller normer – vissa kanske vill använda beteckningen "hämningar" – av olika slag. Andra människors värderingar har blivit våra egna.

Förhållningssätt till begränsningar

Hur ska vi då förhålla oss till dessa yttre och inre begränsningar? En del menar att det enda rätta är att avskaffa såväl yttre som inre regleringar. Den ståndpunkten har få företrädare och jag tar själv bestämt avstånd från den av det enkla skälet att en ohämmad individuell driftsutlevelse skulle skapa stort lidande och förnedring för båda djur och människor. De starka skulle gynnas på bekostnad av de svaga.

Något fler tycks mena att det är främst den yttre regleringen, den tekniska och sociala kontrollen, som bör minimeras och helst försvinna. Man kan fråga sig vad en sådan situation helt fri från yttre kontroll skulle innebära. Platon talar i en av sina dialoger om en *osynlighetsring* och vilken förödande inverkan en sådan skulle få på moralen. Det är "synligheten" som hindrar oss från att släppa lös våra demoner. Den sociala kontrollen, risken för upptäckt och påföljande straff i form av kritik, hån, straff och skam, fostrar fram ett moraliskt leverne – enligt Platon.

Anonymiteten på ett helt oreglerat nät går att likna vid en sådan osynlighetsring. Anonymiteten på Nätet tar bort några lager av den "kulturfernissa" vi normalt har på vårt umgänge. Vad göms därunder – ängel eller best? Det blir till slut en fråga om människosyn och om den fria – i betydelsen anonyma – kommunikationen på Nätet ska uppfattas som ett hot eller som en möjlighet.

Möjligheter att vara anonym

Platon såg hoten, låt mig kort beröra de tänkbara möjligheterna. Nätets anonyma möten *kan* fungera som ett tillfälle att pröva åsikter och identiteter (till och med kön/genus) som vi normalt inte har eller står för. Att på detta sätt spegla sig i Nätet kan vara ett sätt att lära sig mer om sig själv. *How can I know what I think until I see what I say* som en berömd organisationspsykolog uttryckte det.

D v s anonymiteten och "osynligheten" på Nätet, och de experiment med åsikter och identiteter som det möjliggör, kan paradoxalt nog tydliggöra oss inför oss själva. Jag tillhör dem som inte tror att ett friare och mer ocensurerat samtal innebär att kuvade och fängslade demoner släpps loss i handling.

Eftersom de allra flesta av oss är uppväxta – läs gärna "formade" – i en nära social interaktion med andra människor och i en relativt stabil samhällsgemenskap, kommer "det normala" att också framstå som en grundläggande egenskap hos oss själva i våra praktiska handlingar. En anonym kommunikation på Nätet kommer bara att ge ökad visshet på den punkten. Flera av inläggen idag, som tagit upp olika självregleringsfenomen på Nätet, pekar också i den riktningen.

Normalisering vägen framåt

Kanske finns det en och annan som menar att denna "normalitet" trots allt innebär en sorts stympning av individen. Sann frigörelse skulle då innebära att individen förhåller sig fritt i förhållande till sociala normer. Mot detta vill jag invända att *utan* normer som gör anspråk på någon form av allmängiltighet, riskerar livet att bli inte fritt – utan trivialt!

Helt privata värderingar duger inte som grund att bygga en trygg identitet på: *Först när jag finns till i en värld där historien, eller naturens begränsningar, eller mina medmänniskors behov, eller de medborgerliga plikterna, eller Guds lag, eller något av samma vikt har en avgörande betydelse, kan jag bestämma en egen identitet som inte är trivial.* (Charles Taylor, 1991).

Jag går inte närmare in på detta här, mer än att hävda att exklusivt privat moral skapar psykopatiska och depressiva sjukdomssymtom.

Social filtrering är intressant

För att utveckla god etik på Nätet måste vi därför fortsätta att hävda det fria ordet, men samtidigt möjliggöra social kontroll. "Social filtrering", "nätombudsman" o s v är intressanta exempel på sådan icke-tvingande social kontroll.

Den sociala kontrollen handlar för det första om att förhindra isolering, att sätta individen i kontakt med en större värdegemenskap än den som tio timmars daglig nätanvändning möjliggör. Därför vill jag också varna för alla former av isolerade sektbildningar, på Nätet liksom utanför. Jag har ibland sett en antydan till utstötning ur diskussionsgrupper på Nätet – passar det inte så sök upp en annan grupp! Detta rymmer, om det blir en allmän umgängesregel, en stor risk för isolering, upptrappning och snedvridning av åsikter och värderingar, snarare än den ökade självinsikt som jag nämnde tidigare. En liten och sluten sekt främjar uppkomsten av små och slutna mentala horisonter. En större gemenskap kan fungera som ett korrektiv och ett stöd om interaktionen är öppen, förnuftig och fri.

Jag vill således rikta en uppmaning till samtliga att hävda rätten till VOICE snarare än EXIT som främsta medel när man vill komma med invändningar. Detta är naturligtvis en rekommendation som inte är begränsad till umgänget på Nätet, den gäller överallt och ingår inte minst i skolans fostrande funktion.

Att tydliggöra sociala normer

När isoleringen väl är bruten gäller det att tydliggöra rådande sociala normer.

Här finns en hel del intressant forskning. Den amerikanske psykologen Robert Cialdini har studerat hur man får folk att inte skräpa ner på allmän plats, exempelvis i ankomsthallen på en flygplats. Om hallen fylls med skräp slänger folk sitt skräp på golvet. Hålls hallen kliniskt ren slänger folk istället skräpet i papperskorgar eller behåller det i fickan. Störst effekt får man om hallen är helt ren, förutom några väl synliga skräpbitar. Den sociala normen ("släng inte skräp på golvet") kommuniceras då tydligt, men dessutom står det helt klart vad ett brott mot normen innebär.

Vad skulle motsvarigheten vara på Nätet? Varningsskyltar på porrsidor, aktiv censur/avstängning av avsändare av förbjudet material, filtrering, debatter som den idag o s v är exempel på sådana normgräns*markörer*. De är visserligen lätta att ignorera eller ta sig förbi, men poängen här är att de fungerar som normsändare – varken något mer eller mindre.

Etik formas i samspelet

För att undvika missförstånd: alltför effektiva gräns*vakter*, fungerande censur, angiveri, åsiktsförtryck o s v på Nätet, skulle vara betydligt svårare att försvara.

Människans autonomi måste respekteras. Min ståndpunkt är att användningen av denna autonomi inte främjas av ett liv som levs i ett socialt vakuum. Etik formas i samspelet mellan människor.

Ewa Ljunge, chef, Torget, Posten:

"Ständig dialog med kunderna ger basen för en god etik"

Relationer och transaktioner

Jag representerar den kommersiella sidan av online-leverantörer. Min uppgift är att skapa relationer och transaktioner. Det ska dessutom ske samtidigt, d v s det gäller att skapa affärer. Som i all affärsverksamhet är A och O nöjda kunder. Det gäller på Nätet, online, precis som i vanliga butiker. Hos oss är det viktigt att vår marknadsplats har ett seriöst material och inte är stötande på något sätt.

Att jobba med etik är lönsamt

Att jobba med god etik är lönsamt. Då är frågan: Vad är god etik? Svaret är att det egentligen är samma värderingar som vi har i samhället. Det är tio guds bud och de seder och bruk som har utvecklats många år. Det ska inte behöva vara någon skillnad om man är på Internet eller på Hötorget. Det är förstås viktigt att agera i enlighet med t ex lagen om ansvar för elektroniska anslagstavlor (BBS) och rensa ut alla meddelanden som innehåller element som är uppenbart brottsliga, t ex hets mot folkgrupp, barnpornografi och annat.

Men det går också komma åt sådant på annat sätt, genom att ha skrivna avtal med innehållsleverantörer, där särskilda villkor stipulerar vad som bör och inte bör finnas med och som också tillåter den ansvarige för sajten att ta bort sådant som på något vis kan vara brottsligt. Avtalskonstruktionen kan naturligtvis vara svår att utforma, men med god vilja går det säkert.

Etiska råd inom företagen

Vi diskuterar etiska råd på olika nivåer och olika typer av råd. Jag tycker att varje företag som sysslar med marknadsplatser, sajter eller på annat sätt, online-leverantörer, skulle kunna tänkas ha etiska råd inom företagen där olika specialiteter kan komma fram och där man diskuterar de eventuella frågeställningar som kan komma upp om man inte uppenbart vet vad som är bra eller dåligt, stötande eller inte stötande. Det är naturligtvis viktigt att korrekta avvägningar görs så att inte det fria ordet hindras.

Branschregler behövs

Vi diskuterar också olika typer av branschregler eller branschsammanslutningar som har olika regler och affärsmannaseder att falla tillbaka på. Det är viktigt. De utarbetas utifrån kultur, seder och bruk och de lagar som finns.

Vi har idag regler som gäller för tryckt skrift, TV och radio. Dessa har vuxit fram under en lång följd av år och anses vara en kodifiering av god marknadsföringssed. De återspeglar också de etiska och moraliska värderingarna i samhället.

Vi behöver inte börja med ett blankt papper. God etik finns och har funnits överallt. Så låt oss arbeta vidare på det. T ex genom någon form av branschregel som kan bli garant och föredöme för kunder och leverantörer. Men det är också viktigt att sanktioner utarbetas för den som inte följer dessa regler. Med branschregler blir det också lättare att föra en dialog – som är oerhört viktig – med besökare på de olika typer av sajter som vi har.

Alla har vi ett etiskt ansvar

Internet ställer allt större ansvar på oss som individer. Det ställer ansvar på vårt eget agerande och att vi kan sätta oss in i mottagarens situation. För att klara av det kräver vi mycket ansvar och kunskap. Internet är ju öppet för alla.

Vi har alla ett etiskt ansvar att reagera. Därför ska vi uppmuntra till aktivitet och dialog på Nätet. Det innebär, som företagare, att man måste tillsätta resurser för att föra en dialog med kunderna och bygga en bas för den goda etik som finns – så att inte den utarmas. Mänsklig dialog, och resurserna för den, är nödvändig. Resurser kostar, men etik är lönsamt.

David Philipson, direktör, Telia InfoMedia:

"Vi måste skapa system som tillåter flera olika etiker"

Etik strängare än lagen ibland

Brott är inte alltid oetiska handlingar och oetiska handlingar är inte alltid brottsliga. Men i en rättsstat är det normalt en god överensstämmelse mellan de två. Men ofta är etiken strängare än lagstiftningen. Ibland saknar dock en brottsrubricering en förankring i medborgarnas etik men bedöms nödvändig för det allmännas effektivitet.

Detta beror delvis på att lagstiftningen utgör en minsta gemensamma nämnare mellan olika gruppers och regioners etik. För att inte misskreditera lagstiftningen kan man inte göra handlingar brottsliga, även om de för vissa grupper är i högsta grad oetiska, om det inte finns consensus om kriminalisering.

Det behövs många etiker

Den viktiga poängen tycker jag att vi delvis har förlorat idag. Det handlar inte om att komplettera lagstiftningen med en etik. Det handlar om att lagstiftningen kompletteras av många etiker.

Konsekvensen av detta är också att vi kan inte acceptera en viss nationell etik. Ett land ska inte kunna kräva att andra länders medborgare ska underordna sig deras moral. Vi kan heller inte acceptera en *community*-etik, d v s att en grupp med speciella värderingar – religiösa organisationer, politiska partier, eller olika *non government organizations*, som verkar för olika speciella ändamål – ska vara gällande.

Tillåt olika etiska värderingar

Vi måste skapa ett system där vi tillåter olika etiska värderingar, även om vi naturligtvis förhoppningsvis kan hitta vissa gemensamma basvärderingar. Men ofta är de gemensamma basvärderingarna redan upphöjda till lag. De problem som uppstår är just i konflikten mellan olika värderingar.

Då spelar det också en stor roll: Vem ska utföra dessa regleringar av vad som är god etik? Det är tre nivåer:

1. Staten, lagstiftaren. Där måste den minsta gemensamma nämnaren vara sådan så att en mycket stor del av befolkningen upplever att detta är gemensamma värderingar.

2. Industrins självreglering. Tyvärr får ibland industrins självreglering ersätta en statlig reglering, där man på rent privaträttslig grund sätter upp regler för andra än industrin själva. En självreglering, enligt min uppfattning, handlar om industrins regler om sitt eget beteende, inte om att reglera andras beteenden. Snarare än att begränsa vad användarna kan göra, handlar det om att industrin åtar sig att förse användarna med kunskap och teknik som gör att användarna själva kan fatta sina beslut på etisk grundval.

3. Användarna,
   - dels de användare som har möjlighet att själva ta ställning till vad deras etik ska vara
   - dels de användare för vilka det finns någon sorts förmyndarskap, ofta föräldrars förmyndarskap över barn.

Teknikhjälp för filtrering

Förutsättningen för att användarna själva ska kunna ta sitt ansvar är tekniska hjälpmedel för filtrering – PICS[4] är ett exempel. Mer generellt talar man om *meta content language*, där PICS är en av ett tjugotal olika standarder som håller på att utvecklas, för att beskriva innehållet på Nätet.

Det är viktigt att innehållet beskrivs på ett objektivt sätt för att inte vara underlag för censurering. Det är alltså inte så att innehållet i en *metacontent*-databas, som beskriver en sajt, i sig själv är en etisk värdering av innehållet i sajten. Istället ger detta möjlighet för olika *community of interest*-grupper, nationer eller vad det vara må; den som har anledning att reglera eller värdera någonting, att de genom detta får ett verktyg för att göra sina *white lists* (sådant som är acceptabelt) och *black lists* (sådant som är helt oacceptabelt).

Det betyder att jag, som förälder och medlem i t ex mormonkyrkan, kan prenumerera på just mormonkyrkans värdering av innehållet på Nätet och förse mina barn med detta. Det är en omöjlighet för mig ensam att göra detta. Jag har inte tid och resurser. Men genom att ansluta mig till en grupp, vars värderingar jag delar, kan jag alltså få ett filter som hjälper och stöder mig. Det är fortfarande frågan om en aktiv handling, både att välja vilka värderingar som jag ansluter mig till och att faktiskt nyttja denna filtermekanismen, om jag nu väljer att göra detta.

Industrins roll i detta sammanhang är att hjälpa till med att förse användaren med dessa möjligheter – inte att göra valet åt användaren.

Stor oförmåga hos politikerna

Det gäller också att göra en avvägning mellan etik och andra viktiga värden.

För närvarande ser jag en stor oförmåga hos politikerna att överblicka konsekvenserna av sektoriella åtgärder, som riskerar att hota grundläggande västerländska demokratiska värderingar som tryckfrihet, yttrandefrihet, församlingsfrihet och integritet.

Om detta beror på att man inte förstår konsekvenserna av sina åtgärder eller att man inte längre har några demokratiska värderingar kan jag låta vara osagt.

Lösningen är lagstiftning

Lösningen, på detta som jag ser framför mig, är att vi måste ha en lagstiftning av vissa saker.

Den lagstiftningen handlar om roller med olika ansvar och olika befogenheter. Vad man får göra är kopplat till vilket ansvar vad man tar och en märkning av innehållet, alltså en objektiv märkning som gör att det går att identifiera vad det handlar om för något.

Det måste finnas en ansvarig utgivare hos *content providers* och *media distributors*. Icke kommersiella aktörer ska ha rätt till relativ anonymitet, d v s anonymiteten ska upphävas om de har begått brott under anonymitetens skydd. Men till dess ska de kunna vara anonyma. *Facilitating service providers*, alltså "den stödjande distributionskedjan" ska varken ha rätt eller skyldighet att inspektera innehållet.

Teknik måste implementeras som möjliggör för användaren att välja sin egen och sina barns etik.

[4] PICS = Platform for Internet Content Selection.

Stora risker under fem år

Det är en stor risk att de närmaste fem åren innebär att huvuddelen av de närmaste 100 årens lagstiftning på detta området skapas. Därför att det finns en tröghet i processen som gör att ny lagstiftning går väldigt mycket snabbare att införa, än att ändra befintlig lagstiftning. Om lagarna tas av politiker som inte förstår konsekvenserna, kan vi tyvärr få ganska problematiska situationer.

Svenska regeringen passiv

Jag är med i en av EU-kommissionens *Working Parties on Internet* som handlar just om beskydd om minderåriga.

Det är anmärkningsvärt att se hur den svenska regeringen i hög grad är passiv i dessa frågor. Förutom Grekland är svenska regeringen en av de få som inte deltar aktivt och systematiskt i detta. Svenska lagar som har tagits de senaste åren sticker ut internationellt som ovanligt dåliga.

Exempel: barnpornografilagstiftningen. Om man av effektivitetsskäl använder programvaror av typ *grab-a-site* (kan snabbt ladda ner en hel sajt från Nätet) och om det finns barnpornografi på den sajten kan man ha barnpornografi på sin dator utan att man vet om det. Men detta är innehav och är kriminaliserat.

Krister Thelin, moderat debattör:

"Lösningen är inte vare sig ny lagstiftning eller nätetikombudsman"

Ödmjukhet inför uppgiften

Ämnet inbjuder onekligen till ett etiskt ställningstagande i sig. Hur ska man etiskt förhålla sig till en etikdebatt om Nätet? Jag tror att det som är etiskt mest försvarbart är att inta en oerhörd ödmjukhet inför detta ämne, inte bara p g a Nätets ofattbara storlek och komplexitet i sig utan också för hela etikbegreppets komplexitet. Min uppfattning kan sammanfattas i tre teser:

1. Frågan lämpar sig inte för lagstiftning.

2. Nätet kräver rättslig kreativitet.

3. Medborgarna och användarna ska ha frihet att själva sätta gränser.

I denna krets är det inte svårt för oss att nå fram till något slags consensus, ett slags kärna i förhållningssätt. Dock undrar jag om vi behöver "god" etik, som ingår i rubriken på dagens hearing. För mig är etik alltid god, oavsett om vi använder den grekiska beteckningen eller den latinska "moralen". Men att tala om "god moral" på Nätet skulle leda tankarna i banor som inte var avsikten.

Vår kulturella homogenitet

Hade vi fört denna diskussion i en vidare krets, t ex inkluderat inte bara våra nordiska vänner utan också våra andra vänner från EU – nedanför strömmingsbältet, d v s oliv- och vitlökstrakterna – hade vi fått en betydligt mer oenig och spretig diskussion i en del kärnfrågor. Tar vi sedan språnget över till USA, hittar vi naturligtvis helt andra utgångspunkter och förhållningssätt till såväl Nätet som etiken – för att inte nämna också Asien och andra delar av världen.

Homogenitet - styrka/svaghet

Vårt land är litet och därmed lätthanterligt. Vi är väldisciplinerade och välorganiserade. Ser vi ett problem eller vad som vi uppfattar är ett problem samlas vi. Då har vi hearingar, ungefär av det slag som vi medverkar i nu. Vi formulerar frågor. Vi försöker samlas kring i vart fall tentativa svar. Så småningom kommer resultatet in i den politiska processen. Efter ett tag har det formaliserats och så i bästa fall har vi fått en lagstiftning.

"Rättvisa och trefnad"

Till skillnad från mycket andra mänskliga företeelser så lämpar sig inte vare sig etik eller Nätet för den typiska klassiska svenska consensus- och rättspositivistiska ansatsen. Frågorna är för många och för stora – det är min första tes. Jag vill förstås gratulera arrangörerna till att hearingen hålls, för vi blir alla klokare av att lyssna på varandra.

Dagens ämne associerar till en gammal svensk sentens i stora sessionssalen i Karlshamns tingsrätt. Där hänger en tavla från 1790-talet med en något beslöjad och rundhyllt Fru Justitia. Hon håller den sedvanliga vågskålen i ena handen och över tavlan står sentensen med de två orden: "Rättvisa och trefnad."

Det är en kombination som man skulle vilja anbefalla när det gäller Nätet. Då kan man nämligen i rättvisebegreppet inte bara få in fördelningsaspekter, som en del är inne på, nämligen frågan om alla resurssvaga personer som av olika skäl ännu inte har fått del i det som för många av oss är en hushållsvara. Vi kan också genom begreppet rättvisa komma in på den svåra gränsdragningen mellan juridik och etik i ett slags teknisk mening, medan trevnaden naturligtvis får förbehållas reglerna för hur vi ska umgås, där också Internet-teknikerna har hjälpt oss mycket.

Etiken som umgängesform

Skriv in "netiquette" på en sökmotor, t ex Yahoo, och det blir 32 träffar. De flesta av dem går tillbaka till Usenets lista över vad man bör göra för att anses ha ett trevligt sätt på Nätet. Anvisningar ges om att reagera till olika servermasters eller webmasters eller rapportera busar till abuse-sajter, där man på ett hövligt sätt kan fästa uppmärksamheten på att det finns personer som inte är trevliga. Alla dessa netikettreglerna går emellertid ut på att man noga avstår från att ge sig på eller reglera innehållet.

Det är formen för umgänget, precis som ordföranden för denna hearing ser till, nämligen att vi sköter oss och inte skriker i munnen på varandra. Vi väntar snällt på att få ordet, även om vi sitter och retar upp oss på vad någon säger.

Den typen av ordningshållande är ofrånkomlig. Den lämpar sig inte heller alls för någon form av positiv lagstiftningsåtgärd, varken från svenska lagstiftare eller andra. Den etiken anser jag att teknikerna och alla andra användare kommer att utveckla – och har utvecklat – på ett sätt som jag tror uppfyller alla våra krav.

Gränsen mellan juridik och etik

När det gäller rättvisan kan ett cirkelresonemang åskådliggöra skillnaderna mellan etik och juridik. Det gäller särskilt den speciella del av juridiken som hänför sig till tryckfrihets- och yttrandefrihetslagstiftningen.

1. Den innersta cirkeln, kärnan, utgörs av yttrandefrihetsgrundlagen och tryckfrihetsförordningen, vilka i sig innehåller saklig avgränsning för vad som är straffbart och inte mot bakgrund av en huvudregel om yttrande- och pressfrihet, oavsett om man använder tryckt skrift eller etermedia för att föra ut ett budskap. Denna kärna, den fyllda cirkeln, är mycket teknisk och bärs upp av begrepp som ensamansvar, ansvarig utgivare, censurförbud, meddelarskydd och krav på "dubbel" kriminalisering samt särskild process genom jury, f ö det enda tillfället vi har sådan i vårt land.

2. Nästa cirkel utgörs av den övriga juridiken, oavsett om den är straffrättslig eller civilrättslig, d v s bestämmelser om avtal, upphovsrätt eller integritetsskydd. Den cirkeln är naturligtvis vidare än den fyllda inre cirkeln.

3. Ytterst finns i sin tur en tredje större cirkel – i brist på bättre kan vi kalla den "etiska" cirkeln: Den är normativ och bjudande, men inte sanktionerad utanför de sociala konventionernas värld.

Problemet är de tre cirklarna flyter ihop. Två personer kan möjligen enas om var gränserna bör gå. Är det två jurister är det tveksamt om de kan enas om gränserna, eftersom det ligger i juristens yrke att kunna inta olika ståndpunkter beroende på vem det är som han företräder i ett givet ögonblick eller vilken funktion han har.

Gränserna flyter alltså redan i nationell kontext mellan olika regelområden, oavsett om de är rättsliga eller etiska. Överför vi detta på andra länder och deras mer eller mindre koncentriska cirklar har vi naturligtvis höjt komplexitetsgraden och risken för dissonans ytterligare.

Nej till NEO

Det som är etiskt försvarbart i en rättslig kontext ur ett amerikanskt perspektiv, är det kanske inte i ett franskt eller tyskt perspektiv. Det är där mellan, under eller över de olika cirklarna Nätet befinner sig. Då är frågan hur vi ska hantera detta, oavsett om vi är jurister, enskilda medborgare eller lagstiftare. Min utgångspunkt är ödmjukheten att inse att vi inte kan lagstifta om allting. Framför allt kan vi inte tro, oavsett om vi ökar fliten i Bryssel, att vi ska kunna exportera alla våra inhemska föreställningar om vad som är rätt och fel.

Vi har lyckats med att exportera begreppet "ombudsman" till den engelsktalande världen. Vi gjorde denna värld en otjänst om vi också skulle inrätta en NEO – en Nätetikombudsman – och torgföra denne som ytterligare en svensk uppfinning. Jag vill alltså hänföra frågan, om hur vi ska åstadkomma "god etik eller bättre juridik" på Nätet, till det som i brist på bättre kan kallas självreglering, d v s till dialogen och kommunikationen mellan alla de människor som uppträder på Nätet, oavsett om de talar svenska, engelska eller kinesiska.

Det innebär inte att man stillatigande ska finna sig i vad som helst. Anser jag att jag har blivit kränkt och att det inte är tillräckligt att skicka ett mail till någon abuse-sajt för att påtala detta, får jag överväga om jag ska vidta en rättslig åtgärd. Hur gör jag detta och var? För den bedömningen behövs rimligtvis juriststöd. Även om vi har ambitionen att hjälpa våra medborgare att klara detta utan sådan inblandning, tror jag inte att vi kan förfina vår lagstiftning i en sådan grad. Rättsliga sanktioner i en transnationell värld som cyberrymden kräver rättsligt bistånd och rättsligt skapande.

Det finns alltså en stor frihet här för den enskilde eller grupper av enskilda eller organisationer. En sådan aktivitet kan ske, oberoende av att vi i övrigt låter marknadskrafterna spela. Det finns goda exempel på hur konsumentgrupper skulle kunna, utan att vänta på att konsumentombudsmannen, Konsumentverket eller politikerna ska reagera, själva ta initiativ till att rätta till vad man anser vara felaktigt. Även i Sverige kan man nagla fast någon operatör eller annan som man menar har gått över gränsen från det etiskt acceptabla till det juridiskt oacceptabla.

Inte bara brott

Framför allt vill jag uppmana till att inte se allting i brottslig termer och därför anmäla till polis och åklagare. Dessa arma myndigheter har redan nog med uppgifter, utan att de ska behöva ägna sina krafter åt det som de i sorgligt många stycken fortfarande väldigt lite förstår.

Att den civilrättsliga vägen att försöka få skadestånd om man känner sig kränkt är betydligt bättre än att jaga via polisanmälan, om man finner att etiken har övergått i juridiken.

Deprimerande lagstiftning

Deprimerande är att de flesta av oss faktiskt är ense om att den nuvarande datalagstiftningen skär sig så illa mot Nätet och dess tekniska utvecklingen, att datalagen inte alls kan eller bör tillämpas. Tydligare kan inte vår egen förmåga till positivrättslig reglering underkännas. Lagen har blivit vad jurister kallar "obsolet", d v s föråldrad eller överspelad. Den kan rankas med rester av byggningabalken, där reglerna om "huru svin må i ollonskog släppas ..." fortfarande formellt är i kraft men inte tillämpas längre.

Frihet – också rätt och plikt

Den nya persondatalagen, som med tanke på sin utformning inte kommer att lösa alla problem när den träder i kraft och ersätter datalagen, ger åtminstone utrymme för vettigare tolkningar. Lagstiftaren har redan aviserat att också den nya lagen snart kommer att ersättas av en annan, en som är präglad mer efter utgångspunkt att *ex post* reagera på missbruk än att *ex ante* lägga fast en handlingsnormering, som är persondatalagens utgångspunkt.

Det är en föråldrad utgångspunkt och en god illustration till den eftersläpning som lagstiftningen har. Den svenska modellen och den svenska rättskulturen kommer alltid i ett underläge. Jag vill se mer av ett aktivistiskt mönster, där enskilda och organisationer, oavsett om man är parter i avtal eller inte, ser till att flytta fram positionerna med hjälp av den rättsskapande och kreativa verksamhet som domstolarna faktiskt kan utöva också i vårt land.

Bakom avsaknaden av en positiv reglering på ett nytt tekniskt område finns inte tomhet. Det finns alltid någon form av rättslig botten, som en domstol kan stå på när den har att avgöra saken. Skillnaden mellan en domstol och exempelvis den politiska sfären, är att domstolen måste träffa ett avgörande. En domare kan inte som en politiker besluta att "vänta och se".

En kombination av ett rättsaktivistiskt uppträdande av medborgarna, förenat med en förbättrad upplysning och information i bl a skolans värld, kan skapa ett annorlunda och bättre rättsklimat än idag. Jag håller alltså helt med dem som varnar för att låta lagstiftaren klåfingrigt gå in på detta område.

Frihet för medborgarna och användarna, men också rätt och plikt för dem att reagera och kräva sin rätt, är således min rekommendation för ett etiskt förhållningssätt på Nätet i framtiden.

Olle Wästberg, liberal publicist:

"En kommunikationsformens etik kommer att vara svår att etablera"

Nya situationer, nya regler

De svenska etikettböckerna började komma på 1910-talet. J L Saxons "Umgängeskonst – levnadskonst" från 1911 är den mest välkända. Böcker med titlar som "Levnadsvett och etikett " såldes i stora upplagor på 1920-talet. De spelade en betydande roll. De svenska etikettsböckerna skilde sig från sina nordeuropeiska motsvarigheter. Maciej Zaremba har i en uppsats visat att medan de tyska och polska etikettsböckerna syftade till att människor skulle "veta sin plats", ville de svenska hjälpa människor att klara sig i nya sammanhang.[1]

Den typiska svenska etikettsboken riktade sig till den ambitiöse unge Hermods-studeranden, han som skulle bli ingenjör och kanske bjudas till chefen på middag. Etiketten skulle stimulera ståndscirkulationen. Detta skedde i en tid då bondesamhället började vika och tiotusentals människor fick jobb som inte existerat några årtionden tidigare och inte kunde förklara för sina föräldrar vad de gjorde och att någon kunde betala för sådant.

Det är i sådana situationer vi behöver nya umgängesregler. Netikett och självreglering inom IT kan spela en roll och skapa ramar som gör att långt flera kan känna sig hemma i den nya världen.

Fördel med ansvarig utgivare

Nu finns det i själva verket många olika former av etik och regelsystem inom Internet. Ta Nerikes Allehanda som har en ganska avancerad nättidning. Dels finns den egna tidningen, dels lägger man löpande ut reportage och nyheter, allteftersom de kommer in. För nättidningen arbetar den ansvarige utgivaren på exakt samma sätt som för papperstidningen.

Ungefär på samma sätt fungerar det på den mest framgångsrika svenska nättidningen, Aftonbladet. När frågor som är tveksamma kommer upp, konsulteras den ansvarige utgivaren. På samma sätt som sker när det gäller papperstidningen. För Aftonbladet och Nerikes Allehanda innebär inte Internet behov av en ny etik eller ett nytt regelsystem. De tillämpar de etiska reglerna för press, radio och TV också här. Så är det naturligtvis också när Sveriges Television och Sveriges Radio lägger ut sina redan sända produktioner på Nätet.

Jag förespråkar ingalunda en ansvarig-utgivare-funktion på Nätet. Men jag vill peka på en stor fördel med en sådan: Den är personlig. En enda person har ansvaret. I Storbritannien har tidningsföretaget ansvaret. Bryter man mot lagen tvingas tidningen till stora skadestånd, men den enskilde individen hängs inte ut. Det gör det lättare för dem som bestämmer att hänga av sig jobbetiken när de kommer hem och ta på sig en familjeetik.

Nätet som kön vid korvkiosk

Vi som håller på med publicistik i olika former låter dock ibland våra tankar missledas av den lilla del av Nätet som används till ganska konventionell publicering.

När jag inför denna hearing deltog i en diskussionsgrupp på Nätet uttryckte jag mig bekymrat om att nazisterna fått en ny arena, fri från det tryckfrihetsrättsliga ansvaret. Jag fick ett tänkvärt svar: "Faktum är att chefredaktörer också saknas i tunnelbanan eller vid korvkiosken på fredagskvällen, eller var nazipropagandan nu brukar spridas på papper."

Kanske ska Nätet snarare jämföras med kön till korvkiosken än med tryckpressen.

[1] Maciej Bielawski: "Folkhemmets etikett och moral, eller den etiska grunden för trevnaden", Stockholms Universitet, Idéhistoria, skriftserie 18, 1988.

Olika principer och olika etik

Nu diskuterar vi ofta om vad Nätet egentligen är för något. Vi tittar ner i ormgropen där det slingrar omkring mer eller mindre inbjudande eller skräckinjagande varelser och försöker ge dem namn innan de äter upp varandra eller försvinner.

Den väsentligaste slutsatsen är att det finns olika principer och olika etik beroende på vad som förmedlas, vem som förmedlar det och inom vilken kulturkrets det sker. Någon "kommunikationsformens etik" kommer att vara svår att etablera.

Tre nivåer för etikdiskussion

När vi försöker tala om etik och värderingar inom Internet handlar det om tre nivåer:

1. **Det internationella värdesystemet** är något som inte specifikt har med IT att göra, men som är centralt för att försöka precisera övergripande värderingar, giltiga i alla länder och kulturer. Det främsta exemplet är FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna. Andra exempel är FNs barnkonvention eller FNs standardregler vad gäller människor med funktionshinder. De visar att det går att enas om principer som faktiskt alla omfattar och där det går att peka på att de inte följs.

2. **Skolan och uppfostran kan ge värderingar och kunskap** – och en sund misstänksamhet mot manipulation. Nordland och Radio Islam finns på Nätet – liksom 100-tals andra rasistiska och antisemitiska sajter. De är svåra att komma åt rent juridiskt. Då är det viktigaste att människor genom kunskap blir vaccinerade mot de nazistiska budskapen.

   Jag hade nyligen en bisarr upplevelse när jag såg hela den videofilm som togs när nazisten Dan Berner fick tala på Karolina Mattis seminarium vid Umeå universitet. Berner vräkte ur sig grumlig nazism och antisemitism. Han förnekade att Förintelsen ägt rum. Studenterna som lyssnade kom någon gång med vaga invändningar, men klarade sig inget vidare, tills Berner började smäda homosexuella och förtala Jonas Gardell. Först då fick han mothugg, studenterna kunde argumenten och Berner gjorde en slät figur.

   Slutsatsen är att argumenten kring Förintelsen hade de inte lärt sig. De hade inte de intellektuella redskapen för att bemöta nazistpropagandan. Men homosexuella hade de träffat. De hade mött fördomarna och diskuterat med andra. Alltså klarade de diskussionen. Skolan och föräldrarna hade svikit när det gäller Förintelsen.

   I mitten av 1950-talet kom dåvarande Skolöverstyrelsen ut med en särskild läroplan i "Propagandakritik"[6] Det var under kalla kriget och med den nazistiska propagandan i minne. Avsikten var att eleverna skulle få lära sig att analysera och känna igen propaganda, de skulle bli kritiska och skeptiska. På samma sätt borde man idag låta skolan ta upp manipulation och *spoofing*, d v s när man använder sig av någon annan avsändaridentitet i syfte att skada.

3. Avgörande är till sist **individens egen etiska medvetenhet.** När nationalstaten vittrar ner och den sociala kontrollen försvinner blir den egna etiken, det egna samvetet allt viktigare. Vi kommer alltid att komma i kontakt med saker vi ogillar – på Nätet och på andra ställen – då är det vår egen sak att reagera och agera.

   När Ikea beskylldes för att deras leverantörer utnyttjade barnarbetare reagerade konsumenterna. Det blev till ett hårt tryck på IKEA som i sin tur agerade. Det är just som konsumenter, läsare, väljare som vi kan reagera och agera.

[6] "Propagandakritik och samhällssolidaritet i skolundervisningen", Kungliga Skolöverstyrelsen 1957.

Användaretik är det avgörande

Det är bra att vi försöker sätta regler på pränt och få uppslutning för dem.

Men Nätet kommer att leva sitt eget liv, där det avgörande till sist blir vilka värderingar och vilken etik de har som använder sig av Nätet. Dessa diskussioner är därför viktiga. Det är vägen, inte målet, som är viktig.

Fria inlägg: "Hur kan vi utveckla en god etik på Nätet?"

Inledning

Detta avsnitt är en fortsatt strategisk diskussion bland samtliga närvarande.

Olika typer av etiska råd

David Philipson, Telia InfoMedia: Flera talar om behovet av etiska råd, t ex liknande det etiska rådet för betalsamtal. Det är viktigt dock göra en distinktion mellan två saker.

En sak är de etiska råd som finns på pressens område. Då handlar det om att någon uttalar sig om någonting som har varit oetiskt eller inte – en sorts moralisk förkastelsedom över något. Det innebär inte att man för den sakens skull upphäver ansvarig-utgivare-skapet för den tidning som har gjort övertrampet.

När det gäller etiska rådet för betalsamtal är det tyvärr utformat som en reglerande åtgärd där man alltså stänger av någon. Anledningen till detta är att man ville komma åt vissa typer av pornografiska tjänster. De som har betalsamtalstjänster vill ju utnyttja Telias faktura för att få betalt för dessa tjänsterna. Det var alltså inte frikopplat från Telias abonnemang. Därför uppstod ett behov av en regleringsform, även om den var privaträttslig.

Idealiskt sett och på Nätet kan alla tjänsteleverantörer stå för sin egen sak och behöver inte snylta på någon annans namn för att få betalt för sina tjänster. Då behöver man inte den typen av regleringsform. Ett etiskt råd som uttalar sin moraliska förkastelsedom är enligt min uppfattning okej, men inte ett etiskt råd som stänger av abonnenter.

Ansvarig utgivare är felsyn

Krister Thelin, moderat debattör: Begreppet "ansvarig utgivare" nämns flera gånger. I anslutning till mina tre cirklar tidigare finns det skäl att påminna om bräckligheten i den innersta kärnans konstruktion i en ny tid.

Mycket snart måste i Sverige överge den konstruktion som både tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen bygger på, nämligen ett ensamansvar med en ansvarig utgivare. Det har i någon mån stått modell för BBS-lagen, där det från första maj 1998 finns något slags ansvarig utgivareansvar för vissa angivna operatörer. Det är en felsyn. Det leder till att vi riskerar att bygga fast oss i ytterligare teknikberoende, när vi istället skulle vara mer betjänta av att falla tillbaka på generella principer.

När det gäller förekomsten av allmänna normer har Wästberg rätt. De finns redan i rikt mått, i alla fall i vår västerländska kulturkrets, när det gäller gränserna för yttrandefrihet, människovärde och grundläggande rättigheter. Idag har vi den paradoxala ordningen att vi i Sverige, som berömmer oss av en gammal tradition på yttrandefrihetsområdet genom tryckfrihetsförordningens rötter i frihetstiden på 1760-talet, på vissa områden faktiskt har sämre skydd för yttrandefriheten på Nätet än vad andra länder som valt en mera generell reglering har.

Spänningarna på detta område kommer att öka i takt med att mediernas gränser löses upp och de nuvarande strukturerna faller ihop. Vi betraktar nu press och etermedier som avgränsade begrepp, där några producerar och andra konsumerar. Denna avgränsning förlorar sin mening definitionsmässigt, när vi alla blir såväl konsumenter som producenter samtidigt, och allt bättre bild – och ljudöverföring över Nätet "gifter ihop" radio och TV med PC. Dessvärre kommer att vårt gamla fina flaggskepp, om man nu kan säga att tryckfrihetsförordningen är det, lagtekniskt inte kommer att klara sig framgent. Ju tidigare vi inser det, desto bättre är det för alla. Varje gång jag hör "ansvarig utgivare", näst intill osäkrar jag min revolver.

Inte immuna mot etikvirus

Erwin Bischofberger, jesuitpater: Någon säger i denna diskussion att god etik och moral har funnits överallt – det stämmer naturligtvis inte alls. Det har funnits många ställen, många epoker, många länder i mänsklighetens historia som har varit raka motsatsen till goda insikter och bra insatser.

Vem säger att vi är immuna? Det sägs flera gånger att vi är ett samhälle som nästan är immunt mot etiska virus. Vi får ändå komma ihåg att Sverige var det land som längre än något annat land i den västliga industrivärlden hade en tvångssteriliseringslag ända till 1975. Det talar om för oss att vi ska vara försiktiga. Vi kan bli föremål för sådana etiska virus, så att t o m vårt moraliska immunsystem kan kollapsa. Vi får alltså se upp.

För det andra: Vem är egentligen ytterst ansvarig för en hållbar etik och en bärande moral? Det låter från vissa som att det är lagstiftaren som ska bestämma över etiken.

Det skulle vara katastrofalt. Etiken har sin egen dignitet och måste stå på sina egna fötter. Snarare ska man utifrån ett kritiskt etiskt medvetande belysa lagstiftningen. Den är inte den yttersta legitimiteten för det som är rätt. Det är en helt vansinnig uppfattning. Etiken måste stå på sina egna fötter.

Var finns etikens legitimitet? Det är den yttersta frågan.

I dagens läge måste det vara dialogen, den gamla sokratiska dialogen, där man möts på etikens dialogtorg och där man presenterar sina modeller men är beredd att bli ifrågasatt. Det är den pågående etiska processen i sig som ger den rätta och riktiga etiken, alltså rätt insikt, och moralen, rätt insats, dess legitimitet.

Självreglering räcker inte

Tomas Brytting, Centrum för etik och ekonomi, Handelshögskolan: Självreglering är ett viktigt sätt att forma etiken hos individen. Men samtidigt räcker inte det.

Helt självreglerande system är inte speciellt etiska alla gånger. Självreglering är i någon mening ofta odemokratisk, d v s den genomsyras av maktförhållanden som inte är jämnt fördelade. Det kanske genomsyras av könsperspektiv, social status, pengar och annat. Vi kan inte bara låtsas som om det inte är så.

Lagstiftning – i sin goda form åtminstone – ska ju bygga på ett demokratiskt system där diskussionen, eller dialogen, är mindre styrd av pengar och makt. Nu tror jag inte att det är så, men det är åtminstone tanken och dessutom är lagen (eller kan vara) i positiv mening konservativ. Ett exempel är juristernas återhållande kraft under nazitysklands regim – byråkratin, den stela och tröga, kunde hålla emot ganska länge.

Det framhålls också att "etik är lönsamt". Det kan vara så ibland. Men det är farligt att tro att det är så. Det finns mängder av människor som saknar betalningsförmåga fast de har betalningsvilja. Alla ekonomiska system bryr sig bara om betalningsförmågan och inte viljan. Det får man inte glömma bort.

Det finns mängder av problem som det marknadsekonomiska systemet inte förmår hantera. T ex hela miljöproblematiken. Det är rätt såtillvida att marknaden, d v s många kunder, börjar ställa krav på både mänskliga rättigheter, miljöanpassning och annat. Men riktigt så lätt är det inte att vi bara kan fortsätta som vanligt och inte behöver ändra på oss.

Etikarbete lönsamt i affärer

Ewa Ljunge, Posten: Att som företagare arbeta med etiska frågor och att satsa resurser på etikdialoger kan vara lönsamt i affärsmässiga sammanhang. Sedan är det självklart så att betalningsvilja och betalningsförmåga påverkar oss i affärer. Men att som företagare eller aktör satsa resurser på etikfrågor är väsentligt.

Filter ger ingen åsiktsvariation

Lars-Erik Nilsson, Högskolan Kristianstad: Det finns en viss tro på filter som upprätthållare av eller garant för någon form av moral på Nätet. Jag är själv motståndare till filter och vill redogöra varför.

När det gäller existerande filter, som NetNanny, CyberSitter, m fl, är det främsta problemet vad dessa egentligen ger uttryck för. Genom att använda sådana filter säger vi att det är fullständigt okej att ha en porrsajt eller en nazistisk sajt ute på Nätet. Anta att sajten har gått med på en märkning så att, vid någon slags gräns, en ungdom slipper att ta del av den och därmed inte riskerar att bli moraliskt korrumperad av innehållet. Men det vi säger är att den som är omoralisk, är ungdomen som i sin naturliga nyfikenhet försöker ta reda på någonting, t ex se den nakna kvinnan eller läsa om nazisterna. Vi förflyttar det moraliska perspektivet till användaren.

Den andra delen av problematiken med filterprogrammen är att, när man använder dem ute i skolans värld, skolan får dels en oerhört falsk trygghet och dels ett felaktigt perspektiv på hur man hanterar situationen att få ungdom att växa upp med en god moral eller etik. Inget av de filterprogram som jag har studerat på Nätet, tar hand om mer än cirka 100 000 sajter, alltså en bråkdel.

Om man ändå installerar ett filterprogram på en skola och i en normal situation gör en sökning, så kommer man att hitta mängder av information inom kategorin som man inte vill att ungarna ska ta del av. Med en tanke på den hastighet som antalet sidor på Nätet växer, kommer filterprogrammen alltid att släpa efter. Det är alltså inte möjligt att spärra någon information för ungdomen i skolan, hur bra teknik man än utvecklar.

Även om det vore det, är det önskvärt? Vill jag som lärare att mina elever ska växa upp som sådana doktorandstuderande som Wästberg hänvisar till, som faktiskt inte har mött problemen tillräckligt många gånger i goda handledares sällskap och därmed fått ett perspektiv på problemen? För att kunna förstå vad som är dåligt, så måste jag på något sätt ha träffat på detta dåliga. Det bästa stället, om nu skolväsendet fungerar, är i lärares och eventuellt föräldrars sällskap och få en möjlighet att diskutera och få perspektiv.

En annan sida är hur det fungerar vid aktiv kontroll i nätgrupper och listor. Där finns en viss typ av självreglering som bygger på den moral som är förhärskande – oftast den amerikanska moralen av den enkla anledningen att det är fler uppkopplingar där.

Går man sålunda in i ett skolprojekt på nätet, är chansen stor att det är mängder av amerikanska elever som deltar. Det innebär att man så småningom tvingas att anpassa sig till den amerikanska moralen och lämna enligt någon slags princip, att man inrättar sig efter den lägsta nivån på vad man tolererar i gruppen.

Det leder till grupperingar som tillåter väldigt liten åsiktsvariation. Det är skadligt för skolungdom, som behöver möta åsiktsvariationen för att kunna bilda sig en stabil värdegrund.

Filter ger visst spelrum

David Philipson, Telia InfoMedia: Exemplen med NetNanny och andra filter som finns ute idag är inte riktigt relevanta för det som jag beskriver. Dessa filter försöker göra värderingen utan att egentligen ha ett deklarerat sammanhållet värdesystem. Det är bättre att folk ansluter sig till en kyrka eller motsvarande värdesystem.

Det andra är att filter ersätter naturligtvis aldrig en vuxens närvaro. Finns en förälder eller lärare nära är det bättre än ett filter. Men samtidigt måste vi se verkligheten i ögonen. Folk lämnar barnen med TVn påslagen. Folk lämnar barnen med Internet-datorn påslagen, utan att det finns någon förälder eller vuxen där. Det är för de situationerna som filterprogramvara är framtagen.

Det är också viktigt att se att detta aldrig kommer att innebära att allting på Nätet är klassat. *White lists* och *black lists,* från vilken värderare som helst, kommer alltid att vara begränsade i förhållande till Nätet. Det ger ett spelrum för föräldern att släppa barnet på egen hand. Allting som ligger utanför det spelrummet kan alltså inte göras tillgängligt annat än genom förälderns medverkan.

Problemet med de olika etikerna måste ju mötas även i klassrummet, eftersom det är mångkulturellt. Vad som händer genom Nätet är att plötsligt accentueras frågeställningar som naturligtvis finns där även utan Nätet. Vissa föräldrar vill antagligen inte att deras barn ska komma i kontakt med viss typ av information. Tillåter vi det eller inte? Det måste vi till att börja med reda ut. Vem ha rätt att styra barnet, staten eller föräldrarna? Den frågan accentueras av Nätet.

När det gäller liten åsiktsvariation slutligen, är det klart att det är en risk. Community of interest-grupperna som finns på Nätet varierar naturligtvis i storlek. De kan vara väldigt små. Men vi kan inte bestämma storleken. Hur liten får en grupp vara innan vi betraktar den som sekt?

Är måttet på att vara en sekt litenheten på gruppen som delar värderingarna eller är det innehållet i värderingarna? Vem ska bestämma detta?

Det viktiga är att var och en måste göra sitt eget val. Sedan måste man konfrontera det valet med andras val.

Vuxensynen är fastfrusen

Ana Valdés, författare: Vi målar idag en väldigt trist bild på etik, något som ligger fastfruset någonstans. Var finns den positiva delen av etiken? Var finns den aggressiva delen? Var finns etikens lyhördhet, att kunna anpassa sig till den nya tidens frågor?

Hur pass trovärdiga är vi när vi visar ungdomar våra regler och filtreringar, när vi egentligen visar hur mycket dubbelmoral som finns i vår gamla hederliga kristna, judiska och grekiska kultur? Väldigt mycket som hänt detta sekel, t ex andra världskriget, bosnienkriget, judeutrotning och zigenarförföljelse, visar i hög grad att vi har urholkat mycket av etiken.

Ska inte frågan gå tillbaka till oss? Det är vi vuxna som står för en etik som ofta känns förlegad. Ungdomarna, som ofta är aktörer och personer på Nätet, är skeptiska mot vår moral och vår etik. Det är dem som vi måste visa att vi vågar att ifrågasätta vår egen etik. Vi måste ha förmågan att skapa etiken på nytt med ungdomarna som medskapare. Annars kommer de alltid att uppleva oss som ett vuxensamhälle som förbjuder techno, rave, grafitti – allt som de tycker är viktigt.

Mer offensivt etikarbete

Erwin Bischofberger, jesuitpater: Jag är tacksam för vad Valdés säger. Etiken är ofta lite för defensiv. Den kommer i andra hand. Först kommer tekniken. Sedan finns en etisk reflektion som innebär att man bromsar istället för att styra.

I dagens inledning skissade jag ett etiskt paradigm eller en grundmodell för vår tid genom LIFE-modellen. Den har en giltighet, en sorts sekulariserade tio guds bud till fyra grundbud med att bejaka Livet, skydda Integriteten, befrämja Framtiden och sträva efter Enhetlighet.

Etiken borde påverkas av en sorts mänsklig lidelse. Vi borde alltså ha en större lidelse för varje människas människovärde och inte bara för aktörerna – utan i första hand för personerna. Därmed borde det inom IT egentligen råda samma etik – teoretiskt och moralpraktiskt – som i vardagsrummet och på Sergels torg. Jag är varm anhängare till detta. Man måste genomgående vara enhetlig.

Innan vi kommer in på Nätet borde vi redan ha en grundhållning för att möta denna nya teknologi. Är det inte lite så i dagens diskussion att vi försöker att utveckla en ny etik med anledning av Nätet?

Det måste ju vara tvärtom. Vi borde redan vara strukturerade i våra etiska insikter när vi möter dessa nya teknologier. Ett exempel där det inte var så, var när vi tog kärnkraft i bruk – detta är inget politiskt uttalande – så gjorde man inga etiska analyser av de långsiktiga följdverkningarna av att ta denna nya teknologi i bruk. Nu står vi med facit och vet inte vad vi ska göra med avfallet.

Filosofen Hans Jonas säger i sin bok "Ansvarets princip" att vi borde ge den dåliga prognosen företräde framför den goda prognosen. Vi måste vara aktsamma så att inte en ny teknologi som vi tar i bruk, sköljer över oss utan att vi har denna etiska beredskap att ta emot denna nya teknologi.

Jag vill själv vara på den offensiva linjen. Det kan gå lättare inom mitt eget område, bioteknologin, där etiska synpunkter mer och mer verkligen beaktas och rent av mycket medvetet kommer in i lagstiftningen. Det kan vara lite svårare när det gäller IT och de etiska principer som ska styra den.

Vi måste leva med filtren

David Philipson, Telia InfoMedia: Jag är i grunden enig med Valdés. Problemet är bara att detta med filter uppstår inte så mycket därför att vi verkligen vill ha det. Det är snarare ett sätt att försöka förhindra en censur, d v s att nationella etiska diskussioner leder till att vi faktiskt får en situation där vi har mycket mer begränsning.

Det andra är att det inte bara är en fråga för barn, utan det är också fråga om mig själv som vuxen om jag väljer att införa sådana här filter. Det kan bero på att jag inte vill utsätta mig för en viss typ av innehåll och där skillnaden på Internet är att jag får detta innehållet och jag vet inte riktigt vad det är förrän jag faktiskt tar del av det.

Jämfört med vanliga masskommunikativa media har jag på förhand ett visst förtroende för att någon har sett till att detta inte är någonting som är främmande för min egen etik.

Det är viktigt att vi måste leva med dessa typer av filter. Sedan har de sina klara begränsningar och de kommer inte alls att vara svaret på allting.

Konservativism teknikoptimism

Krister Thelin, moderat debattör: Med anledning av pater Bischofbergers mycket kloka inlägg följt av Valdés fråga vill jag säga, att en viss konservatism i förhållningssättet gentemot framtiden – oavsett hur mycket teknik som kan finnas i den – naturligtvis är oerhört tilltalande.

Samtidigt får man inte låta detta leda till total passivitet. Får jag erinra om att mycket av det, som vi för en tid sedan betraktade som miljöförstöringar totalt omöjliga att komma åt, har genom senare upptäckter på det tekniska området visat sig vara skenproblem.

Jag vill inte heller politisera. Men jag kunde inte låta bli att göra detta, nu när kärnkraften ändå har nämnts. Är man någorlunda teknikoptimistisk, kan man inte undgå att konstatera att vi gör oss själva och landet en oerhörd otjänst genom att hämma forskningen i Sverige på ett viktigt område. Jag avser förstås den fullständigt groteska – och oetiska – lagen som brukar kallas tankeförbudslagen. Vi får enligt denna inte ens tänka på frågor som gör det möjlig att kanske hantera också avfallsproblemet på kärnkraftens område eller undanröja de mycket små risker som nu finns helt och hållet.

En konservativ försiktighet i sin grundsyn anser jag går väl att förena med en teknikoptimism, som också kan leda till etisk godtagbara resultat. Gud bevare oss för förstelnade ekologiskt reaktionära tankar.

Tillgång till information?

Ulf Silling, Silling IT Affärsutveckling: Jag är nyfiken på Wästbergs slutsats angående nazistföreläsningen i Umeå. Du säger att det var bra att studenterna kunde bemöta debatten om homosexuella, för att man visste något om det. Men var det bra eller dåligt att man inte visste något om nazismen? Borde studenterna ha tillgång till information eller inte?

Spridarens etiska ansvar

Olle Wästberg, liberal publicist: Det var dåligt att studenterna inte visste tillräckligt om nazismen. De hade inte mött argumenten. De trodde naturligtvis inte på Dan Berner när han sa att förintelsen inte hade existerat och att koncentrationslägren bara var arbetsläger där några dog av tyfus. Men de kunde inte argumentera emot – de hade inte tidigare mött argumenten. Det låg inbäddat som någonting självklart, att "så är det". Men de kunde inte argumentera i sak. Det ger naturligtvis också ganska fåvitska nazister en framgång. Det var dåligt att de inte hade mött argumenten och att de inte klarade att argumentera emot.

Jag har inte sagt att de inte ska ha tillgång till information. Det jag frågat tidigare idag är vilket etiskt ansvar den tar som lägger upp länkar till 50 nazistsajter på sin egen sajt. Men det är klart att de ska få tillgång till information och mötas i debatter.

Vaccinering bättre än filter

Johan Groth, Skolverket: Jag vill komplettera det som Valdés säger om att vi bara har talar om de defensiva, negativa aspekterna av etik. Vi håller oss också i en väldigt spektakulär bild genom att tala om rashets, pornografi, nazism. Ljunge är mycket inne på att sådant ska bort. Andra hävdar att det ska filtreras. Det är dramatiska och stora saker som ska hända. Det ska hållas rent på Nätet.

Men sanningen är den – särskilt i skolan – att dessa stora frågor tar inte mesta tiden, utan det är de vardagliga små etiska frågorna som blir intressanta. Är transplantationer okej? Det är en etisk fråga som är intressant, men där alla tycker att det är okej för det är inte så trevligt när barn dör när de är åtta år av leukemi. Djurförsök är ett annat område. Det finns en uppsjö vardagliga etiska frågor där detta med ja och nej inte är lika dramatiskt, men minst lika viktigt att diskutera. Det berör vi inte alls här idag.

Stig Roland Rask, lärare på Fredriksdalsskolan i Lidköping, har arbetat mycket med detta och han kallar Internet träffande nog för "etikens marknadstorg". Det belyser just detta att Internet är ett ställe där man på ett tydligt sätt ställs inför sina etiska värderingar. Detta med alla de vardagliga frågorna (inte alls så spektakulära) är en viktig sak just i skolan.

Rask kallar detta klokt för "vaccinering", att det är ett egenvärde i att visa upp detta för eleverna. Studenterna i Umeå tog det som självklart att sex miljoner judar dog i andra världskriget, men de kunde inte argumentera vidare. De hade alltså varit isolerade från influensan och när kommer de ut i friska luften – vips blir de förkylda.

Det är en intressant aspekt. Det verkar för oss som jobbar med skolan som att i det långa loppet kanske vaccineringsprocessen är bättre. Filter är kanske inte det första som man ska installera i en skola. Man ska kanske ändå ta risken att eleverna får tillgång till mycket material som kan upplevas som störande just för att denna vaccineringen kanske kan vara bättre i längden.

Utgå från människovärdet

Barbro Holm-Lövgren, Kulturanalytiska Institutet: När vi letar efter en gemensam utgångspunkt för etisk dialog är det många länder som har skrivit under rödakorsprinciperna.

Det handlar om humanitetsprincipen, att aktivt skapa respekt för människovärdet, att främja ömsesidig förståelse och att lindra mänskligt lidande. Det är en utmärkt utgångspunkt bortom religiösa och kulturella gränser. På Röda Korsets idécenter i Gripsholm har vi skapat en mötesplats för samhällsetisk dialog. Jag önskar att alla kommer dit och fortsätter dialogen efter denna hearing.

Det är mycket bra att starta med människovärdet istället för någonting annat.

En alternativ syn på ämnet

Ladislaus Horatius, musiker, fri filosof: Mitt tidigare inlägg har tagits upp av flera personer och möjligtvis var jag inte tillräckligt tydlig, för där finns ett fatalt missförstånd.

Jag talar inte om dem som *kan* ha en egen hemsida, inte om de svaga eller minoritetsgrupper. Jag talar om dem som inte *vill* vara med i den digitala köttmarknad som WWW håller på att bli. Alla dessa privata hemsidor får mig att tänka på tesen i "Nothing", boken av avantgardisten John Cage: "Jag har inget att säga och jag säger det."

Den terminologi som Bischofberger lanserar är mycket bra. Impulsen att vara på Nätet tycks komma av en rädsla av att inte vara aktör. Utan det är man inte nöjd. Det räcker inte med att bara vara en person; man måste också synas på Nätet. Jag finns på Nätet – alltså finns jag. Snarare är det så här: Jag informerar mig – alltså är jag en databank. Detta med synbarheten har blivit en ohelig tes. "Syns du, så finns du."

Vad händer då med den osynliga verkligheten? Som musiker vill jag snarare säga: Lyssnar du, så hör du. Det finns många dissonanser kring IT som vi inte vill höra. Att lyssna på dem bromsar den rasande utvecklingstakten.

En viktig fråga kring IT är: Hur ska vi hindra utvecklingen mot ett två-tredjedelssamhälle? Standardsvaret har blivit: Genom att koppla upp ALLA på Nätet.

Jag skulle snarare säga: genom att ge människor möjlighet att SLIPPA koppla upp sig. Och genom att bromsa *digitalfundamentalismen*, alltså impulsen att vilja att allt och alla ska vara på Nätet, allt ska vara digitalt. De små ska vara på KidLink. Bönderna ska vara på LantNet. Digital-TV är det nya som alla ska ha. O s v.

Ge tusan i att kalla folk som inte finns på Nätet för förlorare! Tillåt människor att gå framtiden till mötes stolt utan dator, utan modem och utan datorkunskaper. Var så pass tolerant. Vi kallar oss ju faktiskt för ett pluralistiskt samhälle. Visa då att det inte bra handlar om tvättmedel. Låt folk slippa vara delaktiga om de inte vill vara i den digitala världen. Låt dem hellre umgås, än att kommunicera på distans. Det som jag kallar för akustiskt umgänge, *unplugged* umgänge, är en ren förlustpost för Telia.

Vi ska också vara så pass realistiska och ärliga att vi erkänner att kommunikation, som låter så fint och ideellt, är *big business* idag. Kommunikationssamhället nästan kräver avstånd och viss isolering. Ensamma människor passar bra in i den nya versionen av konsumtionssamhället. De kommer att ringa väldigt mycket till varandra.

Jag skulle vilja att kommunikationssamhället snarare handlade om att man kände sina grannar, att man kunde tala med sina grannar, att man kunde tilltala en intressant främling på gatan (istället för att sätta in en efterlysning i Gula tidningen), att man inte gick förbi en gråtande medmänniska på stan.

Som det är idag sitter man ensam i sin kammare framför en datorskärm. Både kommunikation och medmänsklighet har blivit urvattnat. Jag menar, hur rörd blir man över att få kondoleans-*fax* eller kondoleans-*mail*. *(Fortsättning)*

Nyktert sett, vad är vinsten?

Ladislaus Horatius, (fortsättning): Visst finns det väldigt mycket information på Nätet. Visst kan det vara kul att "torrsurfa", att vara à jour med det som är nytt och häftigt – även om jag tycker att detta är en ytlig centrifugalrörelse långt från det musikaliska tänkandets koncentrerande centripetala djupdykande. Visst är det kul att beställa böcker, skivor och *quattro stagioni* med extra lök på Nätet. Att slippa gå till brevlådan och istället sända mail, att slippa gå fem meter till en stationär telefonkiosk och istället kunna stå helt stilla och ringa i något som paradoxalt kallas för mobiltelefon. Visst är det kul när Telia äntligen blir klar med den talstyrda telefonen, den som gör att jag slipper lyfta den tunga luren. Jag slipper det jobbiga motoriska elementet (d v s slå numret). Jag behöver inte leta fram telefonnumret. Jag behöver bara röra på munnen.

Men nyktert sett, vad är egentligen vinsten?

Snabbhet och bekvämlighet. Och detta är inga större kvaliteter om man inte har med måttfullhet i ekvationen. Vi närmar oss med rasande fart den optimala bekvämlighetens välsignade tillstånd: koma.

Att insinuera att detta skulle ha någonting med utveckling – och speciell mänsklig utveckling – att göra, är en skärande falsk dissonans.

Anstötligt och yttrandefrihet

Mattias Svahn, jurist: En kommentar till diskussionen om ansvariga utgivare är att det egentligen inte är så anmärkningsvärt att t ex Nerikes Allehanda och en del andra flaggskepp som Sveriges Radio har ansvarig utgivare för sin verksamhet på Nätet. Det har de genom tryckfrihetsförordningens bilageregel. Andra företag som driver publicistisk verksamhet, som t ex Telia, Posten eller Tele2 som inte har en traditionell sådan vid sidan av Nätet, kan ju stå utanför och det ger ett speciellt läge. Det beror på att tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen som den är. Det får vi leva med i 4,5–5 år till. Än så länge är de systemen inte redo för att läggas i kistan.

En fråga till Ljunge – som säger att etik är bra affärerna och att man ska skriva avtal som både skyddar god etik och god moral, men ändå inte bryter mot yttrandefriheten – är att om det uppstår en hypotetisk situation där något på Torget är väldigt moraliskt anstötligt eller ett brott mot Postens regler, hur kommer ni då att agera om det vore ett direkt lagbrott att stänga av det?

Ewa Ljunge, Posten: Förhoppningsvis är det en hypotetiskt fråga. Men är det något som är lagbrott, kan ju inte jag begå lagbrott i min profession. Är det så att jag hittar ett brott mot något som vi skriftligt har avtalat med leverantör eller medlem, då stänger jag av omedelbart.

Mattias Svahn, jurist: Om man ser det ur en etisk synvinkel, att även om denna verksamheten skulle bryta mot era avtal, men inte direkt bryta mot lagen att stänga av det men det skulle bryta mot lagens anda och idé att stänga av det, hur skulle ni agera då?

Ewa Ljunge, Posten: Det är svårt att diskutera en hypotetisk fråga. Men lag, regler, seder och bruk försöker vi naturligtvis följa. Det är självklart när man bedriver verksamhet. Detta får man ta från fall till fall, men du kanske syftar på något specifikt gränsland?

Mattias Svahn, jurist: Nej, jag syftar bara på just att etik och moral ibland kan kollidera och inte alltid är samma sak som Philipson inledande nämnde.

KO bevakar Internet

Bertil Rennerfeldt, jurist, Konsumentverket, KO: Om brott mot den goda etiken på Nätet går så långt att det utgör brott mot marknadsföringslagen, är KO sektoransvarig för bevakningen av Internet och kan alltså utfärda förbudsföreläggande eller driva ärendet till domstolen.

Mycket möda under denna hearing gått åt för att försöka definiera vad som är god etik på Nätet. Thelin har citerat de gamla grekerna. Groth har talat om vaccinering. Från kommersiell synpunkt har vi hört talas om olika sätt att marknadsföra produkter på Internet.

Min personliga kommentar är: Ska det vara Internet med eller utan filter? Kanske kan vi skapa ett nytt sammanfattande begrepp om god intern etik på Nätet, baserat på kombinationen "intern" och "etik" som ger "internetik".

Självreglering ger hög tröskel

Ahrvid Engholm, journalist: Jag är bekymrad över talet om självreglering, etiska råd hos kommersiella leverantörer o s v. Problemet är att det lär höja tröskeln för vad man får yttra enligt yttrandefriheten jämfört med vad det borde vara. Kommersiella leverantörer är nämligen extremt känsliga för kritik. Minsta blamage, minsta misstanke om att någonting är tveksamt, gör att man stänger man av och stoppar yttranden.

Detta med ansvarig utgivare anser jag hör hemma i sammanhang där meddelarskydd behövs. I andra sammanhang är det avsändaren som är ansvarig – ingen annan.

Sammanfattning – "a prima vista"

Peter Seipel, Stockholms universitet:

Inledning

Hearingens ordförande, Peter Seipel, avslutar med en omedelbar sammanfattning av sina intryck ("a prima vista", vid första anblicken).

"Inuti"

Diskussionen idag har handlat om ett "inuti" och ett "utanför" och ett "inuti som en del av utanför".

"Inuti" är den hemtama diskussionen av typen att "etik är lönsamt", att "etik är nödvändigt för marknadsutveckling" o s v. Detta är säkert goda argument på sitt sätt. Diskussionen handlar också om filter som ett tekniskt sätt att skapa förutsättningar för en god etik. Det handlar om rekommendationer av typen att "ordningsregler kan vi nog ha nytta av, men innehållet ska vi ge fan i".

Det har framhållits att etik ska skiljas från etikett och att etik ska grundligt skiljas från netikett. Netiketten är inte ens den lilla etiken, utan något betydligt annorlunda.

Så länge som vi stannar vid "inuti"-diskussionen riskerar vi närsynthet.

I denna bransch upplever jag ofta, även om jag själv verkar i den, att dess fascination inför sina egna uppgifter, sina egna problem, sin egen historia, är väldigt stark. Samtidigt är utblickarna och kunskaperna om det som finns omkring, inte alltid är de bästa och de mest imponerande.

"Utanför"

Från den synpunken är det nyttigt att föra diskussionen ut från ett "inuti" till ett "utanför". Det har också skett under denna hearing. Men den diskussionen kunde naturligtvis ha förts mycket, mycket längre i olika riktningar och vi skulle fortfarande haft nytta av den. Det handlar t ex om de olika användningsområdena och deras traditioner. Läkekonsten har sina etiska traditioner. Handeln har sina. Det politiska spelet har sina. Spel och dobbel har sina. Allt detta är verksamheter och användningar som är flitigt förekommande och utvecklade också i den digitala miljön.

Utanför hittar vi också de ofta omnämnda "användarna". "Människan är alltid en berättelse" har Clarence Crawford sagt i en av sina böcker. Var och en kommer till denna tekniken med sina egna förutsättningar. Den enes förutsättningar kan vara att förkasta tekniken, att vilja stå utanför. Den andres förutsättningar kan vara att ha växt upp med den, att se den som en nästan integrerad del av sig själv och sin egen utveckling.

Sedan är det marknaden betraktad i "utanför"-perspektivet. Marknaden och dess mekanismer tål att funderas över. Fernand Braudel, den franske historikern, delar in detta i en pyramid där botten är vardagslivets strukturer, där skolklassens liv utspelar sig, läraren umgås med elever o s v. Sedan finns den egentliga marknaden där ekonomins lagar styr. Till toppen på pyramiden får man enbart tillträde i riktiga affärer. Där är det få av oss, säkert inte någon här, som egentligen får delta och vara medveten om vad som där pågår. Men det är där som de mycket tunga besluten fattas.

Allt detta finns att diskutera i termer av "marknad". Kan vi lita till den, utnyttja den och dra nytta av den?

Den stora etiken

Så finns naturligtvis hela den stora etiska diskussion som då och då har skymtat i hela sin vidd i dagens diskussion. Det är människovärdets dimensioner, etikens diskussioner under århundradena, försöken att dra gränser och etablera begrepp som etik och moral, där vi har fått synpunkter från olika håll i inläggen.

Sverige och världen

Ett annat perspektiv är Sverige och världen. Vad händer med vår rättstradition, frågade Thelin. Vad händer med kulturen i denna starkt amerikanska och engelskspråkiga världen?

Därtill finns det mycket att säga om alla tendenser i tiden.

Nätet är en del av något större

Dessa "utanför"-diskussioner är oerhört viktiga för att vi ska kunna föra "inuti"-diskussionerna. Och "inuti" är naturligtvis en del av "utanför". IT-världen är en del av sin omgivning.

Men innebörden av att IT-världen – Nätet – är en del av något större och omgivande, är långtifrån klar. Det är något ganska komplicerat som man försöker utreda. Jag ska nöja mig med två påståenden med anknytning till dagens diskussion:

1. **Tekniken är aldrig neutral.** Jag sitter som jag gör därför att stolen är formad som den är. Man kunde ha haft ett ståredskap här. Då skulle det ha varit en annan upplevelse. Det gäller alltså från det enklaste till det mest komplicerade. Tekniken i sig har faktiskt effekter. Jag påstår detta. Det är upp till var och en att fundera över innebörder och motpåståenden.

2. **Lagstiftningen är heller inte neutral.** Lagstiftningen är sällan teknikneutral, även om den påstår sig vara det. Det är lika bra att istället fundera över på vilket sätt lagstiftningen påverkar och driver teknikutveckling och styr och ställer med det ena och det andra.

Detta är inga självklara påståenden, men jag låter dem hänga i luften, kanske för fortsatt diskussion.

Bilaga

Etiklistan, urval av inlägg

Inledning

Inför hearingen om God Etik på Nätet fann arbetsgruppen ett värde i att under planeringsarbetet inbjuda till diskussion i syfte bl.a. söka fånga upp de synpunkter som redan förelåg i ämnet. Arbetsgruppen inbjöd därför nätsamhället att lämna synpunkter och förslag på viktiga frågeställningar som behöver belysas. En e-postlista för detta ändamål upprättades på IT-kommissionens webbplats.

Det var arbetsgruppens förhoppning att detta grepp skulle stimulerar till ett livligt samtal inför hearingen. Som framgår av sammanställningen i slutet av bilagan kom diskussionen att omfatta 250 inlägg. Arbetsgruppen är mycket nöjda med detta.

I denna bilaga redovisas några inlägg som varit av intresse vid planeringen. Flera av inläggen kom att handla om olaglig kopiering och om spam. Diskussionen kring spam kommer att vara en del i den rapport som IT-kommissionens IT-rättsliga observatorium håller på att färdigställa som ett resultat av observatoriets båda samtal om e-post som verktyg för marknadsföring och för opinionsbildning.

Urvalen av inlägg i denna redovisning har gjorts av arbetsgruppen. De redovisade inläggen har redigerat. Borttagen text har markerats med ...

Inläggen presenteras i anonym form och de referenser som görs till andra diskussionsdeltagares inlägg utmärks med tiden för det inlägget. Ett exempel [Thu, 7 May 1998 16:57:04 +0200].

Rapportens sammanfattning kommer att läggas ut på IT-kommissionens webbplats för fortsatt diskussion till vilken Ni härmed inbjuds.

Några exempel

Date: **Thu, 7 May 1998 16:57:04 +0200**
Subject: **Re: Prel. program**

...

---

1. Varför behövs en god etik på nätet?
* behov av etik i dagens samhälle

I Norge verkar samhällets behov ha utmynnat i en slags värdekommission som förväntas att utreda de faktorer som hjälper människans moraliska val "IRL", och hur dessa faktorer kanske har blivit otydligare, vilket skulle ha medfört att många moraliska val idag är alltför omedvetna. Vid tillsättandet av kommissionen skulle Bondevik ha sagt: "Vi är lite för upptagna med att skaffa oss en god karaktär". Man inser att det är starka krafter i samhället som kommissionen har att brottas med, t.ex. alla medier.

---

* det nya "rummet" ger nya förutsättningar

Internet, det nya sociala rummet tolkar jag det som. Platsen för nya dramatiska interaktioner, eller den nya arenan. Ja, att den är ny i bemärkelsen 'nyare än andra medier' är det väl ingen som inte håller med om. Frågan är då bara hur den ser ut? En del verkar påstå att nätet är helt nytt såtillvida att det inte går att jämföra med andra medier som t.ex. tv, radio eller tidningar, medan andra verkar anse att nätet inte ska behandlas annorlunda jämfört med andra typer av medier. Som Lars Ilshammar skriver i uppsatsen Demokrati, det elektroniska folkstyrets möjligheter och problem. "Det finns dock en annan viktig inspirationskälla: utvecklingen av Internet och andra stora datornätverk och den speciella kultur, karaktäriserad av slagordet "information want's to be free", som vuxit fram på dessa nät." Vidare citerar han "Elektroniska fronten" i samma uppsats "Cyberrymden tillhör helt dess användare och varje deltagare ska ha rätt att yttra och uttrycka sig fritt utan rädsla för repressalier eller hot om repressalier vare sig från andra deltagare på nätet eller av från cyberrymden utomstående personer och organisationer."

Världen har ju blivit lite mindre och avstånden kortare sen nätet introducerades, och får man tro Bill Gates så kommer utvecklingen inte att stanna förrän alla människor är uppkopplade till tänderna. Men det kanske är så att alla "avstånd" inte krymper. Hur är det med det moraliska avståndet? IRL (in real life) umgås och socialiserar vi ju med olika människor i vår omedelbara närhet och den kommunikation som sker där präglas av moraliska och etiska "spärrar". Dvs vanliga människor ser oftast var gränserna går vad gäller hur man får bete sig mot andra. Dessa gränser upprätthålls delvis av människornas informella bestraffningar eller hot om bestraffningar. Och då menar jag inte i laglig betydelse utan i form av informell social bestraffning.

Hur är det då med kommunikationen via nätet? Finns det några informella sociala bestraffningar, eller hot om sådana, där? Mitt svar är ja, fast det finns problem. Många sociala rum på nätet där människor kommunicerar med varandra har en stor grad av anonymitet. Man känner inte människan bakom signaturen och det kan vara svårt att föreställa sig en människa på andra sidan av nätverket. Det uppstår lätt ett slags "avstånd". Möjligheterna att byta sociala rum på internet är dessutom så mycket enklare jämfört med IRL.

---

* vilka är de etiska konfliktpunkterna?

En intressant fundering handlar om Usenet eller den del av internet som innehåller alla nyhetsgrupper. De är väldigt många till antalet och de mesta av dem helt omodererade, dvs ingen förhandsgranskning eller "gatekeeping". Jämför man detta med äldre typer av medier, t.ex. tv, radio eller tidningar, så inser man att nätet är ett betydligt friare medium än dessa. För de som har tagit del av olika nyhetsgrupper vet att det finns det mesta om allt i dessa grupper. Alltifrån partikelfysik till pornografi till skvaller. Den som dessutom har satt sig in i nyhetsgruppernas innehåll vet att där finns laglig, olaglig, moralisk och moraliskt tvivelaktig kommunikation. Kan man något om tekniken bakom hur Usenet är uppbyggt och fungerar vet man också att det kan vara svårt att begränsa eller stoppa kommunikationen. Hur ska man se på detta? Är det rätt att låta information och kommunikation strömma fritt på detta sätt?

Date: **Mon, 11 May 1998 21:34:31 +0200**
Subject: **Re: Diskussion före hörning**

...

Vad är egentligen problemet? Finns det något problem? Varför "behövs" en etikdiskussion, och vem är det som behöver den? Jag tycker nog att nätet fungerar rätt så bra som det gör idag. Det finns många saker som fungerar sämre. I annonsen sägs att "för att förstå skeendet ser vi ett behov av att söka vilken informationssamhällets särskilda egenart är", där "vi" alltså är IT-kommissionen. De ser ett behov, och detta behov måste rimligen vara Ines Uusmanns behov, eftersom IT-kommissionen har till uppgift att ge råd till regeringen. Detta är lätt att förstå. Men redan i annonsens inledning fastslås att "självreglering behövs". Det påståendet är svårare att uttolka. Självreglering är per definition den reglering som uppstår av sig själv, precis som väderleken. Båda bryr sig väldigt lite om "behovet". Man anar att någon vill införa en reglering, som därmed är påtvingad uppifrån, och att denna ska legitimeras genom att kallas för självreglering. Det är ungefär lika spontant som "nu tycker jag att alla ska sjunga We shall overcome".

Vi hade en annan sorts samhälle innan Internet slog igenom. Där hade Televerket och Sveriges Radio monopol, man fick högst föra med sig 6000 kr ur landet utan tillstånd, och det var enkelt "brännmärka" folk som bytte jobb för ofta som "hoppjerkor". Att detta har ändrat sig, beror givetvis inte på Internet. Men de är samma tiders tecken. Folk är inte lika underkuvade längre, sitter inte lika stilla, rör mer på sig, möter fler medmänniskor, utbyter erfarenheter. Både tekniska och organisatoriska uppfinningar har gjort detta möjligt. Vi hade haft järnvägar i hundra år innan någon uppfann InterRail-biljetten och möjliggjorde det europeiska tågluffandet. Hur många av våra nuvarande ministrar tillhör tågluffargenerationen? Vad får det för konsekvenser för den politik som förs? Det skulle vara väldigt enkelt att hävda att "det planlösa tågluffandet är en fluga som går över". Ett sådant uttalande säger bara en sak: Den som fäller det har inte tågluffat av egen vilja, och anser att de som gör det är värda förakt. Här ser jag ett större behov av att diskutera etik: Ministrar bör respektera sina medborgare. En gång trodde jag att jag visste vad "alla på Internet" ville. Vi var rätt få, och vi var rätt lika, trots att vi var noga med att observera våra inbördes skillnader. Vi ville förändra invanda strukturer, påvisa nya möjligheter. Televerket var en huvudfiende i Sverige, precis som AT&T i USA. De uppbar monopolet, och löste problem på det gamla sättet, stelbent och byråkratiskt. Vi var om inte revolutionärer, så i alla fall reformister. "Gör om, gör rätt" var devisen när någon hade gjort ett misstag. Man dömde inte personer, bara handlingar. Bättre upplysning skulle leda till att alla till slut tog sitt förnuft till fånga och "gjorde rätt". Idag är denna klick av tekniker givetvis i minoritet. Idag används nätet av vem som helst. De flesta begriper inte ens hur det är uppbyggt. Några använder detta frihetens annonsmedium för att basunera ut att friheten bör minskas. Det är fullständigt obegripligt, men också fullständigt onödigt att förbjuda. Var och en blir salig på sin tro.

> Ett självregleringsinstrument behövs för hur man uppträder på nätet.

Nej, det behövs inga sådana "instrument". Frihet bör råda. Både politiker och folk bör lära sig att leva med varandra utan att slå varandra i huvudet med olika regelverk. Nätet är internationellt, och nationella regler går inte att upprätthålla. Friheten på nätet fungerar bra idag och i framtiden. Inget är trasigt, så det finns inget att reparera. Lagstifta om solsken i stället. Det är lika verkningslöst, men det får fler att skratta.
...

Date: Mon, 11 May 1998 23:23:47 +0200
Subject: Re: Diskussion före hörning

> redan i annonsens inledning fastslås att "självreglering behövs". Det
> påståendet är svårare att uttolka. Självreglering är per definition
> den reglering som uppstår av sig själv, precis som väderleken. Båda
> bryr sig väldigt lite om "behovet". Man anar att någon vill införa en
> reglering, som därmed är påtvingad uppifrån, och att denna ska
> legitimeras genom att kallas för självreglering. Det är ungefär lika

Ok, ett försök att reda ut begreppen. Jag vill förvarna att jag förenklar en del i resonemanget och gärna poängtera att det är min privata åsikt (man kan ju aldrig vara nog noggrann med sådant). Självreglering är inte (nödvändigtvis) något som är påtvingat "uppifrån". Självreglering är i detta fall istället ett begrepp som enkelt uttryckt kan beskrivas som en bransch som själva sätter upp regler för att slippa hårda lagregler som lätt blir för hårda och eventuellt verkningslösa. Det finns många exempel på sådana här självregleringar, även kallade utomrättsliga regelverk eller system (egenåtgärdssystem är den korrekta juridiska termen såvitt jag vet). Läkemedelsindustrin är ett utmärkt exempel som har ett väl fungerande system för hur man får och inte får marknadsföra läkemedel. Bryggeribranschen är ett annat exempel som dock har begränsat sitt egenåtgärds-system till att omfatta undervisning till sina medlemmar (i branschföreningen) om hur marknadsföring för alkoholhaltiga produkter får ske. Mellan begravningsbyråer finns det exempelvis strikta regler för vad som är god sed och inte. Anledning? Ett försök att slippa lagstiftning inom lösa ramar och lagar som snabbt blir obsoleta då uppfattningar om vad som är rätt och fel skiftar förhållandevis fort i dagens samhälle.

Varför ska vi diskutera självreglering när det rör etik på nätet? Svaret är redan givet genom exemplet med exempelvis rasistisk och annat klart lagstridigt material på nätet. Om sådan information blir stor och dominerande till sitt omfång riskerar vi alla aktiva på nätet att få tung och begränsande lagstiftning på halsen. Lyckas vi iaf inom branschen visa på ett aktivt deltagande och försök att gränsa problemområdet tror jag vi gör oss själva en god gärning.

Du nämner internationaliseringen som ett problem. Visst, det är självklart ett problem. Men en god start kanske är att vi inom vårt lands gränser och inom produktionsled samt innehållsled diskuterar var vi bör dra gränserna. Det är en öppen diskussion och åsikterna kommer säkerligen att skifta kraftigt, vilket jag tror är en nödvändighet för att nå resultat. Jag hoppas det på något sätt är en förklaring till din frågeställning. Vad jag huvudsakligen vill åt är att man inte ska hänga upp dig på ordet självreglering som något negativt, tvärtom är det en positiv term som normalt sett underlättar för såväl "medborgare" som "lagstiftare" och kanske framförallt för företag aktiva inom en specifik bransch. Alltså är självreglering kanske just ett sätt att som du själv uttrycker det för "ministern att visa medborgaren respekt".

Visst håller jag med dig i stora drag. Internet borde fortsätta att vara fritt och fungera som ett forum för förändring. Men faktum är att, som du själv säger, Internet har förändrats på både gott och ont. Det finns en stor mängd nya användare som inte kan tekniken, inte har en automatisk respekt för alla andras åsikter och rätt till åsikter för den delen. Ju fler användare det blir, desto större problem lär vi få. Personligen välkomnar jag därför att en diskussion om etik på nätet påbörjas. Hur "god" etik sedan kommer att definieras (om det ens är möjligt) återstår ju att se...

Date: Tue, 12 May 1998 11:14:20 +0200

En angelägen frågeställning att ta upp är vilken betydelse etiska regler har juridiskt sett. De utgör inte en "hård" rättskälla. En tydlig trend inom en rad rättsområden är att "softa" rättskällor tillerkänns ökad betydelse. Detta hänger till viss del ihop med internationaliseringen av rätten. Etiska regler som får stor anslutning kan likställas med rättskällan handelsbruk. Dess ställning som rättskälla har i långa tider varit föremål för intensiva diskussioner.

I samband med att man fastställer etiska regler bör man analysera vilken betydelse de har rättsligt sett, eftersom svaret på en sådan fråga påverkar hur de etiska reglerna utformas. Riktar sig de etiska reglerna över huvud taget till rättsväsendet eller är ambitionen endast att "preventivt" påverka personer som agerar på nätet?

Date: **Tue, 12 May 1998 11:30:27 +0200**
Subject: **Re: Diskussion före hörning**

[Mon, 11 May 1998 21:34:31 +0200] wrote:
> ...
> Vad är egentligen problemet? Finns det något problem?
> "behövs" en etikdiskussion, och vem är det som behöver den? Jag
> tycker nog att nätet fungerar rätt så bra som det gör idag. Det finns
> många saker som fungerar sämre.

En berättigad fråga. Jag vet inte anledningarna till varför it-kommissionen tycker det, men jag anser frågan vara intressant. Etik är ju något som vi lever med hela tiden, både i våra riktiga liv (IRL) och ute på nätet. IRL debatteras om vad som är rätt och vad som är fel, och vi försöker blottlägga de principer som styr vårt handlande. Vilka är våra underliggande preferenser och omständigheter som påverkar vårt moraliska agerande. Dessutom kan man hoppas att dessa ligger till grund när vi sedan lagstiftar om livet i samhället för medborgaren. När då nya fenomen dyker upp i samhället så faller det väl sig ganska naturligt att man diskuterar dessa och tar ställning till dem. Att det sedan som du uttrycker det, "det finns många saker som fungerar sämre", är väl ingen anledning till att undvika en sådan diskussion. För att få till stånd en sådan debatt vore det intressant om du utvecklade vad med nätet som du verkar tycka "...fungerar rätt så bra..." ?

> I annonsen sägs att "för att förstå skeendet ser vi ett behov av att
> söka vilken informationssamhällets särskilda egenart är", där "vi"
> alltså är IT-kommissionen. De ser ett behov, och detta behov måste
> rimligen vara Ines Uusmanns behov, eftersom IT-kommissionen
> har till uppgift att ge råd till regeringen. Detta är lätt att förstå.
> Men redan i annonsens inledning fastslås att "självreglering
> behövs". Det påståendet är svårare att uttolka. Självreglering är per
> definition den reglering som uppstår av sig själv, precis som
> väderleken. Båda bryr sig väldigt lite om "behovet". Man anar att
> någon vill införa en reglering, som därmed är påtvingad uppifrån,
> och att denna ska legitimeras genom att kallas för självreglering.
> Det är ungefär lika spontant som "nu tycker jag att alla ska sjunga
> We shall overcome".

Nja. Blev det där helt rätt? Hur vädret reglerar sig är inte precis som nätet reglerar sig. För på nätet styr ju människorna och då kommer ett behov in i bilden. Huruvida det ska påtvingas regler uppifrån vet inte jag, men regleringen, som den ser ut i dag, måste väl tåla att debatteras om.

> Vi hade en annan sorts samhälle innan Internet slog igenom. Där
> hade Televerket och Sveriges Radio monopol, man fick högst föra
> med sig 6000 kr ur landet utan tillstånd, och det var enkelt
> "brännmärka" folk som bytte jobb för ofta som "hoppjerkor". Att
> detta har ändrat sig, beror givetvis inte på Internet. Men de är
> samma tiders tecken. Folk är inte lika underkuvade längre, sitter
> inte lika stilla, rör mer på sig, möter fler medmänniskor, utbyter
> erfarenheter. Både tekniska och organisatoriska uppfinningar har
> gjort detta möjligt. >[bortklippt text]

Är detta dina enda argument för att internet ska förbli fritt? Dvs så pass okontrollerat som det trots allt är idag.

> Ett självregleringsinstrument behövs för hur man uppträder på
> nätet. Nej, det behövs inga sådana "instrument". Frihet bör råda.
> Både politiker och folk bör lära sig att leva med varandra utan att
> slå varandra i huvudet med olika regelverk. Nätet är internationellt,
> och nationella regler går inte att upprätthålla. Friheten på nätet fun-
> gerar bra idag och i framtiden. Inget är trasigt, så det finns inget att

> reparera. Lagstifta om solsken i stället. Det är lika verkningslöst,
> men det får fler att skratta.

Som du har uttryckt det tidigare så är självreglering per definition den reglering som uppstår av sig själv. På internet finns det en reglering som har uppstått av sig själv, eller rättare sagt, av dess användare. Olika uttryckliga, men även outtalade, faktorer har kommit till därför att dess användare har känt ett behov. Nettiquetten är väl ett bra exempel på ett sådant. Vad du riktigt menar med att, det inte behövs sådana instrument, förstår jag inte, men tolkar det som att du inte vill ha någon som bryr sig om hur man beter sig på nätet, utan det är något som du själv ska bestämma över. Är det en korrekt tolkning? Om det är så, varför kan inte andra få bry sig i det? Och i så fall, vilka är dina argument för detta? Det vore också intressant om du utvecklade vad du menar med att frihet bör råda?

Date: Tue, 12 May 1998 12:29:54 +0200
Subject: Re: Diskussion före hörning

On Tue, 12 May 1998, [Tue, 12 May 1998 11:30:27 +0200] wrote:

> Som du har uttryckt det tidigare så är självreglering per definition
> den reglering som uppstår av sig själv. På internet finns det en reg-
> lering som har uppstått av sig själv, eller rättare sagt, av dess
> användare. Olika uttryckliga, men även outtalade, faktorer har
> kommit till därför att dess användare har känt ett behov.
> Nettiquetten är väl ett bra exempel på ett sådant. Vad du riktigt
> menar med att, det inte behövs sådana instrument, förstår jag inte
> men tolkar det som att du inte vill ha någon som bryr sig om hur
> man beter sig på nätet, utan det är något som du själv ska
> bestämma över. Är det en korrekt tolkning? Om det är så, varför
> kan inte andra få bry sig i det? Och i så fall, vilka är dina argument
> för detta?

Jag tror han har förväxlat begreppen och fått för sig att det hela går ut på att hearingen ska leda till en statlig reglering av vad man får och inte får göra på nätet. Det är ju helt fel. Hearingen går ut på att ta fram ett underlag som sedan i sin tur kan användas för att ta fram en rekommendation för vad som kan anses vara god etik på nätet. Denna (rekommendationen) kan förhoppningsvis påverka och informera folk sedan om hur en fungerande etik på nätet borde se ut. Med litet tur kan den användas som ett referensverk när framtida lagar ska skrivas och av folk i allmänhet som behöver ta beslut i någon nätfråga men inte är riktigt säkra på de etiska aspekterna av besluten. Det kan också hända att man kommer fram till att det inte behövs en speciell etik för nätet, eller att en sådan är odefinierbar, det återstår att se. Jag misstänker dock att det finns många praktiska saker man skulle kunna definiera som skulle underlätta beslutsprocesser på många ställen framöver.

[Tue, 12 May 1998 11:14:20 +0200] skrev förresten:
> I samband med att man fastställer etiska regler bör man analysera
> vilken betydelse de har rättsligt sett, eftersom svaret på en sådan
> fråga påverkar hur de etiska reglerna utformas. Riktar sig de etiska
> reglerna över huvud taget till rättsväsendet eller är ambitionen
> endast att "preventivt" påverka personer som agerar på nätet?

Som jag till viss del svarade på ovan. Ambitionen är, såvitt jag förstått, att författa en etisk 'rekommendation' som sedan på frivillig basis kan användas av vem som helst. Den ska alltså definiera vilket beteende som kan anses vara önskvärt i olika situationer på nätet och bör då kunna användas både i preventivt syfte och av t.ex. rättsväsendet för att avgöra när något fel har begåtts. Däremot lär det inte stå i dokumentet hur allvarlig en överträdelse kan anses vara jämfört med en annan, så sådana bedömningar får rättsväsendet göra ändå. Men jag tror diskussionen fortfarande är ganska öppen. Det är väl därför man sagt att hearingen ska leda till ett *underlag* för ett senare framtagande av den här rekommendationen; det är oklart om det behövs en rekommendation, vad den ska innehålla, och vem den ska rikta sig till.

Date: **Wed, 13 May 1998 04:20:30 +0200**
Subject: **Re: Diskussion före hörning**

.....
[Tue, 12 May 1998 11:14:20 +0200] väcker mycket intressanta frågor om den juridiska tillämpbarheten hos en branschöverenskommelse på området.

Det finns många synpunkter att kommentera, men jag tror att jag måste börja med den här från [Tue, 12 May 1998 11:30:27 +0200], eftersom den är fundamental:

> Är detta dina enda argument för att internet ska förbli fritt? Dvs så
> pass okontrollerat som det trots allt är idag.

Jag står här som anklagad i en Stalin-process. Anklagelsen lyder: Varför anser du att Internet ska vara fritt? Jag har nu att lägga fram ett försvar. Hallå! Jag trodde detta var 1990-talet, och att vi var upplysta demokrater. Friheten bör vara vårt utgångsläge. Det bör vara de, som förordar förbud och regleringar, som ska förklara sig. Av de förklaringar som dykt upp här, nämns förekomsten av hets mot folkgrupp. Jag är fullkomligt övertygad om att en "netikett", oavsett vem som "rekommenderar" den, är absolut verkningslös mot spridningen av nazistisk propaganda i Sverige, både på Internet och i andra media. Om denna verkningsgrad kan man ha olika åsikter, och jag utmanar vem som helst att göra ett fullskaleexperiment. Vi kan införa en netikett eller lagstiftning eller branschöverenskommelse i fem år. Sedan kan vi utvärdera om det fick någon inverkan på spridningen. Om det fick önskad effekt, så behåller vi regleringen. Men vad ska vi göra om det inte får någon som helst effekt? Då står vi där. Ni väljer.

Före 1860 behövdes pass för att passera länsgränser i Sverige. Den som inte hade sina papper i ordning kunde fängslas som lösdrivare. Tekniken har gjort den regleringen obsolet. Idag kan nazister resa med buss från Tyskland för att lyssna på musik i Sverige. Det är frestande att återinföra inrikes passtvånget, men tekniken driver på i annan riktning, och Sverige är nu på väg in i Schengen-samarbetet där man reser helt fritt i större delen av västra Europa. Jag tror att friheten ökar, och att vi måste lära oss leva med det. Vi måste hitta på andra sätt att handskas med nazistpropagandan än det gamla utgivaransvaret i tryckfrihetsförordningen. Skollärare bör kunna ta in nazipropagandan i klassrummet och låta eleverna skärskåda den, diskutera den. Ge alla svenskar de intellektuella redskapen för att analysera och skära tunna skivor av ihåliga argument om rasernas olikhet. Idag lever vi inlindade i en skyddad miljö, där våra chefredaktörer bevarar oss från ondskan. På Internet finns inga chefredaktörer. Faktum är att chefredaktörer också saknas i tunnelbanan och utanför korvkiosken på fredagskvällen, eller var nazipropagandan nu brukar spridas på papper. Under årtionden har svenskar exponerats för den, utan att ha de intellektuella redskapen som krävs för att bemöta den. Detta är folkskolans svek mot folket.

Jag vet inte när Sverige första gången lagstiftade mot hets mot folkgrupp, men det är klart att denna lag inte alltid har funnits, och att den infördes som en följd av judeförintelsen i Tyskland. Det faktum att vi efter Sovjetimperiets fall och avslöjandet om Gulag inte har fått någon lag som förbjuder marxistisk propaganda (hets mot sparsamt folk, hets mot arbetsgivare), är i sig ett tecken på att man idag har en mer överslätande och tolerant syn på åsiktsbildning. Det är effektivare att bemöta dumheterna med argument än med förbud. Idag kan man öppet läsa såväl Kapitalet som Manifestet på Internet, medan Mein Kampf alltjämt skyddas av den upphovsrätt som delstaten Bayern tillvällde sig i krigsslutet och alltsedan dess hävdat. Även om vi inte längre stiftar nya lagar mot hets, så kommer det att dröja länge innan de gamla avskaffas, trots att de måste framstå som otidsenliga.

Om jag för ett ögonblick skulle tillåta mig att vara lika politiskt naiv som [X], så skulle jag hoppas att denna diskussion leder till slutsatsen att reglering och "rekommenderad netikett" inte behövs, och dessutom färgar av sig utanför den elektroniska sfären. Nämligen så, att lagen om utgivaransvar för papperstidningar slopas. Låt chefredaktörerna publicera insändare utan att riskera sina jobb! Det som här sägs om nazipropaganda, gäller i kanske än större grad för tillgången på information/propaganda för/emot olika droger. (Jag för min del använder inte och kan inte begripa hur vuxna människor kan använda vare sig tobak, brännvin, piller eller television, men det är en annan sak.) Den svenska antidrogpropagandan, både i statlig och frivillig regi, har varit inriktad på att skydda medborgarna från information om hur olika droger skiljer sig, och hur en del av dem kan användas för kontrollerad njutning. All statistik handlar om "narkotika", vilket bara betyder "de preparat som är förbjudna". Förbudslinjen har också visat sig svår att tillämpa när nya "smart drugs" uppfinns snabbare än de hinner klassificeras och förbjudas. När nu folk har lättare att skaffa sig information från olika källor, är det naturligt att drogliberaler lär sig att sprida lugn och sansad information om hur olika droger fungerar. Återigen saknar svenska folket de intellektuella redskap som krävs för att genomskåda resonemangen. Det "vadderade samhället"

fungerar inte. Vi behöver ett kunskapslyft, men inte av arbetsmarknadsskäl utan för folkhälsans och den civila beredskapens skull.

Så till några synpunkter som bör kommenteras: [Mon, 11 May 1998 23:23:47 +0200] förklarade vad en självreglering kan vara:
> Anledning? Ett försök att slippa lagstiftning inom lösa ramar och
> lagar som snabbt blir obsoleta då uppfattningar om vad som är rätt
> och fel skiftar förhållandevis fort i dagens samhälle.

Fruktan för lagstiftning skulle driva oss att reglera oss själva? Nej, jag är inte rädd för lagar på detta område. Jag skrattar åt dem, och avråder mina riksdagsmän å det bestämdaste från att försöka. Det är nämligen viktigt för en stark demokrati att dess företrädare inte framstår som alltför löjliga.

> Du nämner internationaliseringen som ett problem. Visst, det är

Nej, jag nämner visserligen internationaliseringen, men inte som ett problem. Jag ser den som en möjlighet, precis som [Mon, 11 May 1998 23:23:47 +0200].

> självklart ett problem. Men en god start kanske är att vi inom vårt
> lands gränser och inom produktionsled samt innehållsled
> diskuterar var vi bör dra gränserna. Det är en öppen diskussion
> och åsikterna kommer säkerligen att skifta kraftigt, vilket jag tror
> är en nödvändighet för att nå resultat.

Felet är att tänka i "produktionsled". Den som vill publicera något på nätet, han gör det. Och om hans nätleverantör säger ifrån, så går han någon annanstans och publicerar samma material ändå. Det finns inga chefredaktörer på Internet. Det finns inga som legitimt kan "företräda" alla deltagare, inte ens någon betydande andel av dem. Jag ser en massa människor och företag, men jag ser ingen "bransch" på det sätt som man har i bryggerinäringen.

Date: Wed, 13 May 1998 13:10:43 +0200
Subject: God sed

Efter att ha följt diskussionen på listan så gör jag följande reflektion, för att spetsa till det lite. Det finns grader, också i helvetet. Det finns nyanser mellan svart och vitt.

[Tue, 12 May 1998 11:14:20 +0200] ifrågasätter å ena sidan (om jag uppfattar det rätt) värdet av etikregler som inte har stöd i lag och därmed inte ger några möjligheter till sanktioner. Andra menar något tillspetsat att regler uppfinns av dem som har behov av att bestämma över andra och att de inte bör finnas alls. God sed i någon mening har utvecklats inom många områden. Det finns god bokföringssed, god redovisningssed, god ton (i det sociala livet), etc. I flera sammanhang, både i Sverige och andra länder, har det påtalats att det finns ett behov av att utveckla någon sorts god IT-sed.

God sed är för mig att betrakta som de "branschmässiga" sedvänjor och den praxis som efterlevs av kunnigt och ansvarsmedvetet folk. En sådan god sed kan dels utgöra grund för lagstiftning om problem uppstår av det slaget som gör en lagstiftning nödvändig, dels kan träda in när regelverket ger utrymme för tolkningar.
Bildandet av god sed borde vara en angelägenhet för alla, medan hur formell en etik av det slaget blir, kanske snarare blir ett utslag av hur stora problem som uppstår.

För den som är bekant med KOM-systemet, som på tidigt 80-tal för mig var källan till kunskap och visdom, så utvecklades det på det lokala KOM-systemet på Stockholms universitet under en period en mycket hård och otrevlig jargong. Det blev för lätt att skriva elaka inlägg och kommentarer med otrevliga omdömen eller fördömanden. Avsändaren behövde ju aldrig se reaktionen hos mottagaren/-na, och kanske inte heller tänkte på konsekvensen av sitt handlande. Effekten blev att många av de studenter som kom nya, eller som inte var lika slagtåliga eller verbala som vissa andra, slutade att använda systemet. Detta innebar rent praktiska problem för institutionen som sådan, eftersom det via KOM också kommunicerades administrativ information från institutionen (inställda eller flyttade föreläsningar m.m.).

Då utvecklade jag på ADB-institutionens uppdrag (på basis av den Netiquette som redan fanns på Usenet m.fl. underlag) ett dokument, där vi formulerade "förväntningar" på brevskrivare och deltagare i konferenser. Efter en period av ihärdigt "promotande" av denna information så blev stämningen på KOM-systemet efterhand mer normal.

Det verkar som om sådana ambitioner försvann i samma ögonblick som Internet som tjänst blev kommersiell och något som gick att ta betalt för. Högst prioritet är att skaffa sig marknadsandelar i form av kunder, helst utan att behöva höra av kunderna mer.

Därmed inte sagt att operatörerna ska agera "polis" i någon mening, och snabbt slå ner allt som de inte gillar. Det arbete som har störst värde tror jag är det arbete som görs innan. Inte bara operatörer, utan journalister, lärare på skolor, folkbiblioteken etc. etc. bör kunna ta ett visst ansvar för att presentera förväntningarna som ställs på en "nätmedborgare". När sedan någon grovt gör våld på detta, genom att göra "fel" saker, så finns det i många fall ett formellt regelverk som tar över (du får inte förtala människor, stjäla, ljuga om produkter osv. osv.)

Date: Wed, 13 May 1998 16:17:08 +0200
Subject: Re: God sed

[Wed, 13 May 1998 13:10:43 +0200]
> God sed i någon mening har utvecklats inom många områden. Det
> finns god | bokföringssed, god redovisningssed, god ton (i det
> sociala livet), etc.

De förra (samma sak?) hänvisas till i lagen, den senare har inget lagstöd och utarbetas definitivt inte i kommittéer eller av kommissioner.

> ett behov av att utveckla någon sorts god IT-sed.

Alla branscher använder datorer. Är det alla former av datorisering vi talar om? Är det etiken bakom att automatisera arbeten som tidigare gjordes av anställda? Eller är det news och www vi talar om, d.v.s. privatpersoners enda effektiva sätt att nå en vid publik? Det har inte så mycket med tekniken i sig att göra, som med det blotta faktum, att *privatpersoner* för första gången kan nå många andra personer direkt med sina meddelanden, önskemål och påpekanden.

> Då utvecklade jag på ADB-institutionens uppdrag (på basis av den
> Netiquette som redan fanns på Usenet m.fl. underlag) ett
> dokument, där vi formulerade "förväntningar" på brevskrivare och
> deltagare i konferenser.

Det där är ju möjligt i en sluten organisation där "förväntningarna" kommer från ovan, från dem som alla i organisationen på något sätt är beroende av. I den sorts organisation som kallas "stat" vill vi inte ha det på det viset, att medborgarna är beroende av politikernas välvilja. I news på Usenet och i mailinglistor är det däremot så, att vare sig vi vill det eller ej, så finns ingen överordnad elit, som alla deltagare är beroende av. Det är tre helt olika förutsättningar.

Jag skickar ibland ut ett dokument på swnet.politik, som anses vara en grupp med tämligen rått klimat. Jag kallar det "hjälpreda till effektiv debatt", ty avsikten är inte att sätta upp regler av lagtyp, utan att övertyga deltagare om att de *personligen* har att vinna på att utnyttja gjorda erfarenheter av hur man får ut så mycket som möjligt ur en debatt. Förhoppningsvis kan detta utveckla netiketten en smula, sprida goda seder eller åtminstone hjälpa åtminstone en meddebattör. Det är emellertid givetvis upp till var och en att ta till sig råden eller förkasta dem. Något annat vore djupt oetiskt.

Date: Wed, 13 May 1998 19:23:13 +0200
Subject: Etik I Nätet?

....
Etik "på" nätet; jag misstänker att huvudintresset kommer att röra sig kring hur man skriver i sina e-mail, i newslistor mm. Netiquette - "flame off" etc. Viktigt och angeläget.

Men många ser nätet ur ett tekniskt perspektiv. Även här finns viktiga etiska frågor att ta upp. Vad är tillåtet/lämpligt och vad är inte? Man kan kanske göra en analogi; om netiquette enligt ovan handlar om vad jag transporterar i min bil, avser jag här diskutera hur jag framför mitt fordon på vägarna. Inte minst med tanke på aktiviteter som ofta associeras till s.k. hackers är det viktigt med en gemensam syn på hur vi uppträder rent tekniskt. T ex vad gäller:
portscanning (SATAN eller annat mer selektivt)) finger
ping -- och ping-flood?
traceroute .. ev missbruk
IP- och mail-adress-spoofing

dito spamming (blockerande masstrafik)
utnyttjande av oskyddade konton (lösenord = empty; eller ID=guest; passw=guest etc) eller tjänster

Vi har här en hel flora av olika typer av aktiviteter, mer eller mindre harmlösa eller suspekta. Vissa aktiviteter är att likna vid att ringa på någons ytterdörr, andra att känna om dörren är låst, andra att ringa upp och låtsas vara någon annan, åter andra att gå runt huset och känna på alla dörrar.

Förvirrad av alla termer?
En bra ordlista finns på http://wombat.doc.ic.ac.uk/foldoc/index.html

Date: Wed, 13 May 1998 20:21:30 +0200
Subject: Re: Diskussion före hörning

Inför hearingen om etik på nätet efterfrågas bl.a. vad som är "informationssamhällets särskilda egenart". En sådan egenart är väl det som diskuterats en del här på listan ang. förbud och reglering: Att diskussionen inte gäller VEM som ska bestämma eller VAD som ska bestämmas utan snarare om man ska bestämma något över huvud taget. Informationens obegränsade frihet innebär utan tvivel en ny (etisk) situation. Är det då någon skillnad på om friheten är obegränsad därför att vi vill att den ska vara det, eller för att något annat inte är möjligt?

Själv tycker jag att innehållet på nätet ska vara fritt och oreglerat. Ändå reagerar jag starkt varje gång ett förslag om reglering bemöts med hånfulla argument om att det är löjligt eftersom det ändå inte går att genomföra. Hur sant det än må vara, är ett sådant maktspråk kränkande och inger en känsla av att det är de tekniska företagen som har rätt att bestämma eftersom det är de som bestämmer vad som är möjligt. Man får inte glömma bort att den ursprungliga avsikten med Internet inte alls var att ge alla människor yttrandefrihet. Det "råkade" bara bli så och nu tar vi det för självklart. Den tekniska utvecklingen kan mycket väl ta sig andra vägar och "råka" försätta oss i en ny situation.

T.ex. utvecklas nu program och gränssnitt som bara släpper igenom viss information - något som efterfrågas alltmer p.g.a. information overload och diverse etiska önskemål hos användarna. Vad detta kan komma att innebära vet vi ingenting om. Regeringarnas censurerande funktion kanske övertas av mjukvaruföretagen, som vi naturligtvis inte har samma insyn i som vi har i vårt statliga maskineri. Då blir situationen en annan. Då är det inte längre censuren som inte kan styra över oss utan vi som inte kan styra över censuren.

Liksom [X] ställer jag mig också frågan: Varför behövs en etik-diskussion? Men inte av samma skäl. Behovet av etik och självreglering är nog inte ett uttryck för den lagstiftande makten, utan snarare för den vanmakt vi alla kan drabbas av utan denna makt.

Det som [Wed, 13 May 1998 13:10:43 +0200] beskriver är ett exempel på hur självreglering kan fungera - de som inte känner sig välkomna i diskussionsmiljön slutar använda kommunikationssystemet och går därmed miste om annan (viktig) information. Att människor på det sättet avstår från sina rättigheter är ett etiskt problem som inte bara handlar om att det vore trevligt om alla försökte vara litet trevligare.

Att ha lagen på sin sida räcker inte längre, i en miljö där lagar inte har så stor betydelse. Upplevelsen av inflytande blir kanske tvärtom avgörande för vilket inflytande man faktiskt har - och då blir det kanske mer en fråga om att ha de mest inflytelserika värderingarna på sin sida?

Date: Wed, 13 May 1998 23:50:15 +0200
Subject: Re: Diskussion före hörning

On [Wed, 13 May 1998 20:21:30 +0200] wrote:
> Själv tycker jag att innehållet på nätet ska vara fritt och oreglerat
> Ändå reagerar jag starkt varje gång ett förslag om reglering bemöts
> med hånfulla argument om att det är löjligt eftersom det ändå inte
> går att genomföra. Hur sant det än må vara, är ett sådant maktspråk
> kränkande och inger en känsla av att det är de tekniska företagen
> som har rätt att bestämma eftersom det är de som bestämmer vad
> som är möjligt.

Det är mycket som går att reglera. De som än idag gapar om att nätet är helt oreglerbart, och försöker förlöjliga sådana diskussioner, ligger litet efter. Därmed inte sagt att reglering alltid är bra - jag bara hävdar att det visst går att reglera en hel del. Själv tror jag, precis som [Wed, 13 May 1998 20:21:30 +0200], att ju mindre reglering man kommer undan med, desto bättre.

> Man får inte glömma bort att den ursprungliga avsikten med
> Internet inte alls var att ge alla människor yttrandefrihet. Det
> "råkade" bara bli så och nu tar vi det för självklart. Den tekniska
> utvecklingen kan mycket väl ta sig andra vägar och "råka" försätta
> oss i en ny situation.

Precis. Det är många som verkar anse (även om det börjat gå upp ett ljus för vissa nu i alla fall) att nätet skapades enbart för att man skulle kunna få säga vad man ville och göra vad man vill. De som tror det har inte hajat någonting alls. Nätet råkade skapas utan en central styrning, centrala regler, men det har ingenting med yttrandefrihet att göra.

Istället för regler har netiketten, nätetiken uppstått för att det inte ska bli kaos. Man kan egentligen säga att nätet har skaffat sig sitt eget rättssystem där netiketten utgör lagarna. De som begår alltför grova brott mot netiketten straffas på så vis att de stängs ute från tjänster, eller från sin nätleverantör helt och hållet. En del av de som har absolut nollkoll klagar, när de blir avstängda för netikettsbrott, och menar att man inkräktat på deras yttrandefrihet. Det är så fel det kan bli. De har inte förstått hur nätet fungerar, eller så vill de inte förstå för att det stör deras förutfattade meningar om hur de vill att nätet ska vara.

Date: Thu, 14 May 1998 10:54:33 +0200
Subject: Referenser till mera information om etik i Internet

Jag har blivit ombedd att ge lite referenser till dokument om etik på Internet, t.ex. olika etikföreskrifter.

De viktigaste existerande etikreglerna, och de mest genomarbetade, är de som utarbetats av IETF (Internet Engineering Task Force) och som publicerats i RFC 1855. Reglerna finns som rent textdokument på URL http://ftp.sunet.se/pub/Internet-documents/rfc/rfc1855.txt och som snyggare formaterat HTML-dokument på URL http://www.xs4all.be/info/rfc1855.html. Referenslistan i ovanstående dokument innehåller bra referenser till andra kända etikregler. .....

Ett problem med många etikregelsamlingar, inklusive de ovanstående, är att de tenderar att bli långa och utförliga och svårt att få folk att läsa och komma ihåg.

För att visa hur olika de etiska reglerna kan vara i olika grupper och kulturer, har jag lagt upp gamla EARN-regler på URL http://www.dsv.su.se/~jpalme/society/earn-code.html Observera särskilt förbudet mot politisk diskussion!!

Ett utkast till anvisningar och etiska regler för min universitetsinstitution, som jag utarbetade 1995, finns på URL: http://www.dsv.su.se/~jpalme/society/dsv-etiska-regler.html

Ett intressant praktiskt exempel på självreglering genom den i Internet viktiga metoden "Rough Justice" finns på URL http://www.ews.uiuc.edu/~tskirvin/faqs/cancel.html. Texten är ganska lång, men intressant för den som vill läsa den. Jag tänker kortfattat dra detta exempel vid hörningen.

En organisation som intresserat sig mycket för frågor om frihet och censur på Internet är Electronic Frontier Foundation. Deras hemsida på URL http://www.eff.org/ ger många länkar till intressanta dokument inom området.

...

Date: Thu, 14 May 1998 11:59:17 +0200
Subject: Försök strukturera diskussionen

Diskussionen handlar väl om följande frågeställningar:

(1) Vilka handlingar i användning av Internet är olämpliga eller förbjudna?
  (1a) Som en del tycker, men inte som alla tycker
  (1b) Som så många tycker att de kan genomdriva ett tvång för alla att göra som de vill

(2) Vem och hur skall detta göras känt för berörda personer (t.ex.
  de anställda vid ett företag, kunder hos en Internet-leverantör,
  kunder hos en grupp av grupper, t.ex. kunder hos företag som är med i en branschorganisation)
  (2a) Uppställande av regler för en viss grupp eller en grupp av grupper som en branschorganisation
  (2b) Lagstiftning i ett eller flera länder

(3) Vilka metoder skall användas för att kontrollera att reglerna följs?

(3a) Förhandscensur
(3b) Efterhandsgranskning av allt som görs
(3c) Efterhandsgranskning när någon klagar över påstått brott

(4) Och hur skall man beivra brott mot reglerna?
(4a) Ta bort oönskat meddelande (ev. meddela den som skrivit det att det tagits bort)
(4b) Varna den som brutit mot reglerna
(4c) Stänga av från användning av tjänsten
(4d) Begära skadestånd
(4e) Åtala och döma i brottmål
(4f) Kräva att alla använder viss teknik som underlättar att upptäckta och beivra brott mot reglerna, t.ex. elektronisk signatur på alla meddelanden

(5) Vilka tekniska hjälpmedel finns och bör eller bör inte användas i detta syfte, t.ex. PICS, elektronisk signatur. Som synes ovan är det många och komplicerade saker att diskutera!

Date: Thu, 14 May 1998 12:03:41 +0200
Subject: Vilka handlingar vill man reglera

De handlingar som man kan vilja att reglera kan vara:

(1) Spridande av olagligt eller oönskat meddelande, det finns en mängd lagparagrafer i Sverige som kan tillämpas, t.ex. uppvigling, stämpling, förtal, bedrägeri, hets mot folkgrupp, barnpornografi, våldspornografi, piratkopierade dokument o.s.v. Det finns också en mängd meddelanden som inte är olagliga, men som man i vissa kretsar kan vilja hindra, t.ex. pornografi, s.k. ovårdat språk, fräckisar, förtal av företag och organisationer (i Sverige är ju bara förtal av enskilda personer olagligt), spridande av lögner, uppmaning att begå icke önskvärda men inte olagliga handlingar, t.ex. röka tobak eller vara sexturist, spridning av patchar som tar bort tidsgränser från demoprogram.

(2) Insamlande och användning av data på ett olagligt eller inte önskvärt sätt, t.ex. piratkopiering av program för eget bruk, nedladdning av patchar som tar bort tidsgränser från demoprogram, insamling av data om personer i strid med datalagen (t.ex. om en söktjänst upprättar register om vilka personer som söker efter sidor med vissa innehåll, t.ex. vissa politiska åsikter eller sexuell läggning eller sjukdomar, detta är troligen olagligt enligt datalagen men har vad jag vet aldrig prövats.)

(3) Handlingar till skada för människor och organisationer på annat sätt än under (1) och (2) ovan. Detta inkluderar missbruk av verktyg för att hindra spridande av olagligt/oönskat meddelande, t.ex. som när scientologerna raderade meddelanden i Usenet News som de inte gillade.

(4) Handlingar för att missbruka de verktyg som man tar fram för att upprätthålla regler och hjälpa folk få det de vill ha från Internet, t.ex. spamming mot söktjänster (att man förser sina dokument med falska sökord så att de hittas när folk söker efter något helt annat).

Som synes ovan är det många och komplicerade frågor om vad man vill förbjuda eller hindra på olika sätt. Jag tror det är omöjligt att utforma generella regler som löser alla problem, vad som är möjligt är att utforma regler för vissa ofta förekommande handlingar som man vill reglera och sedan vid behov utvidga dessa regler när nya saker tillkommer.

Exempel på udda företeelser man kan vilja reglera: Att en datorleverantör säljer program som i hemlighet samlar data om programmets använda och sänder in dem till leverantören. (t.ex. för att upptäckta piratkopiering, spionera, upprätta åsiktsregister m.m.)

Date: Mon, 18 May 1998 16:57:50 +0200
Subject: Etik på nätet

I Sundbyberg har vi uppmärksammat de etiska frågorna kring internet på ett speciellt sätt: Sedan ett par månader driver Ungdoms- och utbidlningsförvaltningen ett projekt som handlar just om etik på nätet, med fokus på internetanvändningen i SKOLAN.

För många är internet ett viktigt och naturligt verktyg i undervisningen. Men internets intåg i skolan skapar också många frågor. Hur fritt ska man få surfa i skolan? I vilken mån kan och bör den information som finns på internet ersätta andra läromedel? Kan tillgången till internet missbrukas? Hur ska man hantera eventuellt missbruk? Ska man få vara anonym och använda olika "alias" när man t.ex. chattar?

Det är mot bakgrund av bl.a. dessa frågor som vi har startat Sunda surfare. Syftet med projektet är att skapa ett sunt förhållningssätt till användningen av internet i skolan.

Men vad kännetecknar ett sunt surfande? Vi som jobbar med projektet tror att det bästa sättet att avgöra det är att skapa en diskussion kring internet och dess roll i skolan. Vi tror också att det är viktigt att en sådan diskussion innefattar så många olika grupper som möjligt. Därför deltar såväl elever och deras föräldrar som lärare och politiker i Sunda surfare. På så sätt kan vi i projektet bl.a. få svar på följande fråga: Skiljer sig inställningen till internet mellan de här olika grupperna?

Vårt projekt går ut på att vid två tillfällen fråga ett antal personer vad de tycker och tänker om användningen av internet i skolan. Mätningarna görs med hjälp av intervjuer och enkäter. Mellan de två frågetillfällena kommer de som deltar i Sunda surfare att arbeta med internet på olika sätt. Deltagarna kan arbeta med internet helt på egen hand, eller använda sig av den "tipsguide" som tas fram inom projektet. Det viktiga är att deltagarna skaffar sig erfarenhet av att söka och värdera information som finns på internet.

En tanke med Sunda surfare är att ha med personer med olika mycket erfarenhet av internet och IT överhuvudtaget i projektet. Alla som deltar erbjuds utbildning i hur man använder internet. Deltagarna erbjuds också att låna en dator med internet, e-postadress och plats för egen hemsida under den tid som projektet pågår. Tanken är att alla som deltar i projektet ska ha god tillgång till internet.

Date: Mon, 18 May 1998 22:47:48 +0200
Subject: Etik_på_nätet_

[Mon, 18 May 1998 16:57:50 +0200] berör viktiga områden. Anonymitet respektive källkritik. Anonymitet är ett tveeggat svärd som antingen kan skydda eller skada individer. Debatten brukar föras om det finns anledning att förbjuda möjligheten eller om den ska finnas kvar.

Det mest upprepade faktat om Internet är att var och en som är ansluten till nätet har tillgång till ett massmedium. Var och en kan också nå en publik på tusentals eller till och med miljoner individer. Fördelarna med Internet framställs ofta och gärna. Mindre känt är det faktum att många, till och med det stora flertalet, anslutna kan uppträda anonymt. Vi kan alltså välja att kommunicera utan att röja vår riktiga identitet.

Vi kan tala om två typer av anonymitet.
* Skenbar anonymitet, såsom den som erbjuds kändisar och andra i olika system. Systemets övervakningsfunktion har alltid möjlighet att spåra vem användaren egentligen är, och det innebär ingen svårighet att spåra en användare i händelse av att man vill vidta rättsliga åtgärder i något sammanhang.
* Verklig anonymitet, som den erbjuds i anonym vidaresändning m.m. I detta fallet kan det hända att det inte finns någon person eller entitet som med tillförlitlighet vet identiteten på upphovsmannen till informationen. På senare år har det skett en tillväxt av antalet anonyma servrar som accepterar e-postmeddelanden skickade till särskilda distributionslistor eller newsgrupper och som vidaresänds efter att den information som identifierar avsändaren har tagits bort .

För vissa är detta oacceptabelt, för andra är det yttrandefriheten i sin prydno. Det har föreslagits att programmerare skulle uppdras att skapa filter för att ta bort anonyma meddelanden från listor och nyhetsgrupper. De som företräder sådana åtgärder menar att den som har något att tillföra en diskussion också ska kunna stå för sina skrivningar, och inte vara rädda för att sätta sitt namn under. Denna synpunkt dyker ofta upp i diskussioner om anonymitet - att anonyma meddelanden på något sätt skulle vara mindre värda eller mindre trovärdiga än undertecknade meddelanden.

Det är lätt att skapa anonymitet eller falskt identitet på Internet, och kunskapen om detta är allmänt spridd. Instruktioner om hur man bör använda denna möjlighet, såväl som etiska regler för sådan användning finns tillgänglig i FAQ:er om Privacy and Anonymity.

Många on-line forum garanterar anonymitet till alla eller vissa användare. Hobby BBSer, ger vanligtvis anonymitet. Individerna loggar in under pseudonymer (The Wizard, Foo-Bar, ni har säkert sett exempel på "häftiga" namn).

Kommersiella tjänster tillåter i allmänhet inte anonymitet, av naturliga skäl. Det finns ju anledning att veta vem man ska skicka en faktura till, t ex.

Vissa nyhetsgrupper stöder anonymitet för att skydda deltagarna. Det har till exempel förts debatt i nyhetsgrupper om aids, där aidsjuka har haft möjlighet att få stöd och råd från andra drabbade, eller av sjukvårdspersonal, psykologer etc, utan att behöva röja sin identitet. Å andra sidan finns det också debatter i

nyhetsgrupper där man skulle kunna önska att det inte gick att vara anonym. T ex som i fall som ligger bakom spridning av barnpornografi.

En annan typ av anonymitet innebär att förfalska meddelanden på t.ex. Usenet (skapa inlägg som ser ut att vara från någon annan). Förfalskningar möter alltid ett nästan enhälligt ogillande, men de uppträder trots detta tack vare det sätt på vilket Usenet har varit designat. Denna möjlighet, att förfalska inlägg, har funnits i mer än ett decennium. Varken de tillåtna, anonyma, inläggen, eller de otillåtna, förfalskade inläggen, kräver någon expertkunskap av den som vill uppträda anonymt, inte heller kräver det några särskilda verktyg. Så gott som varje icke-teknisk person kan läras hur man gör anonyma inlägg.

Om man ser till hur lätt det är, och den stora potential till problem som det innebär, så är de aktuella övertrampen sällsynta. Sannolikt av samma skäl som obscena telefonsamtal är relativt sett ovanliga, nämligen, de flesta vill använda kommunikationsverktyg för att kommunicera, inte för att störa eller trakassera. Det stora flertalet vill också kunna sättas i samband med de inlägg de gör.

Allt emellanåt så störs diskussionsgrupper i Internet av floder av anonyma, eller förfalskade, meddelanden/inlägg. Detta har hänt inom åtskilliga områden på Usenet - oftast inom de politiskt orienterade nyhetsgrupperna, men också i vetenskapliga nyhetsgrupper där något diskuterats som väcker särskilt motstånd (aborter, aids mm).

Medan anonymitet har sina försvarare på nätet så finns det inga seriösa argument som stöder individers möjlighet att uppträda under någon annans namn.

Skadepotentialen med förfalskningar är uppenbar. Bland de mest skadliga är
Desinformation. Förfalskningar kan användas för att sprida missvisande information eller störa verksamhet.
Förtal. Den person kan skadas vars namn används i det förfalskade inlägget. En person som nämns i innehållet i det förfalskade inlägget kan skadas, och kan inte söka upprättelse hos förfalskaren.
Kriminella aktiviteter. Detta inkluderar publicering av accesskoder för långdistanssamtal (har varit vanligt i USA) och kreditkortsnummer.
Andra kommunikationsbrott. Inkluderar industrispionage och liknande.

I modern tid finns det många sätt att uppträda helt anonymt, från telefonautomater, till brev utan avsändare. Det finns såvitt jag vet ingen enighet om huruvida anonymitet är ett problem, i Internet eller någon annanstans. Det är uppenbart att anonymitet kan användas för såväl sociala som asociala ändamål. Det kan å ena sidan hjälpa människor att få utbyta åsikter om känsliga ämnen och svåra upplevelser, och källor kan rapportera om saker som pågår inom företag eller myndigheter som annars inte skulle komma till allmänhetens kännedom. Å andra sidan kan det användas för att sprida t.ex. barnpornografi, vilket är kriminellt.

Den andra frågan som [Mon, 18 May 1998 16:57:50 +0200] berör är frågan om källkritik. Hur mycket ska vi tillåta oss att lita på den information vi hittar på Internet, utan att kolla källan. Räcker det med att vi ser att den publicerats på en webbplats som har logon från ett känt företag/tidning/forskningsorganisation eller motsvarande? Knappast. Min 12-åriga dotters klasskamrater gjorde ett specialarbete om helgdagar i andra religioner på ett underlag från Internet som visade sig vara produkten av någon som hade hittat på ett gäng helgdagar, inte av illvilja, utan bara som en grej. Men för en 12-åring är det inte självklart att ifrågasätta information, eller kolla en andra gång.

Hm, håller jag mig fortfarande inom området etik...:-)

Date: Tue, 19 May 1998 03:34:15 +0200
Subject: Re: Etik_på_nätet_

1)....
Jag håller helt med om att identifiering / autenticering av avsändare är en svår och viktig fråga. Den går enklast att lösa om vi grundlagsskyddar alla människors lika rätt att använda stark kryptering, eftersom samma teknik används för pålitlig autenticering som för kryptering med öppna nycklar. Tyvärr är delar av Europa, främst Frankrike, på väg åt motsatt håll.

2) Källkritik är något som inte bara 12-åriga skolbarn har svårt för, utan också flera av de lärare jag har mött. Jag ser inte detta som en etikfråga, utan som en kunskapsfråga. Etikfrågan ligger hos avsändaren. Vill man bli respekterad och trodd, bör man inte fara med osanning. Men hos mottagaren måste ändå kunskapen finnas om att avsändaren har den tekniska möjligheten att ljuga, och därför måste vi vara skeptiska till allt vi hör och ser, inte bara på Internet. Tyvärr har de flesta av oss blivit fostrade med alltför pålitliga skolböcker. Vi har inte fått

tillräcklig träning i att ifrågasätta. Med god tillgång till Internet, kommer dagens och framtidens skolbarn att ha ett mycket bättre utgångsläge.

Det var mycket glädjande att läsa om den öppna attityd med vilken Sundbybergs skolor verkar närma sig nätet. Genom att gå nära inpå problemen och lära känna dem, kan man så småningom hitta fram till lösningarna.

Förteckning över inlägg på ETIKLISTAN

Item #	Date	Time	Recs	Subject
000001	98/05/07	00:10	60	INBJUDAN
000002	98/05/07	00:16	38	Prel. program
000003	98/05/07	10:00	17	Re: Prel. program
000004	98/05/07	10:17	19	Re: Prel. program
000005	98/05/07	10:59	45	Re: Prel. program
000006	98/05/07	12:42	1500	Programmet för hearingen
000007	98/05/07	16:57	93	Re: Prel. program
000008	98/05/08	09:01	84	Re: Prel. program
000009	98/05/08	12:24	73	Re: Prel. program
000010	98/05/08	13:37	63	Re: Prel. program
000011	98/05/08	14:48	73	Re: Prel. program
000012	98/05/09	13:22	217	Re: Programmet för hearingen, textversion
000013	98/05/11	21:34	101	Re: Diskussion före hörning
000014	98/05/11	21:52	119	SV: Diskussion före hörning
000015	98/05/11	22:05	30	VB: Diskussion före hörning
000016	98/05/11	23:23	116	Re: Diskussion före hörning
000017	98/05/11	23:03	54	Re: VB: Diskussion före hörning
000018	98/05/12	09:01	81	Re: Diskussion f|re h|rning?
000019	98/05/12	11:14	36	
000020	98/05/12	11:30	114	Re: Diskussion före hörning
000021	98/05/12	12:29	64	Re: Diskussion före hörning
000022	98/05/12	12:38	26	Re: Diskussion före hörning
000023	98/05/12	17:08	117	Re: Diskussion före hörning
000024	98/05/13	04:20	144	Re: Diskussion före hörning
000025	98/05/13	13:10	73	God sed
000026	98/05/13	16:17	56	Re: God sed
000027	98/05/13	19:23	52	Etik I Nätet?
000028	98/05/13	20:21	89	Re: Diskussion före hörning
000029	98/05/13	21:52	45	Syfte med hearing
000030	98/05/13	23:50	53	Re: Diskussion före hörning
000031	98/05/14	10:54	58	Referenser till mera information om etik i Internet
000032	98/05/14	11:52	28	Re: Referenser till mera information om etik i Internet
000033	98/05/14	11:59	54	Försök strukturera diskussionen
000034	98/05/14	12:03	60	Vilka handlingar vill man reglera
000035	98/05/14	17:44	31	Re: Diskussion före hörning
000036	98/05/18	12:16	105	program för hearingen den 25 maj
000037	98/05/18	14:45	48	Re: Etik I Nätet?
000038	98/05/18	16:57	81	Etik på nätet
000039	98/05/18	17:57	201	RE: Etik på nätet
000040	98/05/18	18:11	131	SV: Etik på nätet
000041	98/05/18	22:47	128	Etik_på_nätet_
000042	98/05/19	03:34	49	Re: Etik_på_nätet_
000043	98/05/19	09:36	52	Re: Etik_på_nätet_
000044	98/05/19	19:03	18	Etiklistans arkiv
000045	98/05/20	11:56	20	Re: Etiklistans arkiv
000046	98/05/20	16:16	17	Arkivet har bytt URL
000047	98/05/20	21:02	31	EU och rating av sajter
000048	98/05/21	10:25	55	Olaglig kopiering
000049	98/05/22	16:25	39	Re: Olaglig kopiering
000050	98/05/22	16:51	72	SV: Olaglig kopiering
000051	98/05/22	18:06	30	Re: SV: Olaglig kopiering

000052	98/05/23	05:24	154	Re: Olaglig kopiering
000053	98/05/23	14:12	76	Re: Olaglig kopiering
000054	98/05/23	18:39	182	SV: Re: Olaglig kopiering
000055	98/05/23	20:02	180	Re: Olaglig kopiering
000056	98/05/23	21:29	38	Re: Olaglig kopiering
000057	98/05/23	21:47	39	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000058	98/05/23	20:39	25	Tekniska metoder och självreglering
000059	98/05/23	22:21	85	Re: Olaglig kopiering
000060	98/05/23	22:38	41	Re: Olaglig kopiering
000061	98/05/23	23:24	38	Re: Olaglig kopiering
000062	98/05/24	19:38	93	Re: Olaglig kopiering
000063	98/05/24	19:48	43	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000064	98/05/24	20:13	50	Re: Olaglig kopiering
000065	98/05/24	19:46	43	Re: EU och rating av sajter
000066	98/05/24	19:51	32	Re: SV: Olaglig kopiering
000067	98/05/24	19:55	33	Re: Olaglig kopiering
000068	98/05/24	19:58	29	Re: Olaglig kopiering
000069	98/05/24	20:01	30	Re: Olaglig kopiering
000070	98/05/24	22:37	63	Etik på nätet...
000071	98/05/25	02:20	204	SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000072	98/05/25	02:40	66	SV: Re: Olaglig kopiering
000073	98/05/25	03:18	64	SV: Re: Olaglig kopiering
000074	98/05/25	04:21	288	SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000075	98/05/25	14:07	36	Re: SV:Re: SV:Re: Olaglig kopiering
000076	98/05/25	18:20	19	Anteckningar från IT-kommissionen hörning om etik och IT den 25 maj
000077	98/05/23	18:21	118	Re: Olaglig kopiering
000078	98/05/25	22:58	34	etik pa naetet
000079	98/05/26	00:25	30	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000080	98/05/26	00:55	152	SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000081	98/05/26	11:25	39	Re: SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000082	98/05/26	17:59	54	SV: Re: SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000083	98/05/26	19:57	40	Re: SV: Re: SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000084	98/05/28	00:56	16	info; Pressklipp om hearingen (fwd)
000085	98/05/28	20:12	28	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000086	98/05/28	20:16	42	Re: Etik på nätet...
000087	98/05/28	20:20	23	Re: SV: Re: SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000088	98/05/28	21:39	48	Re: SV: Re: SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000089	98/05/28	21:50	43	Re: Arkivet har bytt URL
000090	98/05/28	22:12	47	Re: Etik på _ nätet...
000091	98/05/28	22:16	53	Re: Etik på nätet...
000092	98/05/29	00:59	22	Re: Arkivet har bytt URL
000093	98/05/29	09:28	15	ÖNSKAN ATT AVFÖRAS FRÅN LISTAN!
000094	98/05/29	14:12	91	German court holds ISP liable for net porn
000095	98/05/29	14:30	107	Re: German court holds ISP liable for net porn
000096	98/05/29	13:11	33	Om att följa lagen
000097	98/05/29	13:15	37	Re: Etik på _ nätet...
000098	98/05/29	15:30	36	Re: German court holds ISP liable for net porn
000099	98/05/29	15:45	23	Re: Etik på _ nätet...
000100	98/05/29	09:43	54	Re: SV: Re: SV: Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000101	98/05/29	09:49	34	Re: Etik på nätet...
000102	98/05/29	10:12	42	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000103	98/05/29	19:03	51	Re: Etik på _ nätet...
000104	98/05/29	21:35	56	Re: Etik på _ nätet...

000105	98/05/29	21:37	21	Re: Etik på nätet...
000106	98/05/29	21:43	46	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000107	98/05/29	21:45	53	Fwd: Re: Etik på _ nätet...
000108	98/05/30	20:20	186	SV: Re: SV:Re: SV:Re: Olaglig kopiering
000109	98/05/30	21:45	26	SV: Re: Etik på nätet...
000110	98/05/31	11:01	29	off topic [var Re: Etik på nätet...]
000111	98/05/31	15:23	26	Re: SV: Re: SV:Re: SV:Re: Olaglig kopiering
000112	98/05/31	16:44	41	Re: Etik på _ nätet...
000113	98/06/02	01:29	32	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000114	98/06/02	08:54	27	Spoofing...:-)
000115	98/06/02	09:11	98	Re: Om att följa lagen
000116	98/06/02	09:17	50	Re: Etikhearingen
000117	98/06/02	18:20	102	Fwd: FC: German Internet trade association on Compuserve conviction
000118	98/06/02	18:26	32	Re: SV: Re: SV:Re: SV:Re: Olaglig kopiering
000119	98/06/02	18:30	28	Re: SV: Re: Olaglig kopiering
000120	98/06/02	18:36	31	Re: Om att följa lagen
000121	98/06/02	18:35	28	Fwd: Vidarebefordrat meddelande om spamming-lagstiftning i USA
000122	98/06/02	20:32	68	Re: Om att följa lagen
000123	98/06/02	22:14	21	avförd från listan
000124	98/06/03	06:01	37	Swedish law controlling Internet information providers
000125	98/06/03	12:04	25	Re: Om att följa lagen
000126	98/06/03	12:45	36	Fråga om yttrandefrihetsgrundlagen och BBS-lagen
000127	98/06/03	15:03	60	Re: Fråga om yttrandefrihetsgrundlagen och BBS-lagen
000128	98/06/03	18:37	22	Re: Om att följa lagen
000129	98/06/07	17:49	17	unsubscribe
000130	98/06/08	03:01	19	Amerikansk aktion mot webleverantörers intrång i personlig integritet
000131	98/06/08	14:39	31	Re: Om att följa lagen
000132	98/06/08	15:32	9	
000133	98/06/08	22:08	59	Re: Om att följa lagen
000134	98/06/09	23:38	58	Re: Om att följa lagen
000135	98/06/10	12:10	26	rapporten
000136	98/06/10	17:39	42	SV: rapporten
000137	98/06/17	16:19	30	Vem är ansvarig enligt BBS-lagen?
000138	98/06/17	16:35	151	agenda, Department of Commerce meeting on privacy self-regulation
000139	98/06/17	17:18	72	Re: Vem är ansvarig enligt BBS-lagen?
000140	98/06/17	18:05	24	Re: Vem är ansvarig enligt BBS-lagen?
000141	98/06/17	19:18	21	BBS-lagen
000142	98/06/17	22:32	358	SV: BBS-lagen
000143	98/06/17	23:44	27	Re: SV: BBS-lagen
000144	98/06/18	00:04	121	SV: BBS-lagen
000145	98/06/18	12:37	38	Re: SV: BBS-lagen
000146	98/06/18	13:07	57	Re: SV: BBS-lagen
000147	98/06/18	14:26	44	Re: SV: BBS-lagen
000148	98/06/18	15:07	61	Re: SV: BBS-lagen
000149	98/06/18	17:32	55	Re: SV: BBS-lagen
000150	98/06/18	19:20	51	Re: SV: BBS-lagen
000151	98/06/18	20:54	65	SV: BBS-lagen
000152	98/06/18	21:03	35	Re: SV: BBS-lagen
000153	98/06/19	11:53	41	Re: SV: BBS-lagen
000154	98/06/19	12:08	64	Spam (var:Re: SV: BBS-lagen)
000155	98/06/19	20:22	47	Re: SV: BBS-lagen

000156	98/06/19	20:24	32	Re: SV: BBS-lagen
000157	98/06/20	23:51	35	Re: SV: BBS-lagen
000158	98/06/21	12:34	62	Re: SV: BBS-lagen
000159	98/06/22	09:18	29	Re: Spam (var:Re: SV: BBS-lagen)
000160	98/06/22	10:03	81	Re: SV: BBS-lagen
000161	98/06/22	19:53	29	Re: Spam (var:Re: SV: BBS-lagen)
000162	98/06/22	19:57	45	Re: spam-reglering
000163	98/06/23	11:02	96	AOL frias i ansvarsfråga av HD i USA
000164	98/06/23	18:00	61	Re: spam-reglering
000165	98/06/24	09:30	57	Re: spam-reglering
000166	98/06/24	11:00	352	A day in the life of a spammer, 6/22/98
000167	98/06/24	11:56	40	Re: spam-reglering
000168	98/06/24	15:28	61	RE SPAM filter
000169	98/06/26	16:53	30	Re: spam-reglering
000170	98/06/27	18:32	46	Re: spam-reglering
000171	98/06/27	19:01	54	Re: spam-reglering
000172	98/06/27	20:06	41	Re: RE SPAM filter
000173	98/06/28	19:34	27	Re: spam-reglering
000174	98/06/28	23:58	29	Re: spam-reglering
000175	98/06/30	03:35	47	Re: spam-reglering
000176	98/06/30	09:04	60	Re: Spam
000177	98/06/30	09:16	78	Re: Spam
000178	98/06/30	15:15	48	Re: spam-reglering
000179	98/06/30	21:07	42	Re: spam-reglering
000180	98/07/01	08:47	33	Re: spam-reglering
000181	98/07/01	15:28	112	Re: spam-reglering
000182	98/07/01	19:03	31	Re: spam-reglering
000183	98/07/06	12:06	25	Datalagen och yttrandefriheten
000184	98/07/06	12:06	25	Datalagen och yttrandefriheten
000185	98/07/06	23:42	43	Ratings (var:Re: spam-reglering)
000186	98/07/08	00:06	61	Re: Ratings (var:Re: spam-reglering)
000187	98/07/07	20:34	50	Re: Ratings (var:Re: spam-reglering)
000188	98/07/26	10:39	23	Ny amerikansk Internet-lagstiftning
000189	98/07/29	00:38	41	SV: Ny amerikansk Internet-lagstiftning
000190	98/08/05	12:33	67	Konsumenträttigheter i IT-samhället utreds
000191	98/08/06	02:15	202	Re: SV: Ny amerikansk Internet-lagstiftning
000192	98/08/07	20:21	34	nyheter från CNet
000193	98/08/07	20:26	64	EEMA - spam mail policy
000194	98/08/07	20:27	80	Controversial Spam Bill Takes Step Forward
000195	98/08/07	20:29	28	Lawrence Lessig om CDA vs PICS
000196	98/08/07	20:41	40	Gilmore om TRUSTe
000197	98/08/07	20:43	24	Re: Gilmore om TRUSTe
000198	98/08/17	15:43	218	Just inkommet...
000199	98/08/17	19:12	63	Re: Just inkommet...
000200	98/08/22	15:43	261	SV: Just inkommet...
000201	98/08/26	14:52	54	[Fwd: Amnesty]
000202	98/08/26	15:52	20	Re: [Fwd: Amnesty]
000203	98/08/26	16:05	34	Re: [Fwd: Amnesty]
000204	98/08/26	17:03	28	Re: [Fwd: Amnesty]
000205	98/08/26	17:16	48	Re: [Fwd: Amnesty]
000206	98/08/26	17:29	56	Re: [Fwd: Amnesty]
000207	98/08/26	17:57	29	Re: [Fwd: Amnesty]
000208	98/08/26	18:17	43	Re: [Fwd: Amnesty]
000209	98/08/26	18:30	53	Re: [Fwd: Amnesty]
000210	98/08/26	20:09	34	Re: [Fwd: Amnesty]
000211	98/08/26	20:29	57	Re: [Fwd: Amnesty]
000212	98/08/26	23:20	70	Re: Spam [var: [Fwd: Amnesty]]
000213	98/08/27	02:20	38	Re: [Fwd: Amnesty]

000214	98/08/27	11:23	30	Re: Spam [var: [Fwd: Amnesty]]
000215	98/08/27	12:29	47	SV: Spam [var: [Fwd: Amnesty]]
000216	98/08/27	14:47	19	Re: [Fwd: Amnesty]
000217	98/08/27	16:36	28	Re: [Fwd: Amnesty]
000218	98/08/27	18:05	35	Re: [Fwd: Amnesty]
000219	98/08/27	19:48	41	SV: Re: Spam [var: [Fwd: Amnesty]]
000220	98/08/27	19:55	47	Re: SV: Spam [var: [Fwd: Amnesty]]
000221	98/08/29	01:30	63	[Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000222	98/08/29	12:59	57	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000223	98/08/29	13:27	20	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000224	98/08/29	16:04	59	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000225	98/08/30	12:10	78	Verkliga spam-problem
000226	98/08/30	12:57	133	Re: Verkliga spam-problem
000227	98/08/31	11:15	115	Re: Verkliga spam-problem
000228	98/08/31	04:33	26	Re: [Fwd: Amnesty]
000229	98/08/31	04:39	18	Re: Verkliga spam-problem
000230	98/09/01	10:02	36	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000231	98/09/01	10:10	34	Re: Verkliga spam-problem
000232	98/09/01	14:02	167	Re: Verkliga spam-problem
000233	98/09/01	14:18	25	http://www.zdnet.com/pcweek/news/0824/28 mspam.html
000234	98/09/01	15:26	43	Re: http://www.zdnet.com/pcweek/news/0824/ 28mspam.html
000235	98/08/31	23:14	15	Olagliga sidor på Internet
000236	98/09/02	03:19	26	Re: Verkliga spam-problem
000237	98/09/02	03:22	24	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000238	98/09/02	13:42	38	Re: Olagliga sidor på Internet
000239	98/09/02	17:51	48	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000240	98/09/02	20:33	55	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000241	98/09/02	22:15	80	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000242	98/09/03	09:16	45	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000243	98/09/03	09:28	147	Re: [Fwd: Amnesty] Make love not spam!
000244	98/09/03	11:00	18	Personal notes from IETF meeting in Chicago, August 1998
000245	98/09/03	12:30	31	Re: Personal notes from IETF meeting in Chicago, August 1998
000246	98/09/06	14:53	77	Finns det seriösa massutskickningsföretag ?
000247	98/09/06	15:50	28	Re: Finns det seriosa massutskickningsforetag ?
000248	98/09/06	19:54	52	Re: Finns det seriösa massutskickningsföretag ?
000249	98/09/07	10:04	31	Re: Finns det seriösa massutskickningsföretag ?
000250	98/09/09	07:31	59	Fwd: Spam

Rapporter

IT-kommissionens arbetsprogram, SOU 1995:68
Delbetänkande om kommissionens övervägande och prioriteringar samt arbetsprogram. 34 sidor.
Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Kommunikation utan gränser
- rapport från IT-kommissionen, juni 1995
Skriften är ett sammandrag av kommissionens arbetsprogram. 15 sidor.
Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Communication Without Frontiers
- report by the Swedish IT-Commission, june 1995
Engelsk översättning av sammandraget. 15 sidor.
Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Så kan Sverige utveckla en framgångsrik programvaruindustri inför 2000-talet
Rapport 1/96. 25 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51

IT-mått. Hur kan IT-användning beskrivas?
Av Nils-Göran Olve & Carl-Johan Westin, CEPRO AB.
Rapport 2/96. 65 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

När det regnar manna från himlen, har den fattige ingen sked
Om IT och handikapp.
Rapport 3/96. 32 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Kvinnor och IT
Rapport 4/96. 41 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Rättsinformation och IT
- Svårigheternas advokater eller möjligheternas ambassadörer?
Rapport 5/96. 60 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

ERROR, När IT inte fungerar
- en rapport om IT och dess användbarhet
Av Per Gustafsson på uppdrag av IT-kommissionen.
Rapport 6/96. 50 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för information och kommunikation.
Dokumentation från IT-kommissionens hearing den 5-6 juni 1996.
Rapport 7/96. 127 sidor. Kan beställas från IT-kommissionen,
Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Affärsnyttan med Internet
Sammanfattning av ett seminarium anordnat av IT-kommissionen,
Swebizz och Sveriges Tekniska Attachéer den 4 juni 1996.
Rapport 8/96. Rapporten är publicerad på IT-kommissionens hemsida
<http://www.itkommissionen.se>.

IT-problem inför 2000-skiftet, SOU 1997:12
Referat och slutsatser från en hearing anordnad av
IT-kommissionen den 18 december 1996.
Rapport 1/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Digital demokr@ti, SOU 1997:23
Ett seminarium om Teknik, demokrati och delaktighet
den 8 november 1996 anordnat av Folkomröstningsutredningen,
IT-kommissionen och Kommunikationsforskningsberedningen.
Rapport 2/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Kristallkulan
- 13 röster om framtiden, SOU 1997:31
Rapport 3/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och miljön
- en samling goda exempel, SOU 1996: 178
Rapport 4/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Sverige inför epokskiftet, SOU 1997:63
Rapport 5/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Sweden in the Information Society, SOU 1997:67
Report 5/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Säker elektronisk kommunikation, SOU 1997:73
Referat från ett seminarium anordnat av IT-kommissionen,
Närings- och handelsdepartementet och SEIS den 11 december 1996.
Rapport 6/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT-kommissionens hearing om den nya medie-
och programvaruindustrin, SOU 1997:124
Andrakammarsalen, Riksdagen.
Rapport 7/97. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och regional utveckling
- 120 exempel från Sveriges län, SOU 1998:19
Rapport 1/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för digitala medier, SOU 1998:20
Referat från en hearing anordnad av IT-kommissionen den 24 oktober 1997.
Rapport 2/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet, SOU 1998:21
Hearing anordnad av IT-kommissionen i samverkan med
Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14.
Rapport 3/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Identifiering och identitet i digitala miljöer, SOU 1998:36
Referat från en hearing den 12 november 1997.
Rapport 4/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag, SOU 1998:54
Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikations-departementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet 1997-11-18. Rapport 5/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och nationalstaten, SOU 1998:58
Fyra framtidsscenarier. Rapport 6/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Skolan, IT och det livslånga lärandet, SOU 1998:70
Hearing anordnad av Utbildningsdepartementet och
IT-kommissionen 1997-12-04.
Rapport 7/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Nya tider, nya förutsättningar..., SOU 1998:65
Rapport 8/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och regional utveckling
-Erfarenheter från tre hearingar under mars 1998, SOU 1998:79
Rapport 9/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Rättsinformation och IT, SOU 1998:109
Rapport från två seminarier 1996 och 1998 anordnade av
IT-kommissionen och Stiftelsen för rättsinformation.
Rapport 10/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

God etik på nätet, SOU 1998:133
Hearing anordnad av IT-kommissionen i samarbete med
Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling,
Röda Korsets Idé- och utbildningscenter, ISOC-SE,
SUNET, Telenordia, Telia, Tele2, IT-Företagen och BitoS.
Rapport 11/98. Kan beställas från Fritzes kundtjänst.
Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Rapporter utgivna på uppdrag av eller i samarbete med IT-kommissionen

Data om IT i Sverige
Statistisk sammanställning om IT gjord av Statistiska Centralbyrån på uppdrag av IT-kommissionen. Kan beställas från SCB Förlag, 701 89 Örebro. Fax: 019-17 69 32. Telefon: 019-17 68 00.

Datorvanor 1995
Undersökning av svenska folkets datorvanor utförd av Statistiska Centralbyrån på uppdrag av IT-kommissionen. 102 sidor.
Kan beställas från SCB Förlag, 701 89 Örebro.
Fax: 019-17 69 32. Telefon: 019-17 68 00.

IT världen runt - Nationella initiativ
Undersökning av Sveriges Tekniska Attachéer på uppdrag av IT-kommissionen och Näringsdepartementet.
Kan beställas från STATT, Box 5282, 102 46 Stockholm.

IT världen runt - Regionala initiativ
Undersökning av Sveriges Tekniska Attachéer på uppdrag av IT-kommissionen och Näringsdepartementet. Stencil.

IT världen runt - Statligt stöd till mjukvaruindustrin
Undersökning av Sveriges Tekniska Attachéer på uppdrag av IT-kommissionen och Näringsdepartementet. Stencil.

Europeiska Unionen - IT, telekommunikation och nya medier
En kartläggning och analys gjord av Statskontoret på uppdrag av IT-kommissionen. 111 sidor.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

1. Omstruktureringar och beskattning. Fi.
2. Tänder hela livet
   – nytt ersättningssystem för vuxentandvård. S.
3. Välfärdens genusansikte. A.
4. Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. A.
5. Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. A.
6. Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. A.
7. Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. Fi
8. Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. S.
9. Integritet – Effektivitet – Skattebrott. Fi.
10. Campus för konst. U.
11. Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. U.
12. Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. Fi.
13. Säkrare kemikaliehantering. Fö
14. E-pengar – näringsrättsliga frågor. Fi.
15. Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. M.
16. När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. S.
17. Samordning av digital marksänd TV. Ku.
18. En gräns – en myndighet? Fi.
19. IT och regional utveckling.
    120 exempel från Sveriges län. K.
20. IT-kommisionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. K.
21. Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. K.
22. Försäkringsgaranti.
    Ett garantisystem för försäkringsersättningar. Fi.
23. Staten och exportfinansieringen. N.
24. Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv. Översyn av fiskeriadministrationen m.m. Jo.
25. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet.
    + 4 st bilagor. S.
26. Från hembränt till Mariakliniken.
    – fakta om ungdomar och svartsprit. S.
27. Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. Fi.
28. Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. S.
29. 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. UD.
30. Utlandsstyrkan. Fö.
31. Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. + Bilaga. S.
32. Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. S.
33. Historia, ekonomi och forskning.
    Fem rapporter om idrott. In.
34. Företagare med restarbetsförmåga. S.
35. Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. M.
36. Identifiering och identitet i digitala miljöer
    – Referat från en hearing den 12 november 1997. IT-kommissionens rapport 4/98. K.
37. Den framtida arbetsskadeförsäkringen. S.
38. Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. S.
39. Det finsk–svenska gränsälvssamarbetet. M.
40. BROTTSOFFER.
    Vad har gjorts? Vad bör göras? Ju.
41. Läkemedelsinformation för alla. S.
42. Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. Fö.
43. Hur skall Sverige må bättre?
    – första steget mot nationella folkhälsomål. S.
44. En samlad vapenlagstiftning. Ju.
45. Sotning i framtiden. Fö.
46. Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. Ju.
47. Bulvaner och annat. Ju.
48. Kontrollerad och ifrågasatt?
    – intervjuer med personer med funktionshinder. S.
49. Konsekvenser av att taxfreeförsäljningen avvecklas inom EU. K.
50. De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. S.
51. Vuxenutbildning och livslångt lärande.
    Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. U.
52. Utstationering av arbetstagare. A.
53. Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. N.
54. Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikations-departementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet.
    Rotundan, Rosenbad 1997-11-18.K.
55. Demokratins räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratiutredningens skriftserie. SB.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

56. Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. Fi
57. DUKOM Distansutbildningskommittén. Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. U.
58. IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier. IT-kommissionens rapport 6/98. K.
59. Räddningstjänsten i Sverige – Rädda och Skydda. Fö.
60. Kring Hallandsåsen. M.
61. Livsmedelstillsyn i Sverige. Jo.
62. Kampanj med kunskaper och känslor. Om kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997. M.
63. En god affär i Motala.Journalisternas avslöjanden och läsarnas etik. Demokratiutredningens skriftserie. SB.
64. Bättre och mer tillgänglig information. Småföretagsdelegationens rapport 2. N.
65. Nya tider, nya förutsättningar... IT-kommissionens rapport 8/98. K.
66. FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan. U.
67. Socialavgiftslagen. S.
68. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1998. M.
69. Lämplighetsprövning av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg. U.
70. Skolan, IT och det livslånga lärandet. Hearing anordnad av Utbildningsdepartementet och IT-kommissionen, Rosenbad 1997-12-04, IT-kommmissionens rapport 7/98. K.
71. Den kommunala revisionen - ett demokratiskt kontrollinstrument. In.
72. Kommunala finansförbund. Fi.
73. Organisationer Mångfald Integration – Ett framtida system för statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer m.fl. In.
74. Styrningen av polisen. Ju.
75. Djurförsök. Jo.
76. Idrott och motion för livet. Statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer. In.
77. Kompetens i småföretag. Småföretagsdelegation ens rapport 3. N.
78. Regelförenkling för framtiden. Småföretagsdelegationens rapport 4. N.
79. IT och regional utveckling. erfarenheter från tre hearingar under mars 1998. IT-kommmissionens rapport 9/98. K.
80. Bostadsrättsregister.Ju.
81. Användningen av vissa statsflygplan, m.m. SB.
82. Försäkringsföreningar–ett reformerat regelsystem Fi.
83. DUKOM Distansutbildningskommittén. På distans utbildning, undervisning och lärande. Kostnadseffektiv distansutbildning. U.
84. DUKOM Distansutbildningskommittén. Flexibel utbildning på distans. U.
85. Att rösta med händerna. Om stormöten, folkomröstningar och direktdemokrati i Schweiz. SB.
86. Utvecklingssamarbete på rättsområdet. Östeuropa. Ju.
87. Premiepensionsmyndigheten. Fi.
88. Domaren och Beredningsorganisationen - utbildning och arbetsfördelning. Ju.
89. Greppet – att vända en regions utveckling. Rapport från Söderhamnskommittén. N.
90. Steget före. Nedslag i det lokala brottsförebyggande arbetet. Ju.
91. Nya grepp – kommunal förnyelse och kompetensutveckling. In.
92. Goda idéer om småföretag och samverkan. Småföretagsdelegationens rapport 5. N.
93. Kapitalförsörjning till småföretag. Småföretagsdelegationens rapport 6. N.
94. Förslagskatalog. Småföretagsdelegationens rapport 7. N.
95. Förstärkt skydd av skogsmark för naturvård. M.
96. Naziguldet och Riksbanken. Interimrapport. UD.
97. Gör barn till medborgare! Om barn och demokrati under 1900-talet. SB.
98. Konkurrenslagens regler om företagskoncentration. + Bilaga. N.
99. acceptera! Betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism. In.
100. Har rasismen tagit slut nu? Bilaga till betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism. In.
101. Det unga medborgarskapet. Dokumentation från ett seminarium. SB.
102. Lekmannastyre i experternas tid. Dokumentation från ett seminarium. SB.
103. Bemäktiga individerna. Om domstolarna, lagen och de individuella rättigheterna i Sverige. SB.
104. Arbetsgivarens rehabiliteringsansvar. S.
105. Minska regleringen av kommuner och landsting. In.
106. Unga i ohälsoförsäkringen. Tid för aktivitet och utveckling. S.
107. Främjandelagen – en översyn. A.
108. Analysera mera. Jo.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

109. Rättsinformation och IT. Rapport från två seminarier 1996 och 1998. IT-kommissionens rapport 10/98. K.
110. Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring. Ju.
111. E-plikt. Att säkra det elektroniska kulturarvet. U.
112. Resurser på lika villkor? U.
113. I God Tro. Samhället och nyandligheten. S.
114. Svenskan i EU. Hur vi kan främja kvaliteten på de svenska EU-texterna. SB.
115. Distansarbete. A.
116. Stoppreglerna. Fi.
117. *Utgått*
118. "Sustainable Sweden" – a SUCCESS story. Möjligheter och hinder för en internationalisering av ett svenskt miljöanpassat näringsliv. + Bilaga. N.
119. Kommunal uppdragsverksamhet 1998. In.
120. Efterlevandepension.En anpassning till det refor merade ålderspensionssystemet. S.
121. Arbetsförhållanden och attityder. – professionellas möten med personer med funktions-hinder. S.
122. E-pengar – civilrättsliga frågor m.m. Fi.
123. Folkrättslig status m.m. Fö.
124. Demokrati på europeisk nivå? Demokratiutredningens skriftserie. SB.
125. Statens museer för världskultur. Ku.
126. Beskattning utan taxfree. Fi.
127. Tullagens överklaganderegler m. m. vid en omorganisation av Tullverket. Fi.
128. Forskningspolitik. U.
129. Svensk sjöfartsnäring hot och möjligheter. K.
130. Kärnavfall och Säkerhet. Rapport från ett seminarium om säkerhetsanalys av slutförvaringen av använt kärnbränsle. M.
131. CSN – En myndighet i ständig förändring. U.
132. En granskning av Estoniakatastrofen och dess följder. K.
133. God etik på nätet. IT-kommissionens rapport 11/98 K.

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Demokratins räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratiutredningens skriftserie. [55]
En god affär i Motala. Journalisternas avslöjanden och läsarnas etik. Demokratiutredningens skriftserie. [63]
Användningen av vissa statsflygplan, m.m. [81]
Att rösta med händerna. Om stormöten, folkomröstningar och direktdemokrati i Schweiz. SB. [85]
Gör barn till medborgare! Om barn och demokrati under 1900-talet. [97]
Det unga medborgarskapet. Dokumentation från ett seminarium. [101]
Lekmannastyre i experternas tid. Dokumentation från ett seminarium. [102]
Bemäktiga individerna. Om domstolarna, lagen och de individuella rättigheterna i Sverige. [103]
Svenskan i EU. Hur vi kan främja kvaliteten på de svenska EU-texterna. [114]
Demokrati på europeisk nivå? Demokratiutredningens skriftserie. [124]

Justitiedepartementet

BROTTSOFFER.
Vad har gjorts? Vad bör göras? [40]
En samlad vapenlagstiftning. [44]
Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. [46]
Bulvaner och annat. [47]
Styrningen av polisen. [74]
Bostadsrättsregister.[80]
Utvecklingssamarbete på rättsområdet. Östeuropa. [86]
DOMAREN OCH BEREDNINGS-ORGANISATIONEN
– utbildning och arbetsfördelning. [88]
Steget före. Nedslag i det lokala brottsförebyggande arbetet. [90]
Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring. [110]

Utrikesdepartementet

1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. [29]
Naziguldet och Riksbanken. Interimrapport. [96]

Försvarsdepartementet

Säkrare kemikaliehantering. [13]
Utlandsstyrkan. [30]
Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. [42]
Sotning i framtiden. [45]
Räddningstjänsten i Sverige – Rädda och Skydda. [59]
Folkrättslig status m.m. [123]

Socialdepartementet

Tänder hela livet
– nytt ersättningssystem för vuxentandvård. [2]
Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. [8]
När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. [16]
Tre städer. En storstadspolitik för hela landet. + 4 st bilagor. [25]
Från hembränt till Mariakliniken.
– fakta om ungdomar och svartsprit. [26]
Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. [28]
Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. + Bilaga. [31]
Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. [32]
Företagare med restarbetsförmåga. [34]
Den framtida arbetsskadeförsäkringen. [37]
Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. [38]
Läkemedelsinformation för alla. [41]
Hur skall Sverige må bättre?
– första steget mot nationella folkhälsomål. [43]
Kontrollerad och ifrågasatt?
– intervjuer med personer med funktionshinder. [48]
De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. [50]
Socialavgiftslagen. [67]
Arbetsgivarens rehabiliteringsansvar. [104]
Unga i ohälsoförsäkringen.
Tid för aktivitet och utveckling. [106]
I God Tro. Samhället och nyandligheten. [113]
Efterlevandepension. En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet. [120]
Arbetsförhållanden och attityder.
– professionellas möten med personer med funktions hinder. [121]

Kommunikationsdepartementet

IT och regional utveckling.
120 exempel från Sveriges län. [19]

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

IT-kommisionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. [20]
Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. [21]
Identifiering och identitet i digitala miljöer. – Referat från en hearing den 12 november 1997. IT-kommissionens rapport 4/98. [36]
Konsekvenser av att taxfreeförsäljningen avvecklas inom EU. [49]
Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikations-departementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet. Rotundan, Rosenbad 1997-11-18. [54]
IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier. IT-kommissionens rapport 6/98. [58]
Nya tider, nya förutsättningar... IT-kommissionens rapport 8/98. [65]
Skolan, IT och det livslånga lärandet. Hearing anordnad av Utbildningsdepartementet och IT-kommissionen, Rosenbad 1997-12-04, IT-kommmissionens rapport 7/98. K. [70]
IT och regional utveckling. erfarenheter från tre hearingar under mars 1998. IT-kommmissionens rapport 9/98. [80]
Rättsinformation och IT. Rapport från två seminarier 1996 och 1998. IT-kommissionens rapport 10/98. [109]
Svensk sjöfartsnäring hot och möjligheter. [129]
En granskning av Estoniakatasrofen och dess följder. [129]
God etik på nätet. IT-kommissionens rapport 11/98. [133]

Finansdepartementet

Omstruktureringar och beskattning. [1]
Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. [7]
Integritet – Effektivitet – Skattebrott. [9]
Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. [12]
E-pengar – näringsrättsliga frågor. [14]
En gräns – en myndighet? [18]
Försäkringsgaranti. Ett garantisystem för försäkringsersättningar. [22]
Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. [27]
Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. [56]
Kommunala finansförbund. [72]
Försäkringsföreningar–ett reformerat regelsystem [82]
Premiepensionsmyndigheten. [87]
Stoppreglerna. [116]
E-pengar – civilrättsliga frågor m.m. [122]
Beskattning utan taxfree. [126]
Tullagens överklaganderegler m. m. vid en omorganisation av Tullverket. [127]

Utbildningsdepartementet

Campus för konst [10]
Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. [11]
Vuxenutbildning och livslångt lärande. Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. [51]
DUKOM Distansutbildningskommittén. Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. [57]
FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan. [66]
Lämplighetsprövning av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnomsorg. [69]
DUKOM Distansutbildningskommittén. På distans utbildning, undervisning och lärande. Kostnadseffektiv distansutbildning. [83]
DUKOM Distansutbildningskommittén. Flexibel utbildning på distans. [84]
E-plikt. Att säkra det elektroniska kuturarvet. [111]
Resurser på lika villkor? [112]
Forskningspolitik. [128]
CSN – En myndighet i ständig förändring. [131]

Jordbruksdepartementet

Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv. Översyn av fiskeriadministrationen m.m. [24]
Livsmedelstillsyn i Sverige. [61]
Djurförsök. [75]
Analysera mera. [108]

Arbetsmarknadsdepartementet

Välfärdens genusansikte. [3]
Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. [4]
Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. [5]
Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. [6]
Utstationering av arbetstagare. [52]

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Främjandelagen – en översyn. [107]
Distansarbete. [115]

Kulturdepartementet

Samordning av digital marksänd TV. [17]
Statens museer för världskultur. [125]

Närings- och handelsdepartementet

Staten och exportfinansieringen. [23]
Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. [53]
Bättre och mer tillgänglig information.
Småföretagsdelegationens rapport 2. [64]
Kompetens i småföretag.
Småföretagsdelegationens rapport 3. [77]
Regelförenkling för framtiden.
Småföretagsdelegationens rapport 4. [78]
Greppet – att vända en regions utveckling.
Rapport från Söderhamnskommittén. [89]
Goda idéer om småföretag och samverkan.
Småföretagsdelegationens rapport 5. [92]
Kapitalförsörjning till småföretag.
Småföretagsdelegationens rapport 6. [93]
Förslagskatalog.
Småföretagsdelegationens rapport 7. [94]
Konkurrenslagens regler om företagskoncentration.
+ Bilaga. [98]
"Sustainable Sweden" – a SUCCESS story.
Möjligheter och hinder för en internationalisering av ett svenskt miljöanpassat näringsliv. + Bilaga. [118]

Inrikesdepartementet

Historia, ekonomi och forskning.
Fem rapporter om idrott. [33]
Den kommunala revisionen - ett demokratiskt kontrollinstrument. [71]
Organisationer Mångfald Integration – Ett framtida system för statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer m.fl. [73]
Idrott och motion för livet. Statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer. [76]
Nya grepp – kommunal förnyelse och kompetensutveckling. [91]
acceptera! Betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism. [99]
Har rasismen tagit slut nu? Bilaga till betänkande från den nationella samordningskommittén för Europaåret mot rasism. [100]
Minska regleringen av kommuner och landsting. [105]
Kummunal uppdragsverksamhet 1998. [119]

Miljödepartementet

Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. [15]
Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. [35]
Det finsk–svenska gränsälvssamarbetet. [39]
Kring Hallandsåsen. [60]
Kampanj med kunskaper och känslor. Om kärnavfallsomröstningen i Malå kommun 1997. [62]
Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1998. [68]
Förstärkt skydd av skogsmark för naturvård. [95]
Kärnavfall och Säkerhet. Rapport från ett seminarium om säkerhetsanalys av slutförvaring av använt kärnbränssle. [130]

KUNGL BIBLIOTEKET STOCKHOLM

IT-kommissionen
103 33 Stockholm
Besök: Regeringsgatan 30–32
E-post: itkommissionen@communications.ministry.se
Webbplats: www.itkommissionen.se

ISBN 91–38–21041-X
ISSN 0375–250X